

ENRIQUETA GALLINAT

UNA REPUBLICANA BARCELONINA DEL SEGLE XX

JOSEP MARIA TUBAU I GALLINAT

Coberta

Circa 1931

Enriqueta Gallinat en un retrat d'estudi.

JMTG

ENRIQUETA GALLINAT

UNA REPUBLICANA BARCELONINA DEL SEGLE XX

ENRIQUETA GALLINAT

UNA REPUBLICANA BARCELONINA DEL SEGLE XX

JOSEP MARIA TUBAU I GALLINAT

FUNDACIÓ **JOSEP IRLA**

BARCELONA, SETEMBRE DE 2018

A la meva mare, i als seus principis polítics,
que he procurat transmetre als meus fills.

FUNDACIÓ JOSEP IRLA

historia@irla.cat

EDITOR

JOSEP VALL

EQUIP EDITORIAL

JOAN ALMACELLAS
CARME PUJOL

CORRECCIÓ LINGÜÍSTICA

JORDI FERRÉ

DISSENY ORIGINAL

JORDI VINYETS

IMPRESSIÓ

GRÀFIQUES CUSCÓ

ISBN

978-84-09-03228-0

DIPÒSIT LEGAL

B 17386-2018

Són rigorosament prohibides, sense l'autorització escrita dels titulars del copyright, la reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol procediment i suport, incloent-hi la reprografia i el tractament informàtic, la distribució d'exemplars mitjançant lloguer o préstec comercial, la inclusió total o parcial en bases de dades i la consulta a través de la xarxa telemàtica o d'internet. Les infraccions d'aquests drets estan sotmeses a les sancions establertes per les lleis.

BIBLIOTECA DE CATALUNYA - DADES CIP**Tubau i Gallinat, Josep Maria 1944-**

*Enriqueta Gallinat,
una republicana barcelonina del segle XX*

Bibliografia. Index
ISBN 9788409032280

I. Fundació Josep Irla II. Títol

1. Enriqueta Gallinat, 1908-2006 2. Dones polítiques - Catalunya - Biografia 3. Republicanisme - Catalunya - Història - S. XX
929Gallinat, Enriqueta
329.23(460.23)"19"

Sumari

PRESENTACIÓ. Dona, republicana i catalanista.....	11
Alfred Bosch	
PRÒLEG. L'Enriqueta, la sogra que tot gendre desitjaria.....	13
Albert Bensoussan	
ENRIQUETA GALLINAT, UNA REPUBLICANA BARCELONINA DEL SEGLE XX	
Josep Maria Tubau i Gallinat	
INTRODUCCIÓ. Una dona compromesa amb el seu temps	19
PRIMERA PART. Republicana des del bressol	23
Arrels familiars al Matarranya i a València	23
Des d'una educació menestral als primers treballs.....	33
De la mà del pare, entra en la política en un lloc equivocat.....	41
El 14 d'abril del 1931 vam foragitar en «Cametes»	45
Temps de forjar amistats	51
Troba l'home que no la vol dominar	57
L'aixecament militar dels facciosos.....	63
Exili a França: col·laborant amb la Resistència	73
Retorn clandestí, detenció i empresonament	83
Mai és tard per ser mare.....	87
ENTREACTE. Obligat impàs de la política.....	93

SEGONA PART. Republicana fins a la mort.....	103
Més que mai, cal retornar a la política	103
Avui que encara tinc força, qui sap si en tindrè demà.....	107
El partit creix, però cal consolidar-lo.....	113
Sempre amb Esquerra.....	117
Col·laborant amb l'Institut Català de la Dona.....	119
Premi Maria Aurèlia Capmany	123
Les Dones del 36	129
Un pensament que no perd actualitat	133
L'oreneta s'ha cansat de volar	141
Fons documentals i gràfics consultats	147
Bibliografia	148
Índex onomàstic	151

Barcelona, circa 1929

Retrat d'estudi
d'Enriqueta Gallinat.
A. ESPLUGAS / JMTG

PRESENTACIÓ

Dona, republicana i catalanista

ALFRED BOSCH

ESCRIPTOR

I PORTAVEU D'ESQUERRA REPUBLICANA A L'AJUNTAMENT DE BARCELONA

Enriqueta Gallinat forma part de l'anomenada generació de dones del 36, una generació extraordinària en la qual podríem incloure altres destacades militants d'Esquerra Republicana de Catalunya com ara Maria Dolors Bargalló, Aurora Bertrana, Maria Teresa Gibert o Anna Murià. I també altres barcelonines singulars com, per exemple, la metgessa Dolors Canals, la periodista Irene Polo o les escriptores Mercè Rodoreda i Maria Teresa Vernet. Totes elles van veure tràgicament estroncades les seves trajectòries personals i professionals a causa del triomf de la barbàrie feixista. Totes elles tenen en comú el seu compromís de gènere, social i nacional, i el fet que la seva tasca hagi estat durant molts anys silenciada precisament per tractar-se de dones, republicanes i catalanistes.

La fidelitat envers aquest triple compromís va orientar la dilatada vida d'Enriqueta Gallinat, especialment en els moments més difícils, com van ser la guerra, els anys d'exili a França, l'estada a la presó de dones de les Corts i la interminable nit de la dictadura. Durant l'efervescència de començaments dels anys trenta, Enriqueta Gallinat, filla de la menestralia i educada en els valors republicans paterns, va comprendre que l'assoliment de la República, la consecució del sufragi universal i l'obtenció de l'Estatut de Núria eren diferents cares d'una mateixa moneda. De ben jove, doncs, va prendre consciència que feminisme, republicanisme i catalanisme eren els tres pilars sobre els quals se sustentava el progrés social que havia de permetre a catalanes i catalans aconseguir en plenitud les seves llibertats individuals i col·lectives. I va actuar en conseqüència.

Han passat dotze anys des de la mort d'Enriqueta Gallinat, però el seu compromís segueix ben viu en les dones i els homes que militem a Esquerra Republicana de Catalunya. I, en particular, és ben present entre aquelles i aquells que treballem des del casal que porta el seu nom, el de la seva Ciutat Vella natal, perquè Barcelona esdevingui la capital d'un estat que faci de Catalunya un país pròsper, just i lliure.

Barcelona, circa 1931

Enriqueta Gallinat
a les fonts
de la plaça de Catalunya,
en la seva època
d'oficinista a Sandoz.
JMTG

PRÒLEG

L'Enriqueta, la sogra que tot gendre desitjaria

ALBERT BENSOUSSAN

ESCRIPTOR

En la meua qualitat d'escriptor, a voltes em demanen d'escriure quelcom per encapçalar un llibre, però aquesta vegada m'he tret el barret professional, i les paraules que segueixen només volen retratar l'Enriqueta que vaig conèixer.

Recordo l'Enriqueta com una persona que em fascinava per la seva energia i el seu fort caràcter, que feia repercutir en les seves conviccions. La vaig conèixer un temps més tard d'haver-me casat amb la seva filla —dit amb precisió, la seva fillastra, ja que era filla del primer matrimoni del seu marit amb Matilde Bergadà, de professió actriu, però aquesta senyora els va abandonar a ell i els seus tres fills i mai més en van saber res.

A Barcelona, la meua dona, que també s'anomenava Matilde, m'havia presentat el seu pare, el periodista Enric Tubau, en una estada que vam fer al pis del carrer d'Ausiàs Marc per després anar a Sitges a veure l'Enriqueta, on regentava el seu petit hotel restaurant, anomenat Maricel.

De tota manera, un any abans, quan encara només érem amics, amb la Matilde havíem estat hostatjats en un hotel seu amb un col·lega de la universitat a Barcelona, però en aquella ocasió ella no em va presentar la família encara que el meu amic i jo ens vam escapar un dia a Sitges per dinar al Maricel.

A la meua dona l'havia conegut el 1962, quan jo combatia amb l'exèrcit francès a la guerra d'Algèria. Durant un permís jo havia anat a París a veure la meua família, que eren exiliats a la metròpoli, i allí me la va presentar el col·lega amb qui més tard tots tres vam anar a Barcelona. En acabar la guerra el 1963 i retornar a França, ens vam anar veient i enamorant, fins que vaig anar a viure amb ella i el seu fill, fruit del seu fracassat matrimoni. Finalment, al cap d'un any ens vam ca-

Albert Bensoussan (Alger, 1935) és un escriptor i traductor francès. Doctor emèrit en Lletres per la Universitat Rennes-2, és autor de prop d'una cinquantena d'obres, entre novel·les, assajos literaris i biografies, entre les que destaquen: *Retour des caravelles: lettres latino-américaines d'aujourd'hui*; *J'avoue que j'ai trahi: essai libre sur la traduction*; *Federico Garcia Lorca*; *Édith Piaf*; *Frimaldjézar* (Prix de l'Afrique méditerranéenne); *Au nadir*; *Mirage à 3*; *Visage de ton absence*; *Le Marrane ou La Confession d'un traître*; *Dans la véranda* (Prix du Grand Ouest)...

La seva obra ha estat traduïda a mitja dotzena de llengües.
És traductor al francès de Mario Vargas Llosa i col·laborador de *La Nouvelle Quinzaine Littéraire*.

Sitges, 1953

Enriqueta Gallinat davant el seu restaurant Maricel, amb una treballadora, el seu fill Josep Maria i el seu marit, Enric Tubau.

JMTG

sar. Es pot dir que hem estat junts cinquanta anys, del 1962 al 2012, en què va traspasar.

Una volta casats vam fer el viatge esmentat a Catalunya, i després d'uns dies a Barcelona tots tres vam anar a Sitges, on era l'Enriqueta. D'aquell primer encontre en tinc el record d'una dona seriosament vestida de negre, de cabells curts del mateix color del vestit, i li recordo un posat molt dret, altiu i un poc dominant. Feia la impressió de ser una gran empresària. La meva dona m'havia explicat la seva vida, a Barcelona, la Guerra Civil, l'exili, Perpinyà, Montpeller, la tornada, la presó, així com la seva aventura dins l'hostaleria, que havia permès de fer surar la família.

L'any següent hi vaig fer una veritable amistat, amb ella, puc dir que sempre ens vam entendre molt bé; contràriament al que es diu dels espanyols, ella no tenia cap prejudici cap als jueus, tot al contrari. En les pàgines d'aquesta biografia hi ha el passatge en què durant el seu exili a Osseja va ajudar a passar la frontera a jueus perseguits pels nazis i els francesos de Vichy. Com li va succeir al meu amic Maurice Molho, que amb vint anys havia estat a Barcelona abans d'esdevenir un dels millors hispanistes i catalanistes de França. Molho també va ser el director de la tesi de Matilde, que tractava de Narcís Oller.

L'Enriqueta duia magistralment el seu negoci, asseguda davant una petita taula al fons del restaurant; hi tenia un full de paper amb uns quadrats on eren representades totes les taules, i allí apuntava manualment tot el que se servia en cadascuna, per després preparar-ne la factura. Ho feia durant dues o tres hores al migdia i dues o tres més a la nit, una tasca prou cansada que suportava fumant i de tant en tant bevent una copa de conyac. Era una dona de gran autoritat: al seu voltant tot marxava ordenadament, i només així va poder prosperar en els negocis.

Per nosaltres, acostumats als horaris dels menjars francesos, a Sitges se'ns feia molt difícil dinar a les quatre de la tarda, que és quan dinava ella, però de tota manera la meva dona se m'emportava a fer l'aperitiu amb tapes perquè jo pogués aguantar. En aquell viatge vàrem dormir en una habitació del Maricel, més endavant ja ho vam fer en un apartament proper al nou mercat, que l'Enriqueta s'havia comprat per mor

de no haver de dormir al mateix lloc de la feina, i on en l'actualitat viu el seu net Josepet.

La darrera volta que vaig dormir en aquest immoble va ser al gener del 2012, arribat de Rennes per dipositar l'urna funerària de la meva esposa al nínxol familiar dels Tubau del cementiri de les Corts. Va ser l'adeu a la meva dona, a l'Enriqueta, a Sitges, a Barcelona. No he vingut mai més, és difícil retornar de les passes fetes i mirar enrere, sobretot si tens la temença d'acabar petrificat com l'esposa de Lot.

Però les continuo tenint a totes en el pensament i en la memòria. El darrer flaix pòstum que em ve de l'Enriqueta és després del seu traspàs, en el moment que feien els seus responsos, quan un capellà veí seu va dir unes oracions en llatí que vaig escoltar amb molta emoció, perquè a pesar de ser jueu tinc una gran veneració pel cristianisme. Vaig seguir aquella emotiva cerimònia envoltat de la seva família i de tots els seus amics catalans, que van oferir el darrer homenatge a qui tota la seva vida havia estat una gran activista del catalanisme. En acabar la cerimònia, dins el gran silenci, va retronar la veu del seu fill Josep Maria amb el crit de «Visca Catalunya lliure!», que algunes vegades jo havia sentit als mitings d'ERC a què m'havia convidat, el partit a qui havia consagrat la seva vida política.

En els darrers viatges a casa seva, al carrer de Trafalgar, 13, als vespres teníem el costum de beure'ns un got amb whisky que ens feia fluir la conversa, encara que sense arribar a extrems que no permet el decòrum. En el curs d'aquestes xerrades, ella sovint solia manifestar que estava indignada, i ara entenc la seva clarividència, perquè poc després la paraula «indignats» es va convertir a Espanya en un moviment polític i social d'avantguarda.

Sempre malparlava de la política dels governs espanyols —Aznar era la seva bèstia negra—, i també de les persones que anaven contra els governs de la Generalitat i els seus personatges—Macià, Companys, Tarradellas, Hilari Salvadó, Carles Pi i Sunyer, Heribert Barrera, Miquel Llevadot...— que, com consta en aquest volum, d'alguna manera havien estat part de la seva vida.

A banda el seu vessant polític, també havia dedicat la seva vitalitat a lluitar per les llibertats de la dona (les

Rennes, circa 1985

Enriqueta Gallinat
i Albert Bensoussan.
JMTG

Dones del 36). Tampoc no comprenia els demagogs que surten al carrer per defensar els pobres palestins davant d'uns jueus dolents, però que es neguen a fer-ho en favor de la independència de Catalunya, oblidant que a l'edat mitjana Barcelona era capdavantera d'un imperi de la Mediterrània. L'exemple més clar, el dona el meu autor preferit, de qui tradueixo tots els llibres al francès: Mario Vargas Llosa, un gran defensor del fet que els palestins tinguin un estat independent, però que refusa totalment que els catalans puguin aconseguir el seu; incoherència, aberració i pobresa mental.

Aquest tipus de qüestions eren les que tractàvem en les converses del whisky. Doncs bé, la nit de la seva mort es va produir un esdeveniment màgic dels que sols sorgeixen de la ment dels novel·listes. La meua dona i jo estàvem conversant al seu immens pis de Trafalgar davant del vaset de whisky, com és evident sense la seva apreciada companyia, i en un instant de la xerrada vam voler fer un brindis a la seva memòria, en el qual em cal confessar que les llàgrimes em negaven els ulls. Per animar-nos vaig engegar l'visor, ja que era l'hora del noticiari, però sabeu qui va aparèixer en pantalla? La mateixa Enriqueta, dins d'un reportatge que transmetien sobre Les Dones del 36. Realment insòlit. Tot seguit vaig trucar al seu fill per dir-li que engegues l'aparell, perquè la seva mare s'acomiadava de tots nosaltres. No estava definitivament morta, doncs, encara es conservava la seva imatge i la seva veu.

Ara, gràcies a aquest volum, les seves paraules quedaran per sempre gravades al paper, com podria haver dit el capellà que va pregar sobre el seu cos abans que es convertís en cendres, de qui jo també comparteixo l'oració: *Inanis est contra Enriqueta potentia mortis*.

Veritablement, la meua tan estimada sogra, dona excepcional, Enriqueta Gallinat de Tubau, la mort no t'hauria d'haver arribat.

Barcelona, abril de 1938

Enriqueta Gallinat, secretària d'Agitació i Propaganda de la Unió de Dones de Catalunya, repartint pots de llet a les famílies necessitades durant la Guerra Civil.

UB-BPR (MI REVISTA)

INTRODUCCIÓ

Una dona compromesa amb el seu temps

És ben palès que en el curs de la història de la humanitat s'han anat desenvolupant diferents civilitzacions. Algunes han deixat la documentació suficient perquè en tinguem coneixement des del començament fins a l'extinció. Però és de l'actual de la que tenim més dades, i és la que els historiadors ens han fet conèixer amb més aproximació a la realitat, sobretot si ens cenyim al segle xx i al que portem del **xxi**. Precisament va ser en aquesta proppassada centúria quan es van originar les dues úniques guerres que fins ara han esdevingut d'abast mundial, i que per bé o per mal han imposat l'ordre polític establert fins a l'actualitat.

En el període de temps esmentat, els habitants de Catalunya i de la resta d'Espanya també van haver de sofrir una guerra civil. Aquesta crua realitat ens porta a considerar que tots els que la van patir no van aterrar al món en la millor de les èpoques, sinó més aviat tot al contrari.

Dit això, volem posar en consideració que hi ha una gran quantitat de persones que passen per la vida sense prendre més risc que tenir cura de la seva supervivència. En molta menys quantitat, n'hi ha d'altres que s'impliquen en tots els avatars socials que troben en la seva existència: aquestes són les que s'esforcen a fer avançar el progrés social que pertoca a la seva generació. Una d'aquestes persones va ser Enriqueta Gallinat i Roman, nascuda el 9 de juliol de 1909 i traspassada el 13 de juliol de 2006. Com a fill de l'homenatjada, m'he decidit a escriure aquest llibre en constatar que, essent com és un personatge públic barceloní que té una plaça al seu nom, encara no s'havia publicat cap biografia sobre ella. Aquestes pàgines volen ser un homenatge a la tasca que va desenvolupar en el curs dels noranta-set anys que va viure, així com de les persones i l'entorn que la van acompanyar, que abasten quasi tot el segle xx i un esquitx del **xxi**.

Trobo curiós que just abans que aquesta biografia vegi la llum es repetixin amb escreix tots els problemes que ella va trobar. Aquest passat 8 de març s'ha produït la reivindicació més potent de la «seva» causa feminista de totes les celebrades fins avui. D'altra banda, tots sabem la cruïlla en què es troba la lluita del catalanisme —que en la seva època ella va pugnar per fer reeixir—, i que ara és pel sobiranisme. Però, avui com ahir, sempre trobem els mateixos

Sitges, circa 1955

Enriqueta Gallinat davant el seu restaurant, Maricel.

Rere d'ella apareix Rosa Maria Arquimbau.

JMTG

enemics, que com llavors continuen disposant d'armes molt més poderoses que les que podem emprar els que estimem aquest país nostre, anomenat Catalunya.

El meu més sincer agraïment:

a Àngel Colom i Jordi Portabella;

a Núria Llorach, per aportar el seu testimoni directe de les seves vivències amb l'Enriqueta;

a Maria Eugènia Lanza, per haver-me ajudat en la recerca aconseguida;

a l'escriptor francès, i alhora cunyat, Albert Bensoussan, per haver-se prestat a escriure quelcom més que un pròleg;

a la meva dona Rosa, per totes les vegades que la meva memòria fugia per la finestra i ella me la rescabalava;

a Josep Vall, per totes les hores esmerçades en recerca, i per fer que la biografia fos intel·ligible;

a Maria Pilar Molina Javierre, perquè mitjançant el seu llibre *La presó de dones de les Corts* m'ha permès recollir dades més detallades;

a Teresa Pàmies —que en pau descansi— per haver-li manllevat un article;

a les Dones del 36 per haver emprat algunes reproduccions del seu llibre;

a la Fundació Josep Irla per editar-la;

i finalment al meu pare, a l'avi, a la seva cunyada Filomena Roman, a Rafael Tubau i a Pepita Llausàs, per tota l'ajuda que van prestar a l'Enriqueta quan ella més la necessitava.

Barcelona,
13 d'agost de 1905

Enric Gallinat
i Josefa Roman.

JMTG

PRIMERA PART

Republicana des del bressol

Arrels familiars al Matarranya i a València

Quan sols tretze anys enrere només constaven al padró municipal 232.000 habitants, en començar el segle xx la ciutat de Barcelona havia assolit la xifra de 533.000. Aquest extraordinari augment s'havia produït per la crida a la immigració propiciada per l'Exposició Universal del 1888, així com per l'annexió dels pobles de Sants, les Corts, Sant Gervasi de Cassoles, Gràcia, Sant Andreu del Palomar i Sant Martí de Provençals, els quals fins llavors havien estat ajuntaments independents. Només començat el nou segle, el 1904, també fou anexionada la vila d'Horta.

El primer esdeveniment polític important d'aquesta centúria que permet afirmar que els ciutadans de Barcelona conserven el sentiment catalanista derivat dels fets del 1714 es produí el 1901, quan es fundà la Lliga Regionalista, un partit d'ideologia conservadora, encara que netament autonomista, que volia denunciar el malestar dels catalans per la pujada d'impostos decretada pel govern per pal·liar el forat econòmic causat pel desastre del 1898.

Quatre anys més tard, el 1905, el fet de publicar un acudit al setmanari satíric *Cu-cut!* en el qual es ridiculitzava la derrota de l'exèrcit espanyol per la pèrdua de Cuba i les Filipines, desencadenà que un nombrós grup d'oficials de la guarnició de la ciutat, en considerar-se agreujats, assaltessin i cremessin la redacció i impremta d'aquesta publicació, que a la vegada era la mateixa del diari *La Veu de Catalunya*, en l'òrbita de la Lliga Regionalista. Fent conxorxa amb el govern, els militars van aconseguir la suspensió del setmanari durant cinc mesos, i es van suspendre les garanties constitucionals a Barcelona, a més de preparar una llei per la qual qualsevol ciutadà podria ser jutjat sota les lleis militars si es considerava que atemptava «contra l'essència patriòtica de l'Estat».

Aquests successos van tenir una gran repercussió ciutadana, i van ampliar el pòsit de descontentament de tots els cercles de tendències catalanistes, però quan va ploure sobre mullat va ser el 1909 en proclamar-se un reial decret que no tan sols obligava a mobilitzar una ingent quantitat de joves catalans per enviar-los a la guerra de Melilla, sinó que tornava a cridar a files els de la lleva de 1903, quan molts ja eren casats, i alguns amb criatures a càrrec seu.

Barcelona, circa 1911

Enriqueta Gallinat.

JMTG

Això va exasperar molts barcelonins, sobretot els de la classe menestral, perquè el més injust del cas era que mitjançant el pagament d'una quota de 6.000 rals (1.500 pessetes) els reclutats se'n podien lliurar, però aquesta quantitat només estava a l'abast dels rics, ja que a l'època el sou d'un obrer no depassava les 150 pessetes mensuals. A més, a Catalunya la guerra d'Àfrica era percebuda com un afer espanyol que només beneficiava la burgesia: el poble considerava que només es lluitava per defensar les mines del Rif, uns jaciments situats tan sols a vint-i-vuit quilòmetres de Melilla que es deia que pertanyien al comte de Romanones, al marquès de Comillas i al comte de Güell. Seria la Setmana Tràgica.

Un periodista convertit en polític del Partido Republicano Radical (PRR), Alejandro Lerroux, va aprofitar aquella situació de descontentament general per atiar un anticlericalisme que, si bé ja existia de manera encoberta, ell es va encarregar d'encendre amb proclames acusatòries cap a l'Església, pel fet d'estar sempre al servei dels rics i del govern, i va acusar els capellans d'obstaculitzar la instrucció de la menestralia per tal de mantenir-los en una interessada ignorància.

Aquesta conflictivitat era percebuda per molts barcelonins; un d'ells era l'Enric Gallinat i Ferrer, que malgrat no ser-ho de naixement, ja que només feia set anys que era arribat de Favara —un poble del Matarranya a la Franja catalanoparlant d'Aragó— ja havia decidit que aquella seria la seva ciutat. El seu pare havia exercit de mestre a Favara, Bot i altres poblacions de la rodalia, i va procurar que el fill, a més de les quatre regles, aprengués a llegir, però sobretot a escriure amb bon estil cal·ligràfic. Cal prendre compte que al començament del segle xx aquesta qualificació era suficient per accedir a trobar una bona feina a Barcelona. Quan va ser major d'edat, el xicot es va decidir d'emigrar cap a aquesta capital, perquè quedant-se al poble la instrucció adquirida no li hauria servit de gaire.

Però, com arreu del món, a la capital catalana ningú esperava els emigrants per oferir-los la millor feina. De moment l'Enric es va haver de conformar trobant feina de dependent en una pastisseria anomenada La Colmena, que encara existeix. En aquell lloc aviat van prendre compte de les seves qualitats i bona feina, fet

que al cap d'un temps li va comportar ser nomenat encarregat de la botiga. Va ser quan va resoldre de casar-se amb la jove que festejava, la Josefa Roman i Navases, una noieta provinent de la ciutat de València que junt amb la seva família de feia anys també havia aterrat a Barcelona.

En aquella ciutat els seus pares havien tingut un taller dedicat a pintar vanos, però com molts altres valencians decidiren emigrar cap a la ciutat més gran de Catalunya, on ella s'intentaria obrir camí mitjançant el seu ofici de cosidora de sabates (a l'època eren nombroses les fàbriques de calçat radicades a Barcelona). En aquesta ciutat va conèixer l'Enric, encara que deixem al testimoniatge dels plataners de la Rambla de saber quan i com va començar la relació. Com totes les parelles, devien pensar que havien trobat la persona ideal per compartir la vida, amb l'avantatge afegit de part de l'Enric que la noia escollida aportaria un altre sou al matrimoni que els permetria viure amb dignitat.

Els noucasats van llogar un pis del carrer Ponent, per ser exactes al número 9, però és segur que no s'haurien instal·lat en aquell indret si algú els hagués avisat que només deu cases més amunt, a l'entresol del 29, hi vivia Enriqueta Martí, aquella que més tard la policia va descobrir que era una raptora d'infants. La llegenda, més que la història, compta que els agafava per xuclar-los la sang, que utilitzava per destil·lar-la amb ungüents, preparats per vendre als malalts de tisi.

De ben segur que moltes vegades el matrimoni la va veure passar, i no es pot donar fe que alguna volta fins i tot hi haguessin parlat. La dona va ser detinguda el 27 de febrer de 1912 en companyia del seu marit i còmplice en la conxorxa, Joan Pujaló. En aquell moment, la primogènita del matrimoni dels Gallinat podia haver estat en perill, perquè la nena ja havia complert tres anys.

La casa que havien triat tenia servei de porteria, encara que llavors aquest fet no era signe de distinció. El pis era semblant a molts altres del barri, no era particularment lluminós perquè el carrer no és gaire ample, però era un tercer i van poder comprovar que hi entrava claror suficient i era prou espaiós per als fills que poguessin arribar, i també perquè la Josefa disposés d'una habitació per preparar les peces de pell que li

Barcelona, circa 1912

Enriqueta Gallinat
amb un vestit típic
del Matarranya.

J. FABREGAT / JMTG

duien d'una fàbrica de calçat propera, i transformar-la en taller on instal·lar la seva màquina de cosir.

L'apartat de la higiene personal, el resolien amb un lavabo i un vàter. Als pisos del barri encara no hi havia dutxes ni banyeres, i com tots els altres veïns del carrer ho solucionaven visitant un cop per setmana una casa de banys públics.

El mobiliari era modest i no pas nou, perquè, com en quasi tots els pisos de lloguer, hi era inclòs, encara que amb la cera i el vernís que els varen passar la parella el va deixar prou presentable. Com en molts altres de la ciutat, en aquell pis a l'hivern hi feia fred, i per escalfar-se només disposaven de la calor que desprenia la cuina econòmica de carbó i d'un braser carregat amb orujo.

La Josefa era reticent a instal·lar-se en aquell carrer, deia que era massa a prop del Xino, i a voltes les noies joves que hi circulaven havien d'escollar algunes inconveniències. Però el fet que el lloguer fos molt més econòmic que el dels pisos situats a l'Eixample i que aquell carrer fos al costat de la ronda, un bulevard farcit de comerços a tocar de les places de la Universitat i de Catalunya, la va acabar de convèncer. Era un indret on vivia gent menestral i petits comerciants propietaris dels establiments que abastien el barri. Entre els veïns hi havia molta relació, propiciada pel costum, en els llargs vespres d'estiu, de prendre la fresca sobre la vorera, asseguts en cadires que cadascú portava de casa seva. El resultat d'aquestes rotllanes era que tothom coneixia vida i miracles del veïnat, per la qual cosa sovint es forjaven noves parelles, que enfortien la relació d'aquelles famílies.

Aquest barri també és proper al Paral·lel, l'esplèndid bulevard barcelonès on llavors hi havia diversió a totes hores; allí hi havia instal·lats una munió de teatres, cinemes i cafès cantants que engegaven les funcions a primera hora de la tarda i no tancaven fins ben entrada la matinada. Encara que tothom podia passejar lliurement pel bulevard, no era ben vist que ho fessin noies soles, ja que corrien el perill de ser confoses pel que no eren, així que a la Josefa mai se li hauria acudit de fer-ho sense la companyia del seu home.

Després de quatre anys que eren casats, aquell mes de juliol del 1909 la Josefa sortia de comptes: espe-

rava el primer fill de la parella. A l'Enric li feia molta il·lusió que fos un noi, ja que pensava que quan es fes gran el podria portar al bar del Xixo Manent, una taverna del barri que freqüentava sovint per jugar a la «manilla» i discutir de política.

Tot i tenir molta pressa per arribar a casa, l'Enric no ho va poder fer fins passats quarts de quatre, perquè era diumenge i els festius era quan hi havia més feina a la pastisseria. La pressa era perquè temia que en qualsevol instant la Josefa pogués donar a llum sense que ell hi fos present, però en arribar a casa es va tranquil·litzar, ja que fins al moment no hi havia hagut novetat. Encara haurien d'esperar cinc dies més perquè es produís la bona nova. Llavors, en previsió que la Josefa no estigués sola, l'home va demanar a una germana de la seva dona anomenada Filomena, soltera i de molt bon caràcter, que aquells dies es quedés a casa seva.

A la fi, el dijous a la nit la Josefa va trencar aigües, ajudada per una llevadora i la Filomena. El divendres al matí la Josefa va donar a llum la criatura, però en contra del que esperava el seu home qui va venir al món aquell 9 de juliol de 1909 va ser una nena. Tot seguit una veïna va anar fins a la pastisseria per avisar el pare; quan aquest va arribar, mare i filla ja estaven arreglades i presentables. Com que ella sabia que el seu home hauria preferit un noi, ho va voler compensar anomenant la nena amb el seu mateix nom. La novinçada es diria Enriqueta Gallinat i Roman.

L'endemà al matí l'Enric va tenir festa per anar a inscriure la criatura, però sent vigília de festiu a la tarda va haver de tornar a la pastisseria. La Josefa i la Filomena quedaven a casa a càrrec de la nounada, que va passar els primers dies sense més contrarietats que les dels nadons que naixien amb bona salut.

Però, sense que ningú de la família ho sospités, la criatura havia vingut al món molt pocs dies abans de la Setmana Tràgica. Aquell mateix dilluns, als molls de Barcelona havia començat l'embarcament de soldats per lluitar a Melilla. El fet va provocar les primeres protestes de les famílies, però, com si fos una premonició del que s'esdevindria dia per dia vint-i-set anys més tard, el 18 de juliol, quan van fer embarcar un batalló totalment integrat per joves catalans llavors els aldarrulls ja van ser més importants.

Circa 1914

Enriqueta Gallinat

i la seva germana Pepita.

JMTG

Els partits de l'oposició van fer costat a la protesta, i en un míting celebrat el dia 21 es decidí declarar una vaga general per al 26 que va constituir tot un èxit. En arribar notícies de Melilla anunciant que tres-cents joves del primer embarcament ja havien mort en combat, es començaren a produir seriosos brots de violència, com la crema de l'escola marista del Poblenou. Els incidents van provocar dos morts i onze ferits greus, la qual cosa va fer que el ministre de Governació declarés l'estat de guerra, i que el governador civil, Ángel Ossorio y Gallardo, dimitís. Però la situació ja era imparable: l'endemà la ciutadania es llançà al carrer amb llambordes arrencades de terra, a més de diferents materials d'enderroc. Els barcelonins van aixecar una nombrosa quantitat de barricades arreu de la ciutat.

En els següents dos dies, a tot Barcelona es van cremar desenes d'esglésies, convents i col·legis religiosos. Caminant pels barris es podien veure les fumaroles sacrílegues. Com que no podia anar a treballar, l'Enric Gallinat es va encaminar a la seu del Foment Republicà Autonomista, del qual era soci, on a tota hora s'hi desenvolupaven reunions assembleàries, i els de cap més calent sortien per incorporar-se a les barricades. Alguns dirigents donaven ordres de calar foc a tot el que pertanyés als capellans, que era molt. Però la responsabilitat paterna, adquirida de bell nou, va fer desistir l'Enric d'anar a primera línia, i es va quedar donant suport a les barricades del seu barri, el Raval.

La situació va seguir prenent un mal caire, i l'endemà els guàrdies d'assalt van disparar amb foc real contra una manifestació a la Rambla, i van provocar una gran matança de civils. La gent va respondre assaltant diverses comissaries: la ciutat estava en peu de guerra, arreu hi havia morts i ferits. Com no podia ser d'altra manera, el govern central va propagar per la resta de l'Estat la falsa notícia que en comptes d'una revolta obrera contra la guerra d'Àfrica, a Barcelona s'estava desenvolupant un aixecament separatista.

Com que alguns soldats d'aquí es negaven a disparar a la població, van reclutar tropes de la guarnició de València; les primeres arribaren el dia 29. A poc a poc es va començar a restablir l'ordre, encara que fos sols per poder obrir algunes botigues, la que feia una setmana que la gent no podia comprar vitualles.

Per unes hores l'Enric va haver de tornar a la botiga, on la gent comprava tot el que fos comestible, encara que en aquella botiga només hi tinguessin pastissos. La qüestió primordial era omplir els estómacs, prescindint —com era el cas— de si la menja era dolça o salada. Mentrestant, la seva família era a casa esperant que els esdeveniments tornessin a la normalitat, que no van retrobar fins a l'arribada de nombroses tropes que van esclafar la revolta, i que van deixar 115 morts i vora 450 ferits.

El govern de Maura i el nou governador civil van imposar una dura repressió que va provocar unes 2.000 detencions i més de 300 extradicions de la ciutat. Lerroux, el líder del PRR, va poder fugir a Buenos Aires, però Francesc Ferrer i Guàrdia, fundador de l'escola laica i moderna, no va tenir tanta sort: va ser denunciat pel clero i detingut junt amb quatre persones més que s'havien significat en la revolta. Tots ells van ser jutjats, i malgrat les nombroses pressions internacionals, afusellats al castell de Montjuïc.

El pròcer Joan Maragall havia volgut publicar «La ciutat del perdó», un article a *La Veu de Catalunya* en què es demanava clemència per Ferrer i Guàrdia, però Enric Prat de la Riba, director del diari de la Lliga Regionalista, es va negar a fer-ho. Això provocà que el partit catalanista conservador patís un fort rebuig en la següent contesa electoral. Tots aquests esdeveniments van generar un debat sobre la tendència incendiària que, des dels aldarulls de 1835, periòdicament es reproduïa a Barcelona, i que li van atorgar a la ciutat l'apel·latiu de «La Rosa de Foc».

Josefa Roman, molt més poruga i ignorant que el seu marit, estava molt disgustada d'haver anat a viure en aquella ciutat, on a més dels aldarulls relatats sovint es produïen incidents al mig del carrer entre els obrers i la patronal, els quals de normal acabaven amb persones assassinades a trets. Per això va començar a escalfar el cap del seu home per marxar de Barcelona. Uns anys ençà, els familiars d'un cosí de l'Enric havien marxat a Buenos Aires cercant fortuna, i a partir de llavors el matrimoni es va començar a plantejar la possibilitat d'anar-hi, però en l'interval de recollir els diners per a les contingències del viatge l'Enriqueta va ser agraciada amb una germaneta, a qui, per compen-

Barcelona,
20 de maig de 1920

Enriqueta Gallinat
en el dia
de la seva comunió.
JMTG

sar, li van posar el nom de la mare, malgrat que la noia sempre més fou coneguda per l'apel·latiu de Pepita.

D'aquí en avant, en aquestes planes es podrà llegir tot el que no recordi el narrador, però que és tan cert com que em dic Enriqueta.

El pare del meu pare tenia quatre germans més i la mare de la meva mare havia tingut tretze fills. Sembla que la vida de la meva àvia Filomena consistia a parir criatures, i enterrar-les en tenir-les criades.

El meu primer record és d'un diumenge a la tarda, quan potser tenia tres anys o tres i mig. El pare m'havia portat al bar del Xixo Manent, on ell i altres homes s'estaven tota la tarda jugant a un joc de cartes anomenat «manilla». Els dies feiners em cuidava la tia Filomena, que m'estimava molt i jo també a ella, i moltes vegades ens quedàvem amb els porters, el Francisco i la Marieta, a qui recordo de ser una senyora que sempre portava un mocador al cap, com les iaies.

Em deien que quan s'acabés l'estiu marxàrem a un lloc que era molt lluny, que anomenaven Amèrica.

Quan la primogènita complia els quatre anys, es van decidir per emprendre el viatge cap a l'Argentina, on gràcies a alguns coneixements de la llengua francesa l'Enric es va col·locar com a traductor en uns grans magatzems de la capital que eren coneguts com Los Gatibaches. La seva feina consistia a acompanyar la propietària, que no parlava aquella llengua, a les visites als proveïdors, on mitjançant quelcom semblant a les diapositives li mostraven els models rebuts prèviament; una volta els havia triat, la mestressa, acompanyada de l'Enric, visitava les fàbriques per tal d'escollir qualitats i colors per passar la comanda.

Només desembarcar i instal·lar-se, el cap de família va ser conscient que la seva estada en aquell país

no es perllongaria gaire: el fet de no trobar ningú amb qui parlar català i el caràcter peculiar dels argentins, tan diferent dels catalans, el van desanimar. El seu parent prou que l'aconsellava d'estalviar i comprar terrenys en indrets de la Pampa que encara estaven per colonitzar, que llavors quasi els regalaven. En passar els anys es van valoritzar tant que van proporcionar una copiosa fortuna al cosí, a qui, per la seva filantropia, la ciutat de Buenos Aires li va dedicar un monòlit en el seu honor.

Però, lluny de fer cas al cosí, l'Enric només frisava per embarcar cap a Barcelona, per tornar a gaudir dels passejos per la Rambla i les llargues tertúlies polítiques fetes entre el bar del Xixo Manent i el Centre de Dependents. L'estada de la família a l'Argentina no va arribar a l'any i mig, el temps just per tornar a fer diners per al passatge. La seva filla Enriqueta era molt petita, i els records que li quedaren de l'aventura americana són prou difusos; sols li retornen unes imatges d'estar jugant per sota el taulell del basar regentat per una besàvia seva.

Aquesta dona, la Susanna, havia partit a l'Argentina havent depassat els setanta anys. Encara que li havien posat prou dificultats per embarcar, perquè es pensaven que a causa de la seva avançada edat es moriria durant la travessia, curiosament la dama va morir als 103 anys, i durant molts més va conservar prou facultats per dirigir la dependència de l'establiment.

La tornada de la família a Barcelona va comportar alguns canvis. Amb més experiència de la vida barcelonina, i amb el suport de les seves amistats polítiques del Foment Republicà i Autonomista, el 1918 va aconseguir una plaça d'escrivent a l'Ajuntament. Per a aquesta ocupació va ser clau la bona lletra que li havia fet aprendre el seu pare. Cal ser conscient que en tots els despatxos, fossin públics o privats —llavors tota l'escriptura era manual—, la impressió sols s'emprava per a rètols o fulls dels quals se'n pogués fer una tirada molt nombrosa.

En arribar el temps en què l'Enriqueta havia de començar l'etapa escolar, no ho va fer en una escola de monges, com era el costum i hauria estat voluntat de la mare. L'Enric s'hi va negar de totes totes, i enviaren

Favara de Matarranya, circa estiu de 1925

Enriqueta Gallinat amb la colla d'amics del poble, a Lo Salt d'Aigua de la sèquia del Rabinat, que passa per sota l'església parroquial de Sant Joan Baptista.

Antigament s'usava aquesta aigua per a la producció d'energia elèctrica i després movia la mola del molí de farina del poble.

JMTG

la filla a una escola particular situada en un pis proper al Raval on tres germanes mestres impartien lliçons a nenes d'edat diversa.

Allí va ser on va aprendre les beceroles i les quatre regles, però tot i no ser un col·legi de monges la moral imperant imposava que les nenes aprenguessin a cosir i resar. Com que cap de les dues coses no semblaven agradar a la nena, les ensenyants es van empescar un truc per fer-la interessar a ella i d'altres a qui els resos tampoc els venien gaire de gust: si durant la setmana s'havien aplicat en oracions i costures, després del rosari dels dissabtes una imatge de la Mare de Déu del Carme faria el miracle de llançar-los caramels.

La vida era trista i ombrívola, res tenia a veure amb la que fruïm ara. Recordo que, als meus cinc o sis anys, en arribar de l'escola m'il·luminava amb un llum de gas i m'asseia al voltant d'una tauleta rodona amb un braser adaptat, on jo m'arraulia prop de la brasa per no passar fred. No s'havia inventat la ràdio ni molt menys la televisió, i com a companyia només tenia el soroll de la màquina de cosir de la mare, que movent el pedal empenyia la roda amb els peus, i el cant d'un canari que refilava tot saltant dins la gàbia. El frigorífic era una galleda on posaven gel per refrescar l'aigua i el vi. I encara faltaven molts anys perquè s'inventés aquest estri tan senzill que en diuen «fregona» però que ens ha evitat a les dones la vergonya d'haver de netejar el terra en una posició tan humiliant.

Quan la nena tenia cinc anys, va esclatar la guerra europea, desfermada per l'assassinat de l'arxiduc Francesc Ferran, hereu de la corona austrohongaresa. Aquest conflicte seria, amb molta diferència, el que causaria més morts de tots els que s'havien viscut fins llavors. Espanya va poder mantenir-se neutral, encara que un miler de catalans s'hi van allistar, amb la vana

esperança que lluitant amb els aliats el conflicte desfermés per a Catalunya la possibilitat d'obtenir un nou estatus dins d'Europa. Però un gran nombre d'ells només van aconseguir l'honor de tenir el seu nom esculpit en els monuments als màrtirs del conflicte, que encara avui es troben escampats per pobles i ciutats de França.

En el curs d'aquella guerra i a causa de la proximitat a la frontera francesa, Catalunya va experimentar una època de gran benestar econòmic, les fàbriques catalanes, sobretot les de teixits, no donaven l'abast a servir les comandes dels països a qui la guerra impedia fabricar el que necessitaven. La prosperitat també la va notar aquella família: la Josefa es va mudar del taller artesanal de sabates, on treballava per altri, a un de propi que produïa mocadors; van deixar l'antic domicili per instal·lar-se en un pis de la ronda de Sant Antoni, i van decidir de llogar una noia de servei que es cuidés de la casa i les criatures.

Havent complert Enriqueta els nou anys, a la casa es va produir un altre canvi familiar: va ser el naixement del baró que el seu pare tant havia desitjat, l'Armand, el darrer fill del matrimoni, ja que la incerta situació política europea no propiciava tenir més fills. Quan ja havia passat un període de temps raonable des del retorn, i havent estabilitzat la vida familiar, els pares van prendre compte que la petita Enriqueta era una nena aplicada i llesta, per la qual cosa l'Enric es decidí a portar-la a les reunions polítiques, ja que pel fet de ser un nadó no hi podia dur l'Armand, com havia pensat anys enrere.

Però aquesta situació disgustava molt la seva mare, que sovint deia a l'Enric: «*Veus com és, aquesta noia, que l'has acostumat com un noi...*». Així, a molt curta edat i pel fet d'acompanyar el pare a tertúlies i mítings, la noieta ja començava a ser conscient dels greuges socials que patia la classe obrera, especialment les dones, i també dels que Catalunya patia davant d'Espanya.

Des d'una educació menestral als primers treballs

A causa del canvi de domicili, es va produir un nou trasllat d'escola d'ella i de la seva germana. Les van enviar a una del carrer Parlament on *doña* Pepita va

Barcelona, circa 1930

Enriqueta Gallinat
amb el seu germà Armand
al balcó de casa seva.

JMTG

aconseguir que l'Enriqueta trobés un canvi substancial respecte a l'ensenyament rebut al trist col·legi de les tres germanes. Aquí va ser on va acabar els estudis primaris, però per continuar estudiant a l'Institut de Cultura i Biblioteca Popular de la Dona.

Aquesta institució havia estat inaugurada el 1909 com a biblioteca per a la dona, impulsada per la mestra Francesca Bonnemaïson. Fou una de les primeres d'Europa dedicada exclusivament al gènere femení, Les seves instal·lacions originals estaven situades dins la parròquia de Santa Anna, però aviat el recinte va resultar petit per l'afluència de noies que hi estudiaven, i la van traslladar al carrer Sant Pere Més Baix, número 7, en un edifici dels segles XVI-XVII que va arribar a encabir més de 7.000 m² dedicats a la docència, perquè a més de funcionar com a biblioteca es va habilitar com a institut de cultura, que oferia a les noies formació en temes tan diversos com costura, taquigrafia, mecanografia, educació física...

Va ser en aquesta institució on l'Enriqueta va cursar el batxillerat. Ella sempre assenyalava que havia tingut una molt bona relació amb la senyora Francesca Bonnemaïson, la qual li va esdevenir un referent en la seva joventut. També hi va cursar estudis de mecanografia i taquigrafia, que després li serien de molta utilitat en totes les tasques professionals i polítiques que va desenvolupar.

Seguint l'ideari d'aquesta mestra, l'Enriqueta va prendre consciència que no volia ser una dona objecte, que era on l'aconduïen les convencions de l'època, les quals normalment l'haurien portat a contraure relacions amb un xicot i casar-se, de manera que deixaria de dependre dels pares per passar a fer-ho del marit, cosa que la portaria a dur una colla de fills al món i sols poder preocupar-se d'atendre l'home i la mainada. Però ella no era cridada per aquest camí.

Era una noieta de forta personalitat que intuïa el que volia, però com a totes les adolescents li agradaven les coses pròpies de l'edat. En arribar l'estiu, l'enviaven a passar una temporada a Favara, el poble del seu pare, on havia quedat bona part de la família paterna. En arribar, ella canviava totalment la manera de viure de la ciutat per la rural d'un poble petit, un canvi ben diferenciat: la manera d'anar vestida, les incomo-

ditats d'un tipus d'higiene que allí era quasi ancestral, les molèsties de les mosques i mosquits, la coneixença i convivència amb cosins i cosines de pensaments i mentalitats molt distintes, i el que més esperava, els dies en què se celebrava una festa major modesta però que tenia aquella autenticitat que començaven a perdre les de Barcelona.

Eren dies de jocs, de balls, de menjars extraordinaris, i sobretot d'una certa relaxació de la vigilància que la mare i ties exercien tan severament en la vida de ciutat. Ella sempre va guardar un viu record d'aquella terra, i per aquesta causa en arribar la vellesa va voler tornar a aquell indret, on a banda de quedar astorada pels canvis que la modernitat hi havia introduït, encara hi trobà fills de familiars i vells coneguts com el seu cosí Leoncio, antany seminarista, a qui els anys havien convertit en un venerable sacerdot molt reconegut a tota la comarca del Matarranya.

Sembla que no tinc gaire sort amb les escoles on m'envien. De més petita en el col·legi de les tres germanes em volien entabanar perquè resés, dient-me que si ho feia molt sovint una figura d'una Mare de Déu em llançaria caramels. Els primers dies fins i tot m'ho vaig empassar, però de seguida vaig veure que era una de les tres germanes la qui es ficava rere la imatge i d'amagat ens tirava els caramels. Ara que soc més gran, soc conscient de com de limitades i beneïtes que eren aquelles tres germanes.

Amb la senyora Bonnemaïson, a pesar d'haver après molt d'ella i de la seva institució, em queda la recança que sempre alabava en públic les meves redaccions, fins i tot va arribar a dir-me que podria esdevenir una bona escriptora. Però un dia vaig cometre l'equivocació de dir-li que el meu pare era republicà. Mai ho hagués fet, ja que des d'aquell dia no se'n va parlar més, dels meus escrits.

Barcelona, 28 d'agost de 1930

Enriqueta Gallinat i el seu germà Armand.

JMTG

Quan vaig tenir més edat, vaig saber que aquella bona mestra era una protegida del senyor Cambó, a qui no li queien gaire bé els republicans. Què hi farem!

Abans d'acabar els estudis, i volent començar a gaudir d'una certa independència dels pares, encara que tan minsa com les convencions de l'època podien permetre, entrà a treballar com a mecanògrafa en una tenda d'òptica anomenada J. Ganzer, la qual durant molts anys va estar establerta al portal de l'Àngel, 19.

La gent jove que té inquietuds sempre troba quelcom més a fer que treballar les hores estipulades i retornar al cau. Alhora que desenvolupava aquella feina ocasional, pel seu cap començaven a desfilar els núvols de la llibertat que flairava en els mitings on la duia el pare. Quan la ciutat preparava la fira de mostres que se celebrava anualment al parc de la Ciutadella sota la direcció del senyor Frederic Barceló, i que tenia com a secretari el periodista d'*El Diluvio* Frederic Pujolà, algú del seu entorn l'assabentà que necessitaven telefonistes. Era una feina nova i va pensar que en podia sortir una oportunitat per aprendre coses interessants, a banda de permetre-li relacionar-se amb els dirigents del comerç internacional de Catalunya. Un món ben allunyat de les insípides converses de les amigues del barri i de les que podia mantenir amb les dones adultes de la família, les quals només parlaven d'encaminar-la a un bon casori.

No estava equivocada. Per primera vegada allí va poder establir coneixença amb intel·lectuals catalanistes, com el mateix Pujolà, amb els quals després mantindria una amistat duradora. En donar-se la circumstància que el Palau de Belles Arts estava instal·lat dins del mateix indret del parc, l'Enriqueta recorda que el senyor Joan Taltavull, un funcionari dedicat a afers estrangers, li presentà el poeta Ventura Gassol, que llavors treballava en aquella institució.

Quan l'Enriqueta va conèixer Gassol, el poeta de passava prou la trentena, i era setze anys més gran que ella. Però com que era un home tímid, sortit del seminari i procedent de la ruralia, com era la Selva del Camp, trobà en ella un esperit verge amb qui no sentia torbació de declamar la primícia d'unes rimes que des-

prés ell exposaria en tertúlies de lletraferits, que, amb molt més coneixement de causa, jutjarien els poemes extrets del seu particular jardí de les paraules, amb els quals havia aconseguit extasiar la jove telefonista.

Col·lateralment cal consignar que l'amistat que va establir amb Gassol es va mantenir durant molts anys, ja que van coincidir a ERC, el partit que va portar el poeta a ser elegit conseller de Cultura de la Generalitat republicana.

Aquell sobtat canvi de la gent amb qui es relacionava, afegit a la gosadia que dona l'extrema joventut, la van portar a creure que també ella podria gosar esculpir paraules, i donar-los l'harmonia amb què les cise llaven els poetes. Diguem que va fer alguns poemes, però una gran tímidesa li impedia mostrar-los públicament, fins que es va decidir a revelar-los a la seva amiga Pepita Xandri. Com es pot deduir, aquella noia tampoc estava gens preparada per poder emetre un judici amb un mínim de rigor. Segurament devia ser per aquesta causa que els versets li van agradar tant a l'amiga, la qual la va animar a portar-los perquè els llegís a l'eminent dramaturg Àngel Guimerà, que llavors habitava al carrer Petritxol.

El gran Guimerà, en veure dues orenetes desorientades i rebre el seu prec, decidí d'atendre-les. Solemnement els va dir que li deixessin el preuat tresor que li duïen i tornessin passats uns dies, quan ell ho hauria llegit i podria emetre un judici acurat. Però en aquell interval de temps la sort dels ignorants i principiants va acudir en auxili de l'Enriqueta, que va explicar al seu pare la gosadia que havia tingut. Sortosament, l'home la va convèncer del ridícul a què s'exposaven davant el mestre. En prendre'n compte, la reacció de les noies va ser fulminant: van quedar tan astorades que ni tan sols retornaren a casa del poeta per recollir el fruit de la seva inspiració. Així fou com va quedar definitivament aparcada la seva vena poètica.

Però en l'atzarosa vida que comporta la joventut un nou episodi tot seguit esborra una decepció, i aquest es va produir en fer coneixença amb una persona amb qui l'hauria d'entrellaçar durant tota la vida una gran amistat. Ens referim a la que va mantenir amb la periodista, novel·lista i dramaturga Rosa Maria Arquimbau, qui llavors escrivia a *La Nau* i més tard va passar

Barcelona, 30 d'octubre de 1930

Enriqueta Gallinat treballant com a oficinista mecanògrafa a l'empresa Sandoz.

JMTG

a *La Rambla*. La Rosa Maria va ser una de les primeres dones catalanes que es dedicà al periodisme, amb l'afegit de ser una dona d'extraordinària bellesa. En el cercle dels col·legues de professió, *off the record*, reconeixien a qui volgués escoltar que en ella es personificava aquella frase feta de ser «una dona de bandera».

A banda d'aquesta distingida imatge, la seva esmolada ploma era reconeguda per tota la nova fornada de joves periodistes progressistes, que amb els seus punyents articles contribuïen a socavar diàriament una monarquia totalment corrompuda. Al seu costat l'Enriqueta aviat va saber captar el *charme* i *glamour* de la seva amiga, la qual cosa la portà a deixar enrere la imatge de noia quasi adolescent per adoptar l'estil de dona moderna i elegant.

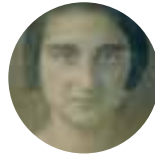
La Rosa Maria li va presentar alguns dels seus amics periodistes, com ara Paco Madrid, llavors crític teatral del diari *La Noche*, i més tard un destacat escriptor i guionista de cinema. També conegué el dibuixant Ricard Opisso, amb la germana del qual l'Enriqueta hi mantenia una bona amistat. Un altre dels nous amics fou el també periodista Josep Maria Lladó, qui s'acabava de llicenciar en Dret i començava a escriure a *La Publicitat*. La relació amb en Lladó va continuar tota la vida, fins al punt que anys més tard ella i el seu marit compartirien amb ell la dolorosa etapa de l'exili.

No es pot dir que aquest tipus de vida independent tan allunyat dels ideals convencionals de l'època agrades gens ni mica a la seva mare, que hauria volgut un tipus de vida molt més tradicional per a la filla, però quan intentava renyar-la la noia trobava en el seu pare el seu primer valedor. Enric Gallinat no sols entenia les seves inquietuds, sinó que les avalava i hi donava suport. Així, sense haver de pregar gaire, els va convèncer perquè la deixessin inscriure en una societat cultural i d'esbarjo anomenada Els Bons Amics, que estava situada al carrer Assaonadors, entre el Gòtic i el barri de la Ribera, una més de les moltes associacions en les quals es donaven balls i representacions de teatre d'afezionats per al divertiment de la joventut.

Aquesta va ser una afecció que va captivar l'Enriqueta; tant va ser així que, després del temps normal d'aprenentatge, va aplegar a debutar en papers de primera dama jove en obres de Josep Maria de Sagar-

ra, de gran èxit entre el públic català. L'Enriqueta recorda *La filla del Carmesí* com la seva preferida. Pel fet de ser veïna del matrimoni dels actors Maria Vila i Pius Daví, algú els va parlar en el seu favor, i quan aquests la van poder veure sobre un escenari li van oferir de passar al camp professional, però per ella les bambolines sols eren una manera de distreure's i passar l'estona. És possible que en aquesta faceta l'art de Talia perdés una actriu en potència.

Un dels assidus concurrents a aquella societat era un noi que l'Enriqueta només recorda pel cognom de Llobet; una de les tardes, que havia assistit al ball amb les germanes Conxita i Rosa Maria Arquimbau, va aparèixer el tal Llobet amb un amic seu, un xicot alt i molt ben plantat que en fer-hi conversa els manifestà que en aquell moment es dedicava al comerç, però que a ell el motivava la política. Així va ser com va conèixer el qui es va presentar com Josep Tarradellas, qui molts anys més tard no sols intervindria decisivament en la seva vida, sinó en la de tots els catalans.

Com prenc compte que el narrador no explica com em vaig acomiadar de la botiga d'òptica, ho vull fer jo, perquè per mi va ser un esdeveniment prou violent. Un dia la dona del propietari de la botiga em va voler fer netejar els vidres, però en veure que era un abús li vaig dir: «No, no, escolti, senyora, a casa meva això jo no ho he fet mai. Vaig entrar aquí per escriure a màquina i per portar la comptabilitat, però no per posar-me a netejar vidres, oi?». No cal ni dir que tot seguit em van despatxar.

Un altre detall que voldria que quedés reflectit en aquestes pàgines és la perplexitat que em va causar l'especial ocupació a què es dedicava el jove Tarradellas. Vaig trobar dins la normalitat que fes tasques de comercial, però el que mai hauria suposat és que fos venedor de botons a l'engròs per a les modistes. Una feina tan digna com una

Barcelona, circa 1931

Enriqueta Gallinat amb tres companyes de feina de Sandoz, a les fonts de la plaça de Catalunya.

JMTG

altra, però la darrera que li hauria suposat a aquell noi tan alt i ben plantat.

Fa uns dies va caure malalta la bugadera de casa i amb la meua mare la vam anar a visitar a l'hospital de la Santa Creu; vaig quedar horroritzada de la sala tan fosca i tènica on és atesa. Si fos una dona rica segur que no seria aquí. Començo a prendre compte que aquest món és una merda.

De la mà del pare, entra en la política en un lloc equivocat

En arribar el 1930, l'Enriqueta comptava vint anys. Fins aquí hem intentat explicar com havia emprat el seu temps pel camí d'arribar a complir aquest nombre d'anys; potser que abans de seguir furgant en els fets dediquéssim qualcunes ratlles a ressenyar quelcom del seu caràcter, encara que sigui amb una pinzellada.

Es podria dir que, com corresponia a l'edat, estava oberta però també exposada a totes les ventades intel·lectuals que circulaven pel seu entorn. El bagatge cultural que presentava no podia ser el mateix que el de qui havia passat per una universitat. Però en el context de l'època i pel fet de ser dona, aquesta mancança la suplía, diríem que quasi amb escreix, amb una ampla afició a la lectura, afegida als coneixements de la situació política que recollia de les reunions i mitings als quals acompanyava el seu pare, sense descuidar tot el que captava de les relacions que havia començat a mantenir amb persones de reconeguda càrrega intel·lectual. Es pot dir que la suma de totes aquestes influències l'havia apartat totalment de la mediocritat en què possiblement la podien haver sumit els orígens i l'entorn quotidià.

En aquell instant de la seva existència es movia sociològicament entre els últims, però molt influents, perjudicis que desprenien les amistats de l'àmbit matern, el nou flux que captava dels incipients moviments feministes, i una discreta atracció pel gir modernista del món de les arts. A tot això caldria sumar la immersió en les novetats que suposaven el cinema, la música, els nous balls i tot el que la postguerra europea havia deixat a l'abast dels joves d'ambdós sexes.

Retornant als seus apunts biogràfics, recentment havia acabat les classes nocturnes, però d'ençà que s'havia incorporat al món laboral havia pres compte de la situació de desigualtat existent en aquella societat. A Espanya la jornada de treball encara era de deu hores, i la mitjana de vida de les persones no sobrepassava els cinquanta-tres anys per a les dones, i era sols de quaranta-vuit per als homes. D'altra banda, i només pel fet de ser-ho, les dones patien la doble discriminació d'estar obligatòriament sotmeses a la tutela legal dels pares i, en cas d'estar casades, a la del marit. Tot, sense cap esperança de poder revertir aquesta situació, perquè ni tan sols gaudien encara del dret de votar.

Però la percepció d'aquest fet que tenien les dones de l'època era prou singular, prenent compte que la gran majoria d'elles havien estat educades en col·legis controlats per l'Església o l'Estat. Aquestes institucions havien aconseguit que ni tan sols adquirissin consciència d'aquella desigualtat, per la qual cosa molt poques es plantejaven reivindicar el dret d'aconseguir la paritat. Però els mandataris d'aquesta vella política cada volta estaven més pressionats pels sindicats i partits d'esquerres, els quals no defallien en l'intent de buscar l'oportunitat de revertir la desigualtat establerta.

En altres països, era la mateixa monarquia qui garantia que no es produïssin abusos del govern de torn en aquests afers, però l'espanyola ho havia ignorat, i per aquest motiu havia quedat tan debilitada que el poble no tenia cap confiança en aquesta institució. Al carrer la tensió era molta, encara que ningú comptava que el resultat de les eleccions municipals ho pogués capgirar tot.

En aquell moment històric es va donar la circumstància que Casimir Giralt, un bon amic d'Enric Gallinat, fos presentat candidat a regidor pel PRR. Aquest polític republicà radical va demanar al pare de l'Enriqueta de dir a la seva filla si volia anar a les oficines electorals del seu partit, a ajudar-los en les tasques preparatòries de les eleccions, en les hores lliures que fins feia poc ella dedicava als estudis. Com que la política era un àmbit que li interessava, ella ho va acceptar, encara que ho va fer més per complaire el pare, que era un convençut del partit, que per ella mateixa. El cas és que hi va anar.

Barcelona, 10 de gener de 1932

Homenatge al regidor del PRR Joan Grisó a la Cooperativa La Flor de Maig de la Sagrera organitzat pel Comitè Polític Radical del Districte IX, amb la participació d'Enriqueta Gallinat, Federico Heredia, José Jorge Vinaixa, Manrique Juncal, Antonio Montaner, Carlos Rodríguez Soriano, Pedro Salvat, José Samblancat i Jesús Ulled.

(HISTÒRIA GRÀFICA DE LA CATALUNYA AUTÒNOMA. VOLUM 1)

Així doncs, l'Enriqueta, seguint la tradició del pare, inicià el seu compromís polític en el republicanisme radical liderat per Alejandro Lerrooux. Ben aviat destacà com a oradora i propagandista, fins que va esdevenir la líder femenina de les Joventuts Radicals a Catalunya. Entre gener i desembre de 1932, l'Enriqueta participà en trenta-set actes del PRR, entre mítings i conferències, catorze dels quals durant la campanya de les eleccions al primer Parlament de Catalunya, en la qual compartí escenari en més d'una ocasió amb Enric Tubau, el seu futur marit, que era candidat del partit.

Fou un any de militància frenètica que s'aturà de cop quan, el gener de 1933, formà part d'una escissió, liderada justament per Enric Tubau: el Partit Republicà Radical de Catalunya, una organització d'efímera vida, ja que al novembre d'aquell any aquest nucli de radicals catalanistes donarien suport a ERC en les eleccions legislatives. En donava compte *La Humanitat*:

«Els elements que se separaren del lerroouxisme defensaran la candidatura presentada per Esquerra Republicana.

“Pels seus principis bàsics és el Partit que, avui per avui, dins de les esquerres catalanes, millor respon als idearis democràtics del nostre poble”

Els republicans que, amb data 9 de gener d'enguany, es separaren del Partit Radical, han tramès el següent interessantíssim document al President del Consell Executiu de l'“Esquerra Republicana de Catalunya”:

“Barcelona, 15 de novembre 1933.

Senyor President del Consell Executiu d'“Esquerra Republicana de Catalunya”.

Ciutat.

Molt senyor nostre:

Els sotasignats, en nom d'un bon nombre de republicans, que fins la data del 9 de gener de l'any que som, vàrem militar al Partit Republicà Radical i que, en separar-se de l'esmentada agrupació, ja feren constar públicament els motius de llur desacord amb ella, per la qual cosa s'acobla ren formant un nucli de radicals independents, en reunir-se avui, per tal d'examinar la situació política de Catalunya davant la propera lluita electoral, han decidit prestar en tot i per tot el seu ajut a la candidatura presentada per “Esquerra Republicana

de Catalunya”, estimant que, pels seus principis bàsics és el Partit que, avui per avui, dins de les esquerres catalanes, millor respon als idearis democràtics del nostre poble.

En fer-vos avinent la nostra decisió, ens plau, Honorable senyor President del Consell Executiu d'“Esquerra Republicana de Catalunya”, oferir-vos el testimoni de la nostra més distingida consideració.

Signat:

ENRIQUETA GALLINAT, Exsotspresidenta del Consell Nacional de Joventuts Radicals.

VICENÇ VITALLER, Expresident de les Joventuts Radicals de Catalunya.»¹

Dos mesos després, el gener de 1934, en la campanya de les eleccions municipals a Barcelona, aquest grup d'exlerrouistes, anomenat aleshores Agrupació de Radicals Independents, donaria també suport a la llista de la Coalició d'Esquerres, encapçalada per Carles Pi i Sunyer, d'ERC. La suposició més lògica, doncs, és que l'Enriqueta es fes militant d'Esquerra Republicana de Catalunya en algun moment d'aquell 1934.

Que ERC va saber atreure bona part de la base electoral que a principis de segle havia donat suport al PRR d'Alejandro Lerrooux és un fet estudiat pel professor Joan B. Culla que es pot llegir al llibre basat en la seva tesi doctoral, *El republicanisme lerroouista a Catalunya (1901-1923)*. No són tan coneguts els antics dirigents lerroouistes que van ser-ho també d'ERC, com fou el cas del sindicalista Amadeu Aragay, que havia estat regidor del PRR a Sabadell a principis del segle xx abans de convertir-se en col·laborador i mà dreta de Lluís Companys a la Unió de Rabassaires, i d'esdevenir finalment diputat d'ERC a les Corts republicanes. O Josep Abril, líder dels republicans federals de Mataró amb els quals s'adherí al republicanisme radical durant uns anys, fins esdevenir el 1931 el primer alcalde republicà de la ciutat per ERC, fet pel qual fou afusellat pel franquisme el 1939. O Bru Centrich, alcalde de Blanes pel PRR ja amb la República, que no s'incorporà a ERC, i amb ell tota la Casa del Poble, fins el 1933.

1 «Un document de les “Joventuts Radicals”», *La Humanitat*, 16 de novembre de 1933, p. 8.

La Torre de Claramunt, 24 de juny de 1932

Enriqueta Gallinat amb la resta d'oradors que van prendre part en el míting d'inauguració del Centre Radical Federal: Antoni Valls, Jaume Polo, Francesc Nart, Marc Benet, Bertran, Massana, Fusté, Arbós...

UB-BPR (LA CALLE)

Tenia vint-i-un anys i durant mesos em vaig dedicar en cos i ànima a propagar la bona nova del republicanisme radical.

Si en vaig fer, de mítings! A Torrelavit, a Sant Quintí de Mediona, a Santa Coloma de Farners, a Girona, a Sabadell, a Sant Vicenç de Castellet, a Gandesa, a la Torre de Claramunt, a Badalona, a Tordera, a Molins de Rei, a Calella, a Vilassar de Mar, a Olesa de Montserrat, a Matadepera, a Montcada i Reixac, a Arenys de Mar, a Terrassa, a Esparreguera, a un munt de barris de Barcelona... I fins i tot a València!

Pel pare en Lerroux era gairebé un sant. I jo, encara joveneta i tendra, i emmirallada en ell, m'ho vaig empassar. Però aviat me'n vaig adonar de qui era don Alejandro!

I vam plegar veles amb altres companys que ja no combregàvem amb rodes de molí.

Sí, de ben joveneta vaig ser durant vint mesos «lerrouxista». Ho vaig ben purgar, durant els meus més de setanta anys de militància a l'Esquerra!

El 14 d'abril del 1931 vam foragitar en «Cametes»

El fet d'haver consentit la implacable repressió contra el catalanisme i la classe obrera que imposaren les dictadures de Primo de Rivera i del general Berenguer havia compromès greument la monarquia d'Alfons XIII. Aquesta i cap altra va ser la causa que unes simples eleccions municipals s'enduguessin el rei i el seu règim per davant. El triomf dels partits d'esquerra a totes les capitals importants de l'Estat va influir de manera decisiva per donar el cop de gràcia a aquella decadent monarquia. Al cap de quaranta-vuit hores, el rei prenia el camí de l'exili, i a tot l'Estat es va proclamar la República.

A Barcelona es va desbordar l'eufòria dels catalanistes, ja que Francesc Macià havia sortit al balcó del

Palau de la Generalitat, a la plaça de Sant Jaume, per proclamar la República Catalana com a Estat integrant de la Federació Ibèrica. En el moment que es va produir aquell fet, l'Enriqueta era a la seva feina habitual a la casa Sandoz, la qual estava situada en un pis de sobre el bar La Lluna de la plaça de Catalunya. Aquell edifici era de la família de l'acabalat polític republicà radical Joan Pich i Pon, que també era propietari del diari *La Noche*, per la qual cosa la redacció estava situada en un dels pisos de l'immoble. Gràcies a aquell veïnatge ella coneixia els joves redactors del diari, els quals la van fer entrar a les seves instal·lacions, on des d'una gran balconada va poder presenciar el moviment de gent que es dirigia cap a la Rambla. Després d'una estona van plegar de la feina, i junt amb altres companyes també s'hi van encaminar.

A l'artèria més popular de Barcelona tothom s'abraçava, cantava i ballava, tot cridant visques a la República, que —si això era possible— van ser més entusiastes quan la gernació es va assabentar que l'endemà seria declarat dia festiu. Però al cap de només dos dies Macià es va veure obligat a negociar amb el govern provisional de la República espanyola, i la República Catalana va esdevenir la recuperada Generalitat de Catalunya, la institució de govern del país suprimida pel primer Borbó amb la derrota de 1714.

Tot i certa decepció en els sectors més «separatistes», la població va tenir l'esperança que l'adveniment de la República faria canviar la concepció de la vella política. Totes les classes populars volien ajudar a fer-ho, i sobretot lluitar per aconseguir-ho. Calia que moltes persones pressionessin el nou govern per foragitar les injustícies, i que es comprometés a canviar totalment el país. Entre els implicats, hi havia l'Enriqueta i molts dels seus amics i amigues, que a partir d'aquell instant van començar a treballar seriosament per tractar de substituir la injusta política que fins al moment no havien tingut ocasió de revertir.

En aquell moment també la seva pròpia vida laboral viuria un canvi definitiu: va abandonar la tasca en empreses particulars (després de l'etapa a la botiga d'òptica, havia passat pels laboratoris Sandoz i per una empresa alemanya dedicada a la venda de maquinària) i el 5 de gener de 1933 ingressà a treballar com a

Barcelona, 2 de juliol de 1932

Enriqueta Gallinat, Aurora Tello i la resta d'oradores d'un míting organitzat per l'Asociación Femenina Radical de l'Ateneo Republicano Radical del Distrito V.

Es pot observar tota la iconografia republicana radical: la bandera de l'agrupació local del PRR, el retrat d'Alejandro Lerroux, el barret frigi...

JOSEP MARIA SAGARRA / ANC

funcionària temporal al negociat de Cultura de l'Ajuntament de la ciutat, del qual era responsable el llavors regidor del PRR Josep Maria Serraclara.

Finalment vaig acceptar de presentar-me a unes oposicions a l'Ajuntament per fer callar el meu pare, perquè el bon home tenia la mania que em calia tenir quelcom de segur, tot al contrari del que pensava jo. De tota manera no em va venir malament aquella nova feina, ja que podria desenvolupar els estudis de taquígrafia pels quals m'havia trencat les celles, i a més percebria el primer sou una mica decent des que havia començat a treballar, crec recordar que eren quasi dues-centes pessetes mensuals. De tota manera, gairebé totes les donava a casa.

Però el que em va decidir a fer el canvi va ser el fet de poder gaudir de les tardes lliures, ja que les oficines del negociat de cultura sols eren obertes al matí. D'aquell moment en endavant disposaria de més hores per fer política, llegir, cultivar les relacions i començar a divertir-me, seria com ingressar al paradís.

Tant dins d'Esquerra Republicana de Catalunya com a la institució municipal es va trobar envoltada d'una gran majoria de personal masculí. Recorda que entre d'altres hi va conèixer el novel·lista Miquel Llor o el poeta Agustí Esclasans, però va trobar injust que quasi totes les places fossin ocupades per homes. Aquest tipus de realitat la va portar a apropar-se a altres feministes com Rosa Maria Arquimbau, Maria Dolors Bargalló, Aurora Bertrana o Maria Teresa Gibert, totes les quals compartien la decepció pel greuge de la discriminació de gènere.

Aquestes noies s'havien adonat que les dones comptaven molt poc, això no els semblava just, però sabien que per començar a revertir-ho els calia unificar esforços i estar emparades per la llei.

Barcelona, 2 de juliol de 1932

Cartell del míting organitzat per l'Asociación Femenina Radical de l'Ateneo Republicano Radical del Distrito V.

UB-BPR

València, desembre de 1932

Enriqueta Gallinat amb dirigents femenines del Partido de Unión Republicana Autonomista, fundat per Vicent Blasco Ibáñez, durant l'estada que feu a terres valencianes per participar en diversos actes polítics.

JMTG

Des de les seves respectives professions, cada una es va assignar una tasca; ella recorda haver fet fins a tres viatges a Madrid per entrevistar-se amb les diputades elegides, però no electores, Clara Campoamor, Victòria Kent i Margarita Nelken, caps visibles en aquell moment del moviment sufragista espanyol. Dins d'aquesta mateixa campanya, va fer diversos viatges a la capital valenciana, per fer xerrades en favor d'aquesta causa. La tasca era difícil, perquè no sols tenien en contra seva la gent de dretes, comandada per tota la iracúndia eclesiàstica, sinó que molts homes d'esquerres, induïts per un masclisme atàvic, tampoc eren del tot favorables a aquest canvi.

Totes aquelles noies van participar en grans campanyes de divulgació i convenciment, ajudades nombroses vegades —també cal dir-ho— pel grup dels seus joves amics diputats i periodistes que des d'escons i diaris procuraven convèncer l'opinió pública de la necessitat que la llei que permetia el vot de les dones tirés endavant. El debat va passar pel ple de les Corts el 30 de setembre i l'1 d'octubre del 1931 i s'aconseguí que la controvertida llei fos aprovada, amb el suport de la majoria de diputats republicans.

Pocs dies després de la seva aprovació, però, un diputat d'Acció Republicana va aconseguir forçar una nova votació que només es va guanyar per quatre vots. L'enunciat de la llei va passar a la Constitució amb aquestes paraules: «*Els ciutadans d'un i altre sexe, majors de vint-i-tres anys, tindran els mateixos drets electorals d'acord amb el que determinin les lleis.*» Finalment les dones van poder exercir per primera vegada el dret de vot en les eleccions del 19 de novembre del 1933. L'Enriqueta recorda que Aurora Bertrana fou la primera candidata de la història d'Esquerra Republicana, encara que en aquells comicis el vot femení va servir de poc perquè les esquerres es van presentar molt desunides, la qual cosa va propiciar que les dretes tornessin a recuperar el poder polític.

Però no ens avancem en el temps i tornem al 1931. Com que Catalunya no havia aconseguit fer reeixir l'ens republicà que volia implantar Macià, es van haver de confeccionar les bases legislatives amb què garantir un Estatut d'autonomia que, després de ser ratificat en plebiscit pel poble català, s'hauria de lliurar a les

Corts per aconseguir els vots favorables d'una majoria de parlamentaris, i que finalment quedés encaixat en la Constitució republicana.

Una altra vegada es van tornar a mobilitzar els grups de dones als quals pertanyia l'Enriqueta: se'ls presentava la primera ocasió de demostrar que la dona catalana estava suficientment conscienciada i preparada perquè la seva veu fos determinant. Però la llei del vot femení encara no havia estat aprovada, de manera que només podrien donar-hi suport mitjançant les seves signatures, perquè cap d'elles podria votar.

Les xerrades, mítings i reunions van omplir frenèticament la darrera setmana de juliol. En aquesta ocasió, l'important esforç d'aquelles noies els fou recompensat, perquè amb el testimoniatge de la seva dedicació les dones catalanes van prendre definitiva consciència que des d'aquell moment la seva veu seria prou decisiva per a l'esdevenidor de Catalunya.

Adjuntem aquí uns fragments de l'article que Maria Teresa Gibert va publicar a *L'Opinió*, que resumeix perfectament l'anhel de tot aquell grup de dones:

«Actualment l'únic que ha de preocupar-nos és que tots els homes de Catalunya votin l'Estatut, perquè ha tocat l'hora per Catalunya.

I també, perquè aquest home bo, aquest Home-Símbol que és una realitat de la nostra història, i que és la nostra esperança i la nostra bandera de pau i germanor, ens ho ha demanat; ell ens ha dit: "Cal que la dona faci votar l'Estatut i que ella signi també la seva voluntat".

Ja ho veieu, dones de Catalunya: Macià, el nostre president, ens demana el vot dels nostres homes i la vostra signatura.

No regategeu aquest ajut a l'obra miraculosa del nostre redreçament col·lectiu.

El dia 2, quan els homes formin com un sol home davant les urnes, nosaltres t'esperarem a les ciutats, a les tinences d'alcaldia dels districtes, als pobles i a les viles, els Ajuntaments tindran cura de les vostres signatures, i allí podreu dir, també, quina és la vostra voluntat, si signar en pro de l'Estatut o contra l'Estatut.»²

2 Maria Teresa GIBERT, «El vot de la dona», *L'Opinió*, 26 de juliol de 1931, p. 2.

Barcelona, circa 1933

Retrat d'estudi
d'Enriqueta Gallinat
tenyida de ros platí.
JMTG

Pel fet de ser al santuari de Núria on s'havien reunit els seus ponents, aquell va ser conegut amb el nom d'Estatut de Núria, aprovat en referèndum el 2 d'agost del 1931, amb una participació de gairebé el 75% del cos electoral, i amb el suport oficiós però molt substancial de més de 400.000 signatures de dones catalanes. Un any després, el 9 de setembre de 1932, i una volta passat pel ribot a què el van sotmetre els polítics espanyols, va ser finalment ratificat a les Corts republicanes. L'Enriqueta i altres companyes estaven contentes, però també decebudes per totes les retallades que, una vegada més, els espanyols havien imposat a les llibertats a què aspirava el poble català.

Tot plegat és ben frustrant, el fet de ser una dona en aquest país nostre només et comporta problemes. Potser hauria d'haver nascut home? De tota manera, després d'aquests viatges he pres compte que encara he tingut la sort de ser catalana, perquè les companyes que vaig visitar a Madrid i València m'ho van pintar molt pitjor.

Tothom esperava que amb l'arribada de la República avançaríem trenta anys de cop; si bé és cert que almenys ens hem tret de sobre en «Cametes» i la seva família, per a nosaltres les dones tot continua igual de dur.

És clar que si totes fossin com la meva mare mai faríem cap canvi, a ella només la preocupa el fet de poder dir a les seves amistats que les seves filles no han portat mai espartenyas. Ara només fa que omplir-me el cap dient que necessito un nuvi. Sort que el pare m'entén.

Temps de forjar amistats

Catalunya fruïa del nou Estatut, però la situació política era fràgil, i la majoria de competències havien de ser compartides amb l'Estat central. Un dels pocs tri-

oms aconseguits va ser que la llengua pròpia del Principat fos cooficial amb el castellà. Teòricament, també havien de correspondre a la Generalitat la legislació del dret civil, el règim administratiu intern de Catalunya, l'ordre públic, les obres públiques, l'administració de justícia i les relacions laborals. De tota manera, els conflictes entre la Generalitat i l'Estat s'haurien de resoldre mitjançant el Tribunal de Garanties Constitucionals, que, igual com s'esdevé en l'actualitat, sempre va escombrar cap als interessos de l'Estat. El que s'havia aconseguit era poc, però els diputats catalans van considerar que per molt que es demanés no s'aconseguiria res que anés més enllà.

Contra el que en l'actualitat molts articulistes i alguns historiadors volen fer creure, l'animadversió contra Catalunya que l'Estat espanyol intenta projectar als seus habitants no ve d'ara, quan massivament molts catalans intenten desfer els lligams que ens afermen a aquest Estat, sinó que, com aquí mateix es pot comprovar, és de fa molts anys que promouen tot el que és a la seva mà per sembrar la discòrdia entre els pobladors dels dos països.

En aquells anys l'Enriqueta es va alliberar de la tutela política del seu pare i de Casimir Giral, que l'havien encaminat a militar a les Juventudes Radicales del PRR. Aquest procés es va produir a conseqüència de les noves amistats que anava forjant: el nou entorn la va portar a plantejar-se que el seu ideal republicà feminista i català estava més d'acord amb la ideologia de Macià i Companys que amb la de Lerroux.

En un dels actes oficials on va ser convidada, va tenir l'honor de ser presentada, i fins i tot va poder mantenir una curta conversa amb el president Francesc Macià. Tot i el respecte que li va merèixer, l'Enriqueta va quedar molt colpida en veure la fragilitat de la seva figura, a la vegada que es va impressionar davant la contundència de les idees d'aquell gran home, a qui tot Catalunya coneixia pel sobrenom de l'Avi.

És possible que arran d'aquella conversa ella prengués seriosament compte d'afirmar-se en la seva decidida posició política, que la portaria a ingressar a Esquerra Republicana de Catalunya, el partit constituït per la unió de l'Estat Català de Francesc Macià i del Partit Republicà Català de Lluís Companys, els quals, a

Barcelona, 18 de març de 1934

Diada de la Mecanògrafa, celebrada al Teatre Novetats, en la qual s'elegí «Miss Mecanògrafa 1934»

Elisa Gonzàlez, asseguda al centre amb les seves dames d'honor.

Darrere seu, d'esquerra a dreta hi apareixen, entre d'altres: Ricard Opisso, Emili Puigdomènec, Francesc Farreras i Duran, Joan Alsamora, Enriqueta Gallinat, Brauli Solsona, Enric Tubau...

BADOSA / UB-BPR (ESTAMPA)

més s'havien reforçat amb un nombrós grup d'intel·lectuals provinents del setmanari *L'Opinió*. Tot i el canvi de partit, no se la pot acusar de vel·leïtosa, perquè va trobar el partit que era avinent al seu ideari polític, i estava totalment d'acord amb els seus principis; en seguir aquestes pàgines constatarem que des del 1934, que se'n fa ver militant, fins al 2006, en què va traspasar, la seva fidelitat a ERC hauria de perdurar més de setanta anys.

Com deia el filòsof castellà José Ortega y Gasset, les persones són producte d'elles mateixes i de les seves circumstàncies. En bona part, les que van modelar el caràcter lluitador de l'Enriqueta es van anar forjant gràcies a les amistats que va anar teixint en el curs de la seva existència. Abans d'entrar a relatar els fets que la van portar cap a l'excepcionalitat, creiem que és avinent de presentar algunes persones significatives, amb les quals va mantenir un especial afecte fins que ells o ella van traspasar.

Per tràgics avatars del destí, alguna d'aquestes amistats no fou gaire duradora en el temps. Ens referim a la que va mantenir amb el periodista Josep Sunyol, fundador del diari *La Rambla*, alhora que president de la Federació Catalana de Futbol i amb posterioritat president del Futbol Club Barcelona. La seva coneixença provenia del cercle d'amistats de Rosa Maria Arquimbau, que aleshores també era redactora de *La Rambla*. Tots ells eren joves i pensaven que tot estava per guanyar. Però, com els que en literatura són definits com els millors, Sunyol ni tan sols arribaria a la maduresa de la seva vida.

Buscant aixopluc de la calorada barcelonina, un migdia d'agost del 1936, ja esclatada la Guerra Civil, una colla d'amics, entre els quals hi havia l'Enriqueta, prenién l'aperitiu a la terrassa de l'Hotel Colón, a la plaça de Catalunya de Barcelona, i en això que va arribar Sunyol i es va asseure amb ells. En el curs de la conversa, el periodista els va anunciar que l'endemà partia cap a Madrid; departiren de l'incert desenllaç de la guerra, de literatura, de futbol i d'un assalt festiu que volien endegar a casa d'algun dels assistents. En acomiadar-se, cap d'ells va ser conscient que aquella fora la darrera vegada que l'Enriqueta i els altres tertulians conversarien amb Sunyol. De tothom és conegut

el seu tràgic final: durant aquell viatge el xofer es va equivocar de carretera, i prop de la serra de Guadarrama l'home va endinsar el vehicle en una llenca de terra que casualment havien conquerit els feixistes. Tot seguit els quatre viatgers foren detinguts, i sense cap tipus de judici formal van ser immediatament afusellats.

L'escriptor Josep Maria Poblet, fill predilecte de Montblanc, va ser una altra de les persones amb qui l'Enriqueta va fer amistat, quan Poblet va tornar a Catalunya després de marxar molt jove a córrer món. Ell era dotze anys més gran que ella, però vuit més jove que Enric Tubau, l'home que aviat es convertiria en el seu marit. L'amistat d'ella amb Poblet es va prolongar durant seixanta anys: es conegueren en la seva militància activa a ERC i després la relació continuaria durant la guerra, fins a convergir durant l'etapa de l'exili a França, per retrobar-se finalment a Barcelona.

Quan va tornar de l'exili, l'escriptor per sobreviure feia tasques d'agent comercial, i ella el va poder ajudar adquirint els seus productes per al restaurant que llavors regentava. En retornar la democràcia, tots dos foren escollits membres del Consell Executiu d'ERC, i en aquell període Josep Maria Poblet fou escollit diputat al Parlament.

Quan Hilari Salvadó va ser escollit regidor d'ERC a l'Ajuntament de Barcelona, ell i l'Enriqueta no es coneixien personalment; l'encontre es va produir quan Salvadó va demanar una persona perquè fos la seva secretària, posant la condició que escrigués correctament en català i en castellà i que sabés taquigrafia. Com que de les persones disponibles era ella qui reunia aquestes condicions, la van designar com a secretària particular del regidor, càrrec que li fou confirmat quan, el juliol de 1937, Hilari Salvadó va ser escollit alcalde de la ciutat. Llavors va ser quan va assumir una responsabilitat que mai hauria pensat que tindria el dia que va entrar al negociat de Cultura per exercir com a taquimecanògrafa. Més endavant ens entretindrem a repassar tots els dificultosos avatars que en plena Guerra Civil li van suposar l'exercici d'aquest càrrec.

Hilari Salvadó era fill de pescadors de la Barceloneta, i de ben jove havia perdut el pare i quatre germans en un naufragi; es pot dir que era un home fet a si mateix, i que el seu esforç i la preocupació per la políti-

Barcelona, 5 de maig de 1934

Al Saló de Cent, l'alcalde Carles Pi i Sunyer rep la Copa Hispano-Olivetti del Concurs de Mecanografia guanyada per l'equip de l'Ajuntament, del qual formava part Enriqueta Gallinat, que apareix en primera fila, tercera per l'esquerra.

CARLOS PÉREZ DE ROZAS / AFB

ca el portaren a ser escollit per al càrrec més alt de la seva ciutat. La relació que va establir amb l'Enriqueta va quedar enfortida per totes les dificultats que, en aquells anys plens de neguits, travessaren plegats dins el despatx de l'alcaldia.

En acabar la guerra, els camins de l'exili separaren Hilari Salvadó i l'Enriqueta i el seu marit, però quan el 1960 ell va tornar a Barcelona novament es retrobaren. A França, Salvadó s'havia casat amb Paquita Cervera. En passar els anys es va donar el fet que tant Hilari Salvadó com Enric Tubau van traspasar prou abans que les seves mullers, però l'Enriqueta i la Paquita van mantenir encesa la flama d'aquella vella amistat fins als seus darrers dies.

Un altre dels més fidels amics de l'Enriqueta va ser Heribert Barrera, fill del sindicalista i conseller republicà Martí Barrera. Es van conèixer quan de molt jove Heribert va començar a militar a les JEREC, però quan més enfortiren l'amistat va ser a la Universitat de Montpeller, on Barrera es va llicenciar en Matemàtiques i Enginyeria Química, al mateix temps que impartia classes. De la seva banda, l'Enriqueta va aprofitar aquell moment de l'exili per prendre lliçons de Llengua i Literatura francesa a la mateixa institució. La universitat de la ciutat del Llenguadoc, per on havien passat alumnes catalans tan il·lustres com ara Ramon Llull o Arnau de Vilanova, va acollir, durant els anys de l'exili, nombrosos i prestigiosos personatges de la intel·lectualitat republicana. Alguns hi havien anat per estudiar-hi, i d'altres, per impartir les classes que se'ls prohibien fer a Espanya.

A partir de 1976, amb la represa política, l'Enriqueta es va posar a disposició d'Heribert Barrera. Quan aquest va relançar ERC ella s'hi va reincorporar, i des de llavors i en diferents etapes va desenvolupar tota mena de responsabilitats dins el Consell Executiu, des d'on va organitzar i dirigir la Secretaria de la Dona, una renovada vocació que no havia abandonat des de ben jove.

Malgrat les òbvies discrepàncies que es donen en la política, quan l'Enriqueta va depassar els vuitanta anys i li van començar a minvar les facultats, lògicament, va deixar les tasques que havia exercit al partit, però Heribert Barrera va continuar visitant-la al seu

pis del carrer Trafalgar fins molt poc temps abans del seu traspàs.

Com ja hem palesat aquí, una altra amistat que va esdevenir indestructible va ser la que des de soltera va mantenir amb Rosa Maria Arquimbau. Quan les dues van maridar, ella amb Enric Tubau i l'escriptora amb Joaquim Girós, els forts vincles de joventut es van mantenir durant la llarga etapa que comprenen la guerra, l'exili i la dictadura.

Al cap de molts anys d'haver retornat a Barcelona, a pesar de la seva edat i de ser una nit freda i plujosa, les dues dames no es van voler perdre un esdeveniment que més endavant totes dues van considerar prou decebedor. Va ser el vespre del «*Ciudadans de Catalunya, ja soc aquí!*», el retorn, amb tots els honors, d'aquell noi que quaranta-cinc anys abans elles dues havien conegut a la Societat dels Bons Amics. Potser el marge de maniobra que va tenir Tarradellas en el seu retorn no li va permetre endegar res més que un pobre i minvat Estatut, però totes dues van considerar que el fet d'haver acceptat posteriorment un marquesat era la darrera tombarella política que mai haurien esperat d'aquell vell republicà, que havia patit la mateixa repressió i exili que elles.

Fins aquí hem volgut dibuixar algunes traces de les persones que influïren positivament a forjar el caràcter lluitador de l'Enriqueta, però no ens volem deixar algú a qui en certa manera ella va considerar deixeble, ja que al seu costat va aprendre les beceroles de la política. Ens referim a Jordi Portabella. Val a dir que als seus setanta anys l'Enriqueta no queia bé a tothom, potser perquè ja les havia vistes de tots els colors i d'una hora lluny distingia el gra de la palla, però, tot i que en un dels primers encontres va criticar-li un incident protocol·lari, a poc a poc va anar agafant confiança a aquell jove que en aquella època opositava a polític.

De tots els personatges esmentats, és l'únic a qui, pel fet d'haver nascut cinquanta anys més tard que els altres, l'edat encara li permet trepitjar els carrers de Barcelona, ciutat en què va desenvolupar una etapa de quatre mandats seguits com a regidor del seu Ajuntament.

L'Enriqueta va conèixer Portabella quan ell era un jove que feia poc que havia deixat l'activisme a la Cri-

Barcelona, 4 de setembre de 1934

Al Jutjat Municipal del Districte Primer, a la Barceloneta, va tenir lloc la cerimònia civil de l'enllaç entre Enriqueta Gallinat i Enric Tubau, en presència dels seus familiars i amics:

Josep Maria Massip, Lluís Companys, Hilari Salvadó, Joan Casanovas...

MERLETTI / JMTG

da i s'acabava de llicenciar en Biologia. En el seu aterratge al partit, de segur que va prendre nota dels consells de la veterana política, que més tard li servirien per enllaçar diferents mandats, tant al govern com a l'oposició, sense veure's enredat en cap assumpte fosc d'aquests als quals darrerament estem tan avesats. Segurament és per aquest fet que fins al darrer moment, tot i haver mantingut ocasionals i naturals dissensions polítiques, l'Enriqueta va continuar atorgant la seva confiança a Portabella. Fins poc abans del seu traspàs, ell i Heribert Barrera foren dels comptats polítics que sempre van tenir la porta oberta del pis de la noia nascuda feia quasi un segle al carrer Ponent.

Troba l'home que no la vol dominar

El Nadal del 1933 va portar a Catalunya la tristor de la mort de l'Avi Macià. Va ser un traspàs molt sentit per tot el poble de Catalunya, i en va donar prova la impressionant gernació que va acompanyar les seves despulles pels carrers de Barcelona. La seva desaparició va ser un cop molt fort per a tots els catalans, i l'Enriqueta no hi va ser aliena. Pocs dies més tard s'encetava un altre any convuls per a Catalunya, que alhora també hauria de portar nombrosos canvis en la seva vida particular.

Va ser per aquell temps que va conèixer a qui poc després es convertiria en el seu marit. A l'època, Enric Tubau era un periodista barcelonès d'estat civil separat que l'avantatjava a ella de vint anys, i a qui la separació matrimonial li havia comportat quedar-se al càrrec de tres criatures. Aquell era un repte prou fort per entomar, però als vint-i-cinc anys l'Enriqueta era una dona prou madura per fer-hi front.

Malgrat que Tubau era periodista i es movia en els mateixos cercles que ella, la important diferència d'edat que els separava va fer avinent que mai no haguessin coincidit. És més, qui els va presentar va ser una persona que era amiga del periodista: el seu pare, Enric Gallinat. No deixa de ser curiós que aquestes tres persones tinguessin en comú el mateix nom, encara que, com a dona, ella se'l fes acabar amb diminutiu. La família estava predestinada a l'abundor

d'aquest patronímic, ja que la germana de l'Enriqueta, que hem conegut com a Pepita, també es va maridar amb un altre Enric.

La família de Tubau era gent de teatre, i els seus dos germans es dedicaven al món de l'espectacle: Maria va ser una cupletista que va obtenir grans triomfs a molts països d'Amèrica, sobretot a Cuba i Hollywood, on diris i revistes la comparaven a la cèlebre Raquel Meller. L'altre germà, Rafael Tubau, era un actor que gaudia d'un cert renom a Barcelona, on havia fet llargues temporades en molts dels teatres de la ciutat. El 1956 l'escriptor Josep Maria Poblet va publicar un llibre basat en la seva vida, al qual va donar el títol d'*Un còmic de Barcelona*. La seva millor època als escenaris va coincidir amb el moment que el seu germà Enric li escrivia vodevils i revistes que s'havien estrenat amb notable èxit en teatres del Paral·lel barceloní. Els seus darrers papers a l'escena els va protagonitzar dins la companyia de Joan Capri.

Als vint anys Enric Tubau ja era redactor d'*El Progreso*, un diari barceloní que en aquella època dirigia l'anticlerical Lerroix, i en el curs de la seva vida professional va passar per les redaccions de *La Noche*, *El Dia Gráfico*, *Las Noticias* i *El Noticiero Universal*, encara que sempre va exercir el periodisme sense deixar mai la seva vinculació al món de l'espectacle, tant com a empresari com en qualitat d'autor de revistes i vodevils. En el seu primer matrimoni es pot dir que no va tenir gaire sort, ja que en el moment de la separació els tres fills quedaren a càrrec d'ell. Eren una noia i dos nois, la Matilde, l'Enric i en Rafael, que, quan va maridar amb l'Enriqueta, tenien catorze, dotze i deu anys, respectivament.

Quan, en el curs de la vida, li preguntaven pel fet d'haver-se casat amb una persona molt més gran que ella, sempre va respondre que ho va fer conscientment, per no actuar d'acord amb els cànons i estereotips establerts. Sembla que tenia pànic als festeigs tradicionals a què l'empenyia la seva mare. Fent aquest gest va voler demostrar la seva peculiar personalitat i rebel·lia. Amb Tubau va trobar l'avantatge de no haver de conèixer uns papàs primmirats, als quals hauria d'aguantar i dedicar tota la mena d'afalacs convencionals, tal com comportava l'època.

Barcelona, 8 de febrer de 1936

Cartell convocant a dos dels mitings del Front d'Esquerres en els quals participà Enriqueta Gallinat, conjuntament, entre d'altres, amb Pere Ardiaca, Roc Boronat, Benet Mori i Josep Quero.

UB-BPR

Pel fet que ella sempre i per tot va manifestar una clara predilecció pel seu pare, sense atrevir-nos a insinuar un complex positiu edípic, ens demanem si va buscar en el matrimoni una figura familiar que substituís el pare, amb l'avantatge de trencar amb la dependència matriarcal. De fet, no es va aventurar a casar-se amb un jove que fos com un meló per encetar, sinó que decidí fer-ho amb una persona de reconegut seny i prestigi, que incorporava tres fills al matrimoni que l'Enriqueta no havia tingut ni tan sols de parir ni de criar.

A causa d'aquesta peculiar situació d'Enric Tubau, decidiren casar-se com més aviat millor. Ho feren el 4 de setembre del 1934 en una cerimònia civil a la tinença d'alcaldia del Districte Primer de Barcelona; els seus padrins van ser el president del Parlament, Joan Casanovas, i el president de la Generalitat, Lluís Companys, amic personal de Tubau. El dia de la cerimònia, i prenent compte que tant el president com Tubau tenien prou més anys que ella, en veure-la vestida de núvia Companys la va trobar més jove que de costum, fins al punt que li va preguntar: «*Enriqueta, quan vas néixer, tu?*». Quan ella li va respondre que el 1909, amb aquell somriure sorneguer que el caracteritzava el president li va confessar: «*Aquell va ser l'any que vaig entrar per primera vegada a la presó*».

L'enllaç nupcial fou un esdeveniment social ressenyat en premsa de Barcelona i Madrid. La núvia lluïa un vestit llarg blau cel, que s'acompanyava d'una vistosa pamela florejada. Les floristes de la Rambla van voler-li regalar el ram nupcial, que una volta acabada la cerimònia i el banquet, celebrat en un restaurant del senyor Regàs, els nuvis van dipositar a la tomba del traspasat president Macià.

Cansada d'escoltar a la meva mare la cançó que em busqués un nuvi, ja me l'he buscat i ja soc casada, però no l'he triat pas en l'estol d'aquells nens de papà que ella em volia encolomar. El meu

marit és separat amb tres criatures a càrrec seu, em depassa en vint anys, però és un home que sap el que vol, i que sobretot em donarà la llibertat per continuar fent política i seguir la lluita per la igualtat de la dona, el que realment m'interessa. No vull ser una d'aquestes noies que al cap d'un any d'estar casades s'omplen de fills i mai més poden sortir de casa.

De moment no en tindrè de propis, més endavant ja ho veurem. Ara em cal buscar bons col·legis per als tres fills sobrevinguts, he de procurar que tinguin una bona educació i preparació per a aquest món tan dur que els espera.

Però la joia de l'enllaç no els havia de durar gaire, només al cap d'unes setmanes es desenvoluparen els fets que han passat a la història com el Sis d'Octubre de 1934. Al gener anterior la Generalitat de Catalunya havia assumit facultats judicials amb la creació del Tribunal de Cassació, que aportava nous poders executius, entre els quals s'inclouïen els d'ordre públic, cosa que va propiciar la desaparició de la figura dels governadors civils. A l'abril es va aconseguir l'aprovació pel Parlament d'una moderada Llei de contractes de conreu que despertà la immediata oposició de la Lliga i dels grans propietaris, els quals, amb l'aquiescència del govern espanyol, tot seguit aconseguiren la seva anul·lació en considerar-la anticonstitucional.

Tots aquests fets van obrir una greu crisi política entre els governs de Madrid i Barcelona i els partits catalanistes d'esquerres van pressionar el president Companys per proclamar l'Estat Català. Sense gaire convicció i quasi atrapat, l'home s'hi va avenir, però ho va fer sense haver mesurat les pròpies forces: l'aventura va fracassar i els revoltats es van haver de rendir a les tropes del general Domènec Batet.

La Generalitat va perdre l'autonomia i els seus dirigents, amb Lluís Companys al capdavant, foren detinguts i empresonats en diferents vaixells situats al port de la ciutat. Un coronel de l'exèrcit va passar a comandar una Generalitat accidental. També van clausurar el Parlament i en van detenir el president, i foren suspesos els diaris *La Publicitat*, *L'Opinió*, *La Humanitat*, *El Diluvio* i *Solidaritat Obrera*, i el setmanal *La Rambla*.

Barcelona, 11 de febrer de 1936

Cartell convocant a un dels mitings del Front d'Esquerres en el qual participà Enriqueta Gallinat, conjuntament, entre d'altres, amb Lluís Capdevila, Josep Maria Lladó i Antoni Xirau.

UB-BPR

Tossa de Mar,
6 de setembre de 1936

Enriqueta Gallinat
en uns dies de vacances
vora el mar.

JMTG

Els batlles d'ERC als ajuntaments van ser substituïts per regidors de la Lliga i de la CEDA, i es calcula que hi va haver 3.400 persones detingudes. L'edifici que ocupava el Parlament va esdevenir caserna militar, i es van prohibir totes les activitats dels partits, els sindicats, i les associacions catalanistes o d'esquerres. Després d'un accidentat judici, el president i els consellers de la Generalitat van ser condemnats a llargues penes de presó, que començaren a complir immediatament als penals del Puerto de Santa María i Cartagena.

Podríem dir que la vida dels noucasats no podia començar amb pitjors auguris. Sortosament, l'Enriqueta en ser funcionària de l'Ajuntament, i Tubau, pel fet de pertànyer a la redacció d'*El Noticiero Universal*, pogueren conservar els seus llocs de treball, i per aquesta raó els fills van poder seguir cursant estudis sense més contrarietats.

En els mesos següents els contraents es van veure impel·lits a mobilitzar-se per tal d'aconseguir revertir la desastrosa situació en què havien quedat molts dels seus amics. Des d'una certa clandestinitat, i pensant en les pròximes eleccions, calia començar a impulsar la causa de foragitar del govern els partits de dretes, que eren els causants directes d'aquell desastre. De tota manera, l'Enriqueta manifestava que també calia culpar de bona part del que havia passat els partits espanyols d'esquerres, pel fet de no haver acceptat l'Estatut català, a la qual cosa prèviament s'havien compromès.

Amb prou coneixement de causa, tots dos estaven convençuts que si el govern de Madrid hagués respectat l'Estatut Companys no s'hauria vist impel·lit a proclamar l'Estat català. Nogensmenys, era notòriament conegut que el president mai s'havia significat com a independentista. Des d'aquell moment (i amb posterioritat els fets li donarien la raó), l'Enriqueta va pensar que Catalunya, i sobretot particularment ella, mai més haurien d'atorgar confiança als partits espanyols, ni als de dretes ni als d'esquerres.

Dins la seva militància a ERC, a finals de 1935 el matrimoni va tornar a entrar en campanya, aquesta vegada en favor d'un Front d'Esquerres que s'havia constituït per tal de guanyar les eleccions que se celebrarien aquell immediat 16 de febrer. Una volta es van celebrar,

en conèixer els resultats, tots els catalanistes van poder gaudir del triomf apoteòsic que el Front d'Esquerres va aconseguir a Catalunya, afegit a l'aconseguit pel Front Popular a la resta de l'Estat. Tot s'havia capgirat, i d'acord amb els resultats en pocs dies les legítimes autoritats catalanes podrien sortir del penal per retornar a Catalunya i fer-se càrrec de l'autogovern.

Es podria creure que una volta restablert l'ordre constitucional, i avisats del que havia passat en els dos anys anteriors, tots els partidaris d'una república laica, i alhora progressista, unirien les seves forces per fer front al perill que representava la dreta retrògrada i clerical de la classe dominant. Però un cúmul de circumstàncies, de les quals les més importants es desenvoluparen en un context internacional (entre d'altres, el crac de 1929, l'ascensió del feixisme a Europa, i la progressió d'un comunisme totalitari), van fer que de nou la miopia partidista tornés a prevaldre per sobre l'interès comú.

Una vegada més, cada partit, sindicat o facció va voler construir una Catalunya que sols fos adequada als seus propis interessos. Aquella desunió va facilitar als enemics de la democràcia poder preparar impunement una insurrecció armada.

Aquesta vegada les forces de la dreta més radical no van voler esperar que transcorregués el temps en què les urnes els poguessin tornar a atorgar el dret a governar, i així, entre d'altres maquinacions, van finançar Falange Española, un partit amb una ínfima representació popular, que no tenia més programa que el de promoure altercats a les vies públiques per atemptar en contra dels polítics demòcrates. Aquesta mena d'accions només buscaven l'excusa per justificar una intervenció militar, que mai hauria triomfat si a més de la desunió dels partits democràtics no s'haguessin donat les circumstàncies internacionals esmentades, que en aquest cas van ser totalment alienes a Catalunya.

En l'interval que va des del febrer fins al dia 18 de juliol, data de la insurrecció, l'Enriqueta va estar prou ocupada al negociat de Cultura de l'Ajuntament, ja que en aquell moment els polítics i funcionaris estaven immersos en la constitució d'una xarxa d'escoles públiques municipals que van constituir una de les obres

**València,
15 de novembre de 1936**

Enriqueta Gallinat
en un passeig
per l'Albufera
amb el seu marit
Enric Tubau
i la seva fillastra
Matilde Tubau.
JMTG

més profitoses del període republicà. Tampoc podien menystenir la tasca convencional del dia a dia, així com l'organització de l'Olimpíada Popular, malauradament escapçada perquè va coincidir amb el pronunciament del cop d'estat militar.

L'aixecament militar dels facciosos

De feia dies que els militars havien decidit la insurrecció. Com a excusa per portar-la a la pràctica només els va caldre l'assassinat del diputat a Corts José Calvo Sotelo, perpetrat en resposta al del tinent republicà José del Castillo, que segons quins historiadors han atribuït a falangistes o requetès. És sabut que a Catalunya i a Madrid la revolta va fracassar. Però amb aquella rebel·lió s'havia iniciat la cruenta Guerra Civil, que duraria quasi tres anys i tornaria a capgirar la vida de l'Enriqueta i de tots els catalans.

Aquell dia les seves criatures no van anar a l'escola i ella no va anar a l'Ajuntament. Per tot Barcelona se sentien detonacions i hi havia moviments de tropa; l'Enriqueta reconeix que estava espantada, però l'endemà la vida continuava i calia tornar a una relativa normalitat.

El Noticiero Universal, el diari del qual era redactor el seu marit, va estar uns dies sense sortir al carrer, i quan ho va fer Enric Tubau en fou nomenat director. La seva responsabilitat havia augmentat notablement, però també ho havia fet el seu sou: el nou càrrec li comportava la remuneració de 1.000 pessetes mensuals. D'altra banda, pel fet d'haver-se anat presentant a les oposicions que es convocaven normativament, l'Enriqueta també havia anat ascendint en l'escalafó funcional. Es pot dir que paradoxalment, i encara que per poc temps, en aquests primers moments de la revolta militar la situació econòmica de la família havia millorat. Aleshores van decidir mudar-se: van llogar una torreta al barri del Guinardó, on la probabilitat de ser bombardejats pels vaixells de la flota franquista o de l'aviació italiana seria menor.

Aquestes millores econòmiques els van permetre poder tenir dues persones de servei per portar la casa i tenir cura dels nois, perquè es pot dir que aquells fills

que sobtadament i voluntàriament ella havia assumit no li havien fet minvar la seva predisposició per la política. A pesar que sabia cuinar i dur una casa, aquesta no era la seva especial vocació. Si Enric Tubau havia trobat l'esposa que cercava, els seus fills, en canvi, segurament no havien trobat la persona que tingués vocació de suplantar la mare que havien perdut. Els tres adolescents, però, van trobar en ella una dona que els va donar una educació tant ètica com moral, cosa que els serviria per afrontar tot el que va venir després.

Una volta sufocada la revolta militar, a Barcelona s'hi va establir un clima d'eufòria. La població pensava que igual que s'havia liquidat la insurrecció es guanyaria la guerra. Però les milícies civils armades que havien contribuït a desbaratar la rebel·lió van voler prendre's la justícia de la seva mà en massa fets puntuals.

Sense que les forces de la Generalitat ho poguessin impedir, es cometeren nombrosos assassinats de religiosos i gent benestant, fins que al maig de 1937, mentre l'exèrcit republicà afrontava la guerra contra els feixistes, el govern de Companys va resoldre posar fi a aquells ultratges, la qual cosa va desembocar en una guerra interna. En un bàndol hi havia les milícies d'anarquistes de la CNT-FAI amb els trotskistes del POUM, de l'altra la resta de partits: ERC, PSUC, Estat Català i la UGT. Tots eren demòcrates, tots volien aniquilar el feixisme, però ningú va saber unificar la lluita en contra del seu veritable enemic.

Aquest país nostre no té remei: quan pensàvem que les eleccions del 1936 ens havien retornat les minses llibertats conquerides el 1931, es produïx un aixecament militar que potser serà més seriós del que en pensa el govern de Madrid, i també el de la Generalitat.

És cert que l'aixecament ha fracassat tant a Madrid com a Barcelona, és per això que passat l'ensurt del 19 de juliol la gent creu que serà aixafat arreu en quatre dies. Digueu-me malpensada,

Barcelona, 5 de novembre de 1937

El president Lluís Companys rep al pati dels Tarongers, del Palau de la Generalitat, una delegació de la Unió de Dones de Catalunya, acompanyades de dirigents feministes estrangeres que han vingut convidades per participar al 1r Congrés Nacional de la Dona.

D'esquerra a dreta: Maria Rabaté, x, Enriqueta Gallinat, Lluís Companys, x, x, Bernadette Cattaneo, Maria Dolors Bargalló i Maria Teresa Gibert.

BRANGULÍ / ANC

però al contrari del que creuen els nostres amics, inclòs Companys, em fa molta por que això vagi per llarg.

He dit a l'Enric que en prevenció de les bombes que puguin arribar des dels vaixells de guerra que s'han passat al bàndol dels revoltats ens caldria llogar una torreta cap al barri del Guinardó, on els nanos i jo, que soc poruga per a aquestes coses, ens sentiríem més segurs.

En passar els mesos, la inicial eufòria dels barcelonins es va anar esvaint: la ciutat començava a patir els bombardejos de l'aviació italiana, i es van decretar els primers racionaments de vitualles, ja que la manca de menjar s'havia agreujat amb l'arribada massiva de refugiats provinents d'indrets que havien estat conquerits per l'exèrcit de Franco. Al juliol de 1937, enmig d'aquest context crític, el batlle de la ciutat, Carles Pi i Sunyer, passa a ser conseller de Cultura de la Generalitat de Catalunya, i per substituir-lo es nomena alcalde el regidor d'ERC Hilari Salvadó. De la nit al dia, l'Enriqueta pren consciència que haurà d'ocupar el càrrec de secretària de la primera autoritat de la ciutat.

Si en circumstàncies normals el fet d'exercir aquesta tasca requeria una forta personalitat, a més d'una considerable preparació, en les excepcionals que en aquell moment travessava la ciutat qui assumís aquesta responsabilitat havia de ser algú que posseís una gran fortalesa. Si Hilari Salvadó confirmà l'Enriqueta en el seu càrrec, era perquè creia que estaria a l'altura dels difícils esdeveniments que s'haurien d'afrontar.

En aquell moment, i mercès a les informacions que rebia per les responsabilitats adquirides al seu nou lloc de treball, ella ja era totalment conscient que la guerra seria llarga i dura. Amb l'allistament de nombrosos homes cap al front, l'organització de la vida a la rereguarda era complexa: era necessari garantir la producció econòmica, assegurar el proveïment de la població, i salvaguardar unes normes mínimes que garantissin la convivència ciutadana; aquestes circumstàncies feren augmentar novament l'associacionisme femení.

A pesar de la situació, tot i patir el desastre que comportava la guerra, les dones van ser conscients que calia iniciar importants transformacions en la vida

econòmica i social que aconduïssin Catalunya cap a una nova societat feta a mida de la gent treballadora. Per a aquesta tasca calia crear una associació femenina que anés més enllà de sigles de partits i sindicats, sovint massa desunits. Van decidir agrupar-se sota el nom d'Unió de Dones de Catalunya. El seu congrés constituent es va celebrar al Palau de la Música Catalana del 6 al 8 de novembre de 1937, i en va ser elegida presidenta Maria Dolors Bargalló, la més destacada propagandista d'ERC. L'Enriqueta va ser nomenada secretària d'Agitació i Propaganda.

Pel fet que l'Enriqueta no es va prodigar com a periodista, considerem interessant reproduir un dels articles que va publicar a *Mi Revista*:

«Tal vegada exageradament, s'ha dit que les dones obren impulsades per l'instint. En aquesta afirmació va enbolcallada la insídia de suposar que en les dones l'instint supleix la intel·ligència. Però el que veritablement succeeix és que les dones saben aprofitar-se de l'instint, doncs les van fer creure que la seva intel·ligència no tenia la mateixa vàlua que la de l'home i, obligades a la seva defensa, aguditzaren extraordinàriament aquella facultat. Per aquesta causa han establert una coordinació harmònica entre la seva intel·ligència i les seves facultats intel·lectuals, que en nombroses ocasions supleixen amb avantatge a les de l'home.

Precisament per això les obres de la dona poden sorgir de la improvisació, arribant a ser quasi perfectes amb molta més facilitat que les projectades per l'home, els quals sempre les fonamenten en indispensables càlculs, previsions i mètodes.

Acabem d'assistir a una d'aquestes obres filles de l'entusiasme i del sentiment —qualitats essencialment femenines— i el seu resultat no ha pogut ser més brillant ni més rotund.

Acabaven les sessions d'un Congrés Femení Antifeixista que havia reunit a París les representants més autoritzades de les dones que a tot el món professen idees de llibertat.

La representació espanyola va ser acollida com un símbol, donat que llur presència evocava l'epopeia tràgica i dolorosa de la seva lluita, fou objecte d'ingents mostres de simpatia.

Barcelona, novembre de 1937

Enriqueta Gallinat, redactora de *Mi Revista*, recull les impressions de Bernadette Cattanéó i altres delegades feministes internacionals que van assistir al 1r Congrés de la Dona de Catalunya.
AHCB (MI REVISTA)

—On hauríem de reunir-nos per fer sentir les nostres veus de protesta és al vostre país —suggerí una de les congressistes.

—Sí, sí, a Espanya, on hi és el perill i l'heroisme...

—I per què no a Barcelona, ciutat lluminosa i de secular tradició revolucionària?

Així va ser com va sorgir la iniciativa, que aviat va comptar amb l'adhesió de nombroses delegades.

Dolors Bargalló i Elonia R. Malasecheverria van tornar de París amb l'emoció que els havien contagiats les companyes, i l'encàrrec d'organitzar, el més ràpidament possible, tots els preparatius perquè a la nostra ciutat es pogués celebrar un Primer Congrés Nacional de la Dona Antifeixista.

N'hi ha hagut prou fent una crida cordial a totes les dones dels diversos sectors polítics i socials per a què, deixant de banda diferències de matís, fruit d'una col·laboració sincera i romàntica però amb incansable activitat, en pocs dies sorgís el magne Congrés, el qual no solament és l'afirmació d'uns ideals de lluita, sinó que també és un exemple de cordialitat, desinterès i sacrifici del que poden prendre com a model els de l'altre sexe.

Una de les notes més interessants va ser indubtablement l'assistència de qualificades representacions estrangeres. Bernadette Cattaneo, secretària general del Comitè Mondiale des Femmes, amb figura de traços enèrgics i en ple dinamisme, en un ràpid canvi d'impressions ens evoca la seva vida de militància en els nuclis socials més avançats del seu país.

La nació més saturada d'industrialisme, Bèlgica, ens envia com a emissària de les seves dones antifeixistes Marcelle Leroy, una dona de front ample, mirada penetrant, i gestos sobris. Amb alentidores paraules i amb el fratern batec del seu cor, és l'encarregada de dur-nos una col·lectiva demostració de solidaritat, que representa el sosteniment de la Colònia Infantil de Can Toni Gros a càrrec d'aquestes companyes estrangeres.

Maria Rabaté ens porta la representació de les dones intel·lectuals de París, on compta d'un merescut prestigi per la seva tasca com a directora de la important revista Femmes.

Hilda Vernon, de pare irlandès i mare alemanya, ve a mostrar-nos que també a Anglaterra, malgrat la "No In-

tervenció", també hi ha dones que simpatitzen i senten la nostra causa.

En el nom de la veritable Itàlia, de l'Itàlia de Garibaldi i de Cavour, que més aviat que tard tornarà a ser un poble lliure, però que avui pateix una horrible tirania, una dona, quasi una noia, Miriam Arseri, ha participat en aquest Congrés i en aquests dies ha viscut un singular i emocionant episodi que merita un paràgraf a banda.

Per venir a Espanya, Miriam també tenia una raó sentimental. El seu marit està enrolat en una de les nostres heroïques Brigades Internacionals. De fa un any que s'havia separat del seu costat i dos dies abans del Congrés la jove italiana ens deia: "Sí pogués veure el meu marit". Aquella nit, Miriam dirigia una salutació a través de la ràdio al poble de Barcelona i el seu marit, que aquell matí casualment havia arribat del front, era assegut en la terrassa d'un cafè escoltant les emissores barcelonines, va oir la veu clara i penetrant de la Miriam. Pocs moments després la nostra amiga deia a les seves companyes estrangeres: "J'ai trouvé mon mari".

Un altre succés similar ha esdevingut amb una delegada de l'Europa oriental. També té el seu company —com diu ella— enrolat a les nostres files. A causa de les lluites que, amb valentia extraordinària, aquesta dona sosté en el seu país, ha estat víctima nombroses vegades de persecucions, essent privada de llibertat durant un parell d'anys que en bona part va passar en un camp de concentració. Abans que ella pogués recobrar la llibertat, el seu marit, també perseguit per les seves idees, va fugir d'aquell país i va venir a incorporar-se a les nostres Brigades Internacionals. La separació durà prop de quatre anys. Ara, en tornar aquesta dona heroïca d'un curt viatge a València, el cotxe va haver de parar a Benicàssim, quina fou la seva sorpresa en escoltar que algú la cridava pel seu nom.

Un soldat, un company que roman a Benicàssim restablint-se de les seves ferides, es dirigí cap a ella i li donà una abraçada... Era el seu marit.

Després de la gran activitat desplegada per les dones del Comitè organitzador, va arribar la inauguració del Congrés. Totes irradiaven satisfacció. No havien fet feina debades; l'assistència de delegades de tot Catalunya i de l'Espanya lliure, incloent les desafortunades regions basca i asturiana, era extraordinària.

Barcelona, novembre de 1937

Enriqueta Gallinat i Manuela Martí, de la Unió de Dones de Catalunya, amb membres del Sindicat de la Indústria Gastronòmica FOSIG-UGT, que van servir els àpats a les delegades del 1r Congrés Nacional de la Dona de Catalunya, als menjadors de l'Hotel Colon.

AHCB (COMPANYA)

La tasca del Congrés, de la qual els nostres lectors són assabentats per la premsa diària, no tardarà a donar resultats òptims per la causa antifeixista.

Les dones, disposades a tots els sacrificis, hem demostrat una vegada més que la nostra fortalesa és precisament en la resistència al dolor.»³

La Unió de Dones de Catalunya volia implantar escoles innovadores, laiques, catalanes i gratuïtes que emparessin a tots els infants d'ambdós sexes fins els quinze anys. També aspirava a equiparar els sous de les dones, que continuaven sent més baixos que els dels homes. I tampoc no existien mesures de protecció de la maternitat, per la qual cosa moltes mares i infants morien per les insalubres condicions laborals. Les demandes foren recollides pel govern, però la guerra va fer que algunes només quedessin en un intent de planificar actuacions per millorar la situació.

L'exercici dels seus càrrecs a la Unió de Dones de Catalunya va portar l'Enriqueta, junt amb Maria Dolors Bargalló, Reis Bertral i Dolors Piera, a viatjar a París amb mandat oficial de la Generalitat, per tractar de convèncer els governants francesos que prestessin ajuda a la República en forma d'armes, que haurien servit per contrarestar les que rebia l'exèrcit franquista de l'eix italo-alemany.

En un míting que va pronunciar a la sala Wagram de París, el poble francès va ser receptor conscient d'aquella necessitat, però els governs del socialista Léon Blum, i després del radical Camille Chautemps, sols van accedir a enviar una munió de pots de llet en pols, que només van servir per alimentar infants deseparats per causa de la llarga contesa. Prou que aquelles ambaixadores van advertir els governants francesos que la guerra espanyola només era un assaig del feixisme per fer via cap al desastre que poc després els seus partidaris van desencadenar a Europa, però una particular interpretació de la «grandeur de la France» els va impedir donar crèdit a la predicció de les catalanes, que malauradament es va complir pocs mesos després d'acabada la nostra Guerra Civil.

Abans de la guerra, als homes no els interessava que la dona entrés en política, pensaven que en aquest tema els fèiem més nosa que servei. Però quan es va desfermar la rebel·lió ens van necessitar. La dona anava al front, a les escoles, a les fàbriques, tant les dones preparades com les que no ho estaven anàvem on calia. Érem a tot arreu, Barcelona era una ciutat aconduïda per les dones. Quan una comissió de dones vàrem anar a París per tractar de convèncer el govern francès que ens enviés armes amb les quals contraposar les que Franco rebia de la part de Hitler i Mussolini, Companys ens va recomanar d'anar a trobar Ventura Gassol, que en el moment era allí, al davant d'una exposició d'art català organitzada al castell de Maisons-Laffitte. El poeta ens va atendre amb molta amabilitat, però ens va alertar tot seguit de la dificultat que tindríem en la nostra missió, ja que el govern francès volia que quedés palesa la seva estricta neutralitat. No es va equivocar! La Unió de Dones de Catalunya i altres associacions com l'Aliança Nacional de la Dona Jove, on entre d'altres moltes hi recordo la Teresa Pàmies i la Montserrat Martínez, no van servir per implantar el seu ideari inicial, però sí que van contribuir a millorar l'alimentació de nombroses criatures, que van procurar atendre en les seves necessitats més bàsiques, a més de procurar insuflar una moral triomfadora a una població civil molt penalitzada.

La particular tasca de l'Enriqueta a l'alcaldia fou difícil en extrem: a totes hores el seu despatx era ple de periodistes, militars, alcaldes de barri, cònsols estrangers i tot tipus de gent, i cadascuna d'aquelles persones volia resoldre els seus propis assumptes, sempre pensant de ser els més importants.

D'altra banda, hi havia la tasca humanitària d'atendre la gent que hi acudia exposant un elevat nombre

3 Enriqueta GALLINAT. «El "Primer Congrés Nacional de la Dona"», *Mi Revista*, 1 de desembre de 1937, p. 22-23.

Barcelona, desembre de 1937

Enriqueta Gallinat, redactora de *Mi Revista*, visitant l'Institut d'Adaptació Professional de la Dona, que les formava en noves feines per tal de substituir els homes que marxaven al front.

UB-BPR (MI REVISTA)

de demandes, persones que cercaven familiars perduts, altres que demanaven bonus de menjar, famílies a les qui una bomba havia esfondrat la casa, per la qual cosa calia procurar-los allotjament, trucades de centres hospitalaris que avisaven que necessitaven amb urgència benes, cotó fluix o medecines bàsiques per curar ferides o cremades. A mesura que la guerra anava avançant, el caos cada volta esdevenia més escruixidor, però en aquell lloc calia mantenir la serenitat per procurar resoldre totes les contingències que fossin al seu abast.

Ella ho va fer i va deixar escrit que se'n sentia orgullosa. Llegint el que s'exposa, algú es pot demanar, si l'Enriqueta havia de solucionar tants assumptes, quina era la tasca que feia l'alcalde, però Hilari Salvadó tenia més feina a resoldre. D'ell depenien els menjadors socials, la guàrdia urbana, els bombers, les llars d'infants, les escoles municipals, tot el funcionariat, els refugis... Dirigir-ho tot quan les bombes esventraven la ciutat era una tasca esgotadora. De ser la secretària de l'alcalde, la guerra la va projectar a ser la seva cap de gabinet.

La meva tasca era feixuga, ja que calia que, al marge de la guerra, funcionessin tots els negocis i comissions, i aleshores ni tan sols hi havia conselleries de districte. L'alcalde era una persona molt oberta, i la gent acudia no ja a l'alcalde sinó al veí, a l'amic Lari, perquè els resolgués els seus problemes.

Uns venien a preguntar per un fill que estava al front, altres buscaven un ferit o un desaparegut, aquella bona gent creien que allí teníem una varreta màgica per fer miracles; d'aquests no en podíem fer, però els escoltàvem i tranquil·litzàvem. Quan l'alcalde tenia reunió fora del despatx amb regidors o consellers, era jo, una dona jove, la que els havia d'atendre. Quan menys m'ho esperava sonaven les sirenes, tenia molta por, però no podia

deixar el meu lloc, perquè en qualsevol moment podia telefonar l'alcalde. Mentre escoltava els espetecs de les bombes estava sola amb l'ordenança, al bell mig del despatx de l'alcaldia, mentre per dins murmurava: «Criminals, criminals»...

Jo no era pas una excepció; el que passava en aquells moments ho passaven totes les dones de Barcelona, la ciutat que ens volien destruir. Les que encara tingueu àvies de la meua edat, admireu-les i estimeu-les; creieu que s'ho mereixen.

Un matí qualsevol, l'Escola del Mar, una de les de més prestigi de les de l'Ajuntament, va ser destruïda per una bomba. Sortosament, els nens i els mestres en van resultar il·lesos, però no van tenir tanta sort els veïns del cinema Coliseum i els vianants que aquell dia infaust transitaven per aquella vorera de la Gran Via, on una bomba va causar divuit morts i una munió de ferits.

Mentre l'exèrcit franquista anava avançant, la moral dels dirigents republicans anava minvant. En aquells dies, en les poques hores que el president Companys podia sostreure's d'aquella complicada situació, a voltes visitava la casa dels amics Enric i Enriqueta. El president era en total desavinença amb la política portada pel govern de Madrid, al qual, d'acord amb el seu caràcter, criticava iradament. En caure el front d'Aragó i perdre's la batalla de l'Ebre, la derrota de la República era inevitable. A Barcelona el dia a dia era cada volta més difícil: els quintacolumnistes anaven sortint dels seus caus, i l'exèrcit franquista ja trepitjava terra catalana.

En aquells moments de desesperació, molta gent anava al despatx de l'alcaldia a demanar menjar. Els nens tenien gana, les dones tenien gana, els vells i els homes tenien gana, però l'Enriqueta no tenia menjar. Tot estava a punt d'acabar. El 25 de gener de 1939, les tropes franquistes eren a l'entrada de Barcelona.

Després d'haver plegat solemnement la bandera republicana que penjava del balcó, Hilari Salvadó va oferir a l'Enriqueta, al seu marit i a altres persones que encara no havien marxat unes places en una ambulància que els havia de portar cap a la frontera. Els seus dos fills petits es quedarien a Martinet, ja que aquells darrers mesos de la guerra els havien enviat a colòni-

Barcelona, 13 de març de 1938

Mítning de la Unió de Dones de Catalunya, celebrat al Gran Price,
amb motiu de la Diada Internacional de la Dona.

D'esquerra a dreta: Reis Bertral, Josepa Belda, Maria Dolors Bargalló,
Margarita Nelken, Dolors Piera, Enriqueta Gallinat...

AHCB (EL DÍA GRÁFICO)

es perquè en aquell moment estarien molt més ben nodrits que si s'haguessin quedat a Barcelona. La filla, que ja tenia dinou anys, havia marxat temps enrere a França pel seu compte. Tots plegats havien iniciat un viatge cap a la fi del que fins llavors havia estat el seu món.

Tothom hauria de saber que la guerra, l'exili, els afusellaments i els trets de gràcia no són literatura per assaborir en temps de pau, quan s'està assegut en una butaca a l'escalf d'una llar de foc. La realitat de la guerra és molt de patiment, molta crueltat i molta desesperança.

Avui, 25 de gener de 1939, l'alcalde ha enviat dos homes de la seva absoluta confiança al cementiri de Montjuïc a posar en lloc ben segur les despulles de Macià, per tal que no tornin a ser ultratjades, com ja va passar el 1934. Aquest ha sigut un dels seus darrers serveis a la ciutat.

Ho hem perdut tot, quina vida més estranya la meva, des de ben jove lluitant per uns ideals que ara prenc compte que eren utòpics: l'Estat espanyol que domina el nostre país no deixarà mai que ens alliberem. Només aconseguiríem aquest pas si les democràcies europees hi estiguessin interessades, però tal com veig l'immediat esdevenidor prou faran si salven el seu cul.

El feixisme que ens ha derrotat a casa nostra, malgrat que els del govern francès quan els vaig visitar en fessin mofa, aviat tractarà d'apoderar-se d'Europa.

Jo soc partidària d'intentar marxar a Mèxic o a Venèçuela, encara que als seus cinquanta anys l'Enric no ho vegi prou clar. Està preocupat perquè la filla gran va marxar de casa. Si ens poguéssim traslladar cap a Amèrica, abans ens caldria recollir els nois, que són en l'edat més difícil. Aquesta guerra s'ha emportat moltes coses, entre elles la meva joventut.

Exili a França: col·laborant amb la Resistència

Entre una corrua de gent que abandonant-ho tot fugien de l'espant i la mort que duïen les tropes de Franco, l'ambulància s'anava obrint pas per la ruta de l'exili. A les portes de Figueres la carretera ja esdevenia impracticable. Allí el xofer els va abandonar a la seva sort, que en va ser molta, perquè l'Enriqueta va trobar un guàrdia d'assalt conegut que els va fer el gran favor de retornar a Girona per tal d'aconseguir-los sal·lucats per poder passar a França sense problemes, i després ell mateix els va apropar a la frontera en el seu vehicle.

De moment la seva esperança era xifrada a poder arribar a Perpinyà. Sabien que en aquells moments hi residia el germà de l'Enric, aquell que era actor. Rafael Tubau tenia muntada una petita companyia de teatre que en esclatar la guerra els havia trobat de gira pel Marroc. Quan van acabar les representacions en aquell país, un amic que treballava al consolat els va aconsellar de no retornar a Espanya fins que tot hagués acabat. Va ser llavors quan van decidir passar a França, concretament a Perpinyà, ciutat on es van establir, i on escenificaven representacions de teatre català en teatres i cafès dels pobles de la Catalunya Nord.

A l'instant en què els refugiats arribaven a la frontera, els de la gendarmeria els demanaven si tenien on anar, i la pobra gent que no podia donar cap adreça era internada en camps de concentració. Per a la seva immensa sort, ells van poder donar l'adreça dels cunyats, i els pocs francs que portaven els van servir per arribar fins a la ciutat, on el cunyat i els seus amics francesos es van moure per avalar-los i que no acabessin tancats en un camp de concentració.

Es pot dir que la família dels còmics no nedava en l'opulència, però perquè poguessin passar els primers dies els van buscar una casa on llogaven habitacions. La primera nit els nouvinguts quasi la van passar en blanc, perquè els llits, que en una primera ullada semblaven prou acollidors, estaven farcits de xinxes. Només de sortir el sol es van dirigir cap al Centre Català, on hi havia una colla de nou arribats que estaven tan amoïnats i desorientats com ells; molts tractaven de vendre's les aliances de casament, el rellotge i algu-

SALA DE LA PRIMAVERA (HAUT-VERNET)

JEUDI 22 JUIN, à 9 heures du soir

Grande Soirée de Gala

COMPANYIA NACIONAL DE TEATRE CATALA

amb elements procedents dels principals

TEATRES DE BARCELONA

Gran Aconteixement Artistic

Nit a les nou en punt

Es posará en escena el drama en 3 actes del gloriós

IGNASI IGLESIAS

LA LLAR APAGADA

baix la Direccio d'ENRIC TUBAU i amb el següent
repartiment :

CLEMENTINA, Enriqueta Gallinat; ELENA, Maria Falcon;
ROSALIA, Montserrat Bernadas; ANGELONA, Carme Ros;
NORBERT, Ramon Sans; Sr GASPAR, Josep Albiol;
LAUREA, Lluís Carreres; DIONIS, Ignasi Morell.

Le spectacle finira avec la pièce comique

PERDÍU PER GARÇA

"RESTAURANT ANDORRA"
Quina a la Catalana i a la Espanyola Plats típics d'Andorra
HENRI BETRIU <i>Proprietaire</i>
Avinguda de Bompas, 41 PERPIGNAN

SPORTMAN-BAR
del nostre compartiment
MIQUEL MUCIO
Avenue de Bompas, 21 bis PERPIGNAN

Restaurant CAZEILLES
Servei esmerat a la carta
Preus economics
Avenue de Bompas, 34 PERPIGNAN

Perpinyà, 22 de juny de 1939

Full volant anunciant

l'obra de teatre *La llar apagada*,

dirigida per Enric Tubau

i amb Enriqueta Gallinat

al paper protagonista.

JMTG

na joia per aconseguir alguns francs. No els va resultar gens difícil, perquè en aquestes situacions sempre es troben els voltors que en treuen profit.

Com que no podien quedar-se eternament a la casa que els pagaven els cunyats, d'alguna manera o altra els calia arrebregar alguns diners, perquè els pocs francs que duïen se'ls havien acabat. Amb la col·laboració d'altres refugiats coneguts, Enric Tubau va tenir la idea de muntar una improvisada companyia de teatre per tal de donar algunes representacions. No es tractava d'una solució definitiva, però sí de posar un pedaç que els permetés passar el primer i més complicat període, fins a trobar quelcom més estable.

Aquí hem adjuntat un dels pasquins que s'han conservat, del dia que van debutar a la Sala de la Primavera, al barri perpinyanès de l'Alt Vernet, amb l'obra d'Ignasi Iglésias *La llar apagada*, tot sota la direcció de l'Enric Tubau, i figurant com a primera actriu la seva dona.

En passar les primeres setmanes, les autoritats franceses organitzaren uns menjadors populars per als republicans amb tots els papers en regla, però a la gran majoria dels exiliats, que no els havien pogut aconseguir, els havien deportat als camps de concentració.

A poc a poc els refugiats es començaven a organitzar; també els interns dels camps procuraven espavilar-se per tal que algun ciutadà francès els reclamés per treballar i poder sortir d'aquell infern que eren les platges d'Argelers i rodalia, però pel fet de no poder-ho resistir centenars dels més dèbils hi deixaren la pell. Potser el Departament dels Pirineus Orientals no estava prou preparat per acollir aquella ingent allau humana que els venia a sobre, però l'Estat francès hauria pogut fer quelcom més, com per exemple mobilitzar la Creu Roja i instal·lar unes carpes que mínimament els protegissin del fred i la neu.

Quan el matrimoni Tubau va acabar els diners aconseguits amb les funcions, van passar una petita temporada a casa del germà amb la seva dona, que també era actriu, i una filla. De feia poc el govern de la República a l'exili els havia començat a repartir 10 francs diaris per als homes, i 8 per a les dones. A l'Espanya franquista, aquests i altres fons republicans foren batejats com «l'or de Moscou».

A pesar de la complicadíssima situació en què es trobaven, l'Enriqueta en volia armar una de grossa! Que s'havien pensat, de donar una quantitat diferent d'ajuda a les dones de la que donaven als homes! Potser algú pensa que aquest fet és una broma de qui redacta aquestes línies, però res més lluny de la realitat, i en circumstàncies tan difícils ella va seguir protestant fins que va aconseguir que igualessin aquella ajuda. Com que no n'estem segurs, no podem asseverar que el canvi es produís a causa de la seva protesta, però...

A banda de tots aquests avatars, el que més els neguitejava era no tenir notícies dels seus fills. Després de diversos intents fallits, l'Enriqueta va aconseguir parlar telefònicament amb el seu pare, que havia restat a Barcelona. La resposta no els va tranquil·litzar: l'home els va assabentar que poc abans d'entrar les tropes de Franco les colònies on els havien deixat s'havien desfet. Aprofitant aquella disbauxa, el noi gran, que ja tenia disset anys, havia marxat per les seves, per la qual cosa el pare de l'Enriqueta només havia pogut recollir el petit, i el va prendre cap al seu pis de Barcelona.

De tota manera, en les situacions més compromeses sempre hi ha un dia en què es produeix alguna anècdota que serveix per explicar-la a la vellesa (en cas d'arribar-hi). Un matí que ella estava prenent un cafè amb llet a la barra d'un bar, en anar a pagar, el cambrer li va dir que ja ho havia pagat una de les persones que eren a l'establiment. En demanar qui havia estat, l'home li va assenyalar algú que estava assegut en una taula on hi havia persones de l'ètnia gitana de Perpinyà; cal dir que en aquesta ciutat els gitanos sempre han constituït una colònia nombrosa.

Quan va anar a donar les gràcies a aquella persona que pensava ser desconeguda, aquest li va dir: «*Que no se'n recorda, de mi?*» Un xic confosa, ella contestà: «*La veritat és que ara no em ve present.*» «*Sí dona, quan vostè vivia al Guinardó, jo passava cada mes a arreglar el seu gos.*» L'Enriqueta va estar tan contenta de trobar-lo que li va fer una abraçada, com si hagués trobat el seu millor amic. Abans d'acomiar-se'n li va donar les gràcies, i li va explicar la seva situació. Monsieur Untel, la persona amb qui havia parlat, va deixar manat que cada dia se li servís l'esmorzar i li passessin el compte a ell. Després d'aquesta feta, si en qual-

sevol conversa sorgien temes de racisme, ella sempre rememorava el fet.

Una altra anècdota que explicava del temps viscut a Perpinyà es referia a un matí que tot passejant va trobar un noi català també refugiat, el qual ella pensava que estava intern al camp d'Argelers. En topar-se'li li va preguntar pel fet de no estar al camp: «*Sí que hi soc, però he sortit amb permís per comprar-me unes sabates*». En mirar-li els peus, va comprovar que només portava unes soles enganxades amb unes corretges. «*Però ara no ho puc fer, perquè ja m'he gastat els diners en un bitllet de loteria, veuràs quantes me'n podré comprar*». En tornar-lo a trobar dies més tard portava sabates noves; el noi li va dir que efectivament li havia tocat un premi. Amb aquells diners havia pogut sortir del camp i instal·lar-se en una pensió.

Havien passat dies, setmanes i mesos des de l'arribada; tot i que de bon començament pensaven que l'estada seria curta, quan van haver d'assumir que aniria per llarg van prendre la decisió d'intentar llogar un piset. Va ser llavors que, per recollir diners, també van haver de vendre anells, rellotges i alguna joia d'ella. Però a banda dels francs recollits calia que els avalés algú de nacionalitat francesa. Altra vegada van ser els gitanos els que els van treure del compromís. Uns coneguts de Monsieur Untel eren els propietaris d'una carnisseria davant mateix del pis a llogar. Aquestes persones van ser qui els van avalar. Amb la resta de diners van poder comprar llençols, tovalloles i el més indispensable per al pis, que era moblat.

En un període de temps tan prolongat no tot són preocupacions. Un dels dies van experimentar una gran joia quan se'ls va presentar l'Enric, el fill gran; pel pare de l'Enriqueta, el noi s'havia assabentat que el buscaven i els va anar a trobar. Va passar uns dies amb ells, però els seus divuit anys li feien venir ganes de voler sol, així que els comunicà que se'n tornava a Barcelona, tot suposant que li seria més fàcil buscar feina a Catalunya.

Els diners que rebien del govern els empraven per al lloguer i les despeses de la llar, però els calien uns pocs ingressos més per complementar-ho. El matrimoni va repartir les tasques: l'Enric es cuidaria de la casa i fora ella qui buscaria les més diverses feines, ai-

tals com veremar, fregar plats en un restaurant, vendre verdura al mercat, i algunes altres que se'ls presentaven eventualment.

En aquells moments tan canviants, sabem que el matrimoni, acompanyat de l'Enric Palau, va passar una temporada a Besiers, però tot fa suposar que va ser curta i que no els devia succeir res gaire transcendent, ja que, encara que l'Enriqueta en parlava alguna vegada, no en va concretar mai la durada, ni mai va fer referència a cap fet important.

A punt d'encetar l'estiu de 1940, pensaven d'haver entrat en un període de relativa benaurança, però estava a punt de succeir el que ella prou que havia avisat els francesos que passaria en el curs dels seus viatges en demanda d'auxili per a la República. El 14 de juny, l'exèrcit alemany ocupava París. La condició de refugiat en un país que no és el propi suposava patir tota mena de sobresalts, però quan aquest va ser ocupat per un exèrcit estranger que compartia la mateixa ideologia dels que els havien foragitat del seu només els calia pensar que això els podria portar molts més problemes.

L'Enric es cartejava amb el president Lluís Companys, que en passar a França va romandre en diferents poblacions: primer a Neully-sur-Seine, un lloc proper a París, i després a La Baule-les-Pins, a la Bretanya. Des d'allí buscava el seu fill Lluïset, un noi que patia una malaltia mental, que els havia desaparegut en el terrabastall pel qual havien passat. En produir-se la invasió dels alemanys, Tubau i molts altres dels seus amics l'aconsellaren de marxar ràpidament cap a Mèxic, on els republicans catalans eren ben acollits. Però el president va anteposar el neguit de pare a la prudència que tots li aconsellaven. Finalment, el 13 d'agost de 1940, va ser detingut per la policia militar alemanya, que el va entregar a la policia de Franco, amb les conseqüències conegudes. Com a document inèdit, aportem aquí una de les cartes que Enric Tubau va rebre de Companys.

Si Tubau ja havia sortit de Barcelona anímicament prou tocat, aquests darrers esdeveniments que no presagiaven res de bo el van acabar d'aixafar. De tota manera, de moment ells no corrien un perill immediat, perquè l'exèrcit alemany havia ocupat França en tres zones diferents: a la del nord i l'oest, s'hi havien es-

Montpeller, circa 1940

Carnet d'estudiant d'Enriqueta Gallinat a la Universitat de Montpeller.

JMTG

tablert els nazis; en una petita zona del sud-oest s'hi van quedar els italians, i a la resta del territori francès, des de Bourges fins a la frontera espanyola, es va implantar la denominada zona lliure, la qual quedava sota el govern de Vichy comandat pel mariscal Philippe Pétain. De moment la Catalunya Nord no estava sota les botes dels alemanys, però, a banda que l'anomenat govern de Vichy fos col·laboracionista, en qual-

sevol moment els nazis podien ocupar i governar tot França, com més tard va succeir.

Amb aquestes perspectives, i preveient que aquella situació es podria allargar, molts dels refugiats catalans van decidir d'agrupar-se en petites colònies de vuit o deu persones, pensant que les seves relacions podrien ser més fraternals, i l'ajuda econòmica, més rendible. Aquest tipus de convivència era essencial

a Montpeller, on la Generalitat, i fomentada especialment pel president Lluís Companys, havia creat la Residència dels Intel·lectuals Catalans, la qual resultarà una peça clau en la seva estratègia de suport als exiliats, fonamentalment, de perfil polític.

A més de l'esmentada residència, alguns d'ells van llogar cases de grans dimensions, que poguessin encabir nombroses persones. Quan alguns amics els van proposar fer-ho, l'Enriqueta va considerar que aquest canvi seria bo per al marit, ja que en assabentar-se del tràgic final del president a l'home li havia decaïgut el poc ànim que li quedava. Va ser quan ella va creure que en companyia del grup d'intel·lectuals, amb qui podria dissertar, es trobaria millor que restant sols al piset de Perpinyà.

En arribar a la capital del Llenguadoc van passar els primers dies en una pensió on també es trobava Manuel Companys, el germà del president. Allí es van posar d'acord amb alguns amics (els periodistes Rafael Moragas i Enric Palau; polítiques com Reis Bertral, d'Estat Català, que estava acompanyada del seu oncle, i Anna Jané, d'ERC), i tots plegats van llogar una casa gran i van formar el que en l'argot dels refugiats anomenaven una República: feien una caixa comuna i, prenent molt de compte amb les despeses, amb 70 francs diaris podien anar suportant les despeses del lloguer, el menjar i l'indispensable tabac per als homes.

Tot i que ho hem perdut tot, soc conscient d'haver tingut molta sort. És horrorós veure com els senegalesos maltracten els interns dels camps de refugiats, on la gent roman sense cap equipament. El que anomenen camps no és sinó el terreny que hi ha entre la vegetació i l'aigua del mar, és a dir el que hom coneix com l'amplària d'una immensa i nua platja de sorra.

El govern francès els va deixar a la bona de Déu, sense ni tan sols posar-los latrines; a les nits només tenen per aixopluc els refulgents estels i la

freda tramuntana que els trenca el cor. Quants hi han trobat la mort després d'haver-se cregut que, en haver depassat la frontera, ja romandrien sans i estalvis!

Nosaltres n'hem tingut sort dels meus cunyats i dels amics que ens han fet costat, en Palau, l'Heribert, en Moragas, i també del meu pare i la Maria Hernández, la dona d'en Palau, que des de Barcelona ens envien uns diners que no els sobren.

A les repúbliques tots es repartien les tasques de la llar i col·laboraven en el que calgués. A banda dels naturals interessos de la comunitat, aquell qui trobés feina podia aconseguir algun ingrés extra. L'Enriqueta i Enric Palau van anar a la verema, i Rafael Moragas es va poder col·locar com a bibliotecari a la universitat. En arribar l'hivern, mitjançant l'amistat amb Heribert Barrera, que hi estudiava i hi impartia classes, l'Enriqueta va aconseguir una beca per fer dos cursos de llengua i literatura franceses. Sortosament, pel fet de trobar-se entre persones amb les quals podia debatre els esdeveniments diaris d'aquella guerra que commocionava el món i que cada vegada els era més propera, el seu marit anava retrobant l'ànim perdut.

A les acaballes de 1941, no fora estrany que en aquelles «repúbliques» catalanes les dones del país condimentessin alguna cosa extraordinària, per superar la melangia d'unes festes nadalenques tan lluny de casa, i en tan precària situació. Però en aquest tipus de situacions tot és provisional i res no es pot planificar en llargs terminis de temps ni fer plans per al futur. En arribar la primavera del 1942, s'esdevingué que els habitants d'aquella «República» feren la coneixença d'una noia francesa, que els cedia gratuïtament una casa al poble costaner de Valrans. No tots es van posar d'acord a traslladar-se, i després de les deliberacions van acceptar l'oferiment el matrimoni Tubau i el periodista Enric Palau.

Cal suposar que tothom devia sospesar els seus interessos particulars. En el cas dels que van marxar, van ser dues les consideracions que els van fer decidir: en primer lloc, hi havia el fet d'alliberar-se del pagament d'un lloguer, i en segon, cercar la placidesa de viure en

Montpeller, circa 1940

Estudiants catalans de la Facultat de Lletres de la Universit  de Montpellier en una excursió pels volts de la ciutat. D'esquerra a dreta: dempeus, Gaietà Rahola, Joan Llevadot, Josep Sastre, [estudiant holandesa], Ramon Sanahuja, el professor Lucien Tesni re, Maria Batlle, Reis Bertral, Josep Serra, Enriqueta Gallinat, x, Enric Tubau, Teresa Rovira, Fina Blasi i Josefina Mori; asseguts, Núria Torres, Jordi Vives, x i Emili Blanch.

FJI

un petit poble de pescadors, de costums molt semblants als de la nostra costa gironina. En aquell poblet de mar, els 10 francs que els continuaven arribant del govern els complementaven quan sovint sorgia l'oportunitat d'ajudar a netejar les xarxes de les barques de pesca. Amb aquesta feina també s'asseguraven el luxe de poder menjar peix acabat de sortir de l'aigua.

El fet que Palau fos home de vasta cultura, a més de gran conversador, fou el que finalment va decidir l'Enriqueta a traslladar-se, en preveure que ell i el seu home allí s'esplaiarien i es farien costat mútuament. Amb posterioritat també va aterrar a Valrans el qui havia exercit de testimoni en les seves noces, el president del Parlament, Joan Casanovas. A partir d'aquell moment la llarga tertúlia dels vespres es va tornar més florida.

Quan pensaven de tenir de nou la vida més o menys organitzada, es produeixen dos fets luctuosos al seu entorn. El primer va ser el sobtat i del tot inesperat traspàs de Joan Casanovas a Valrans, a qui van soterrar a Perpinyà. Pocs dies després, van rebre carta del pare de l'Enriqueta en la qual els assabentava del traspàs de la tia Pepa, però, sabent que la censura els feia prendre tota classe de precaucions, van ser conscients que es referia a la seva dona i mare d'ella. Els dos successos enterboliren la fràgil estabilitat que havia aconseguit Tubau, la qual fou agreujada quan van tenir notícia que els alemanys havien envaït tot França. A meitat d'aquell mateix novembre ja havien arribat a Valrans.

En mesurar les possibles conseqüències que els podria comportar aquesta nova situació, i prenent l'opció menys arriscada, decidiren tornar-se a mudar de població per dirigir-se a Oceja, a la Catalunya Nord, un poble a tocar de la frontera espanyola. En assabentar-se que eren tan prop, Enric Gallinat els va prometre fer-los una visita en companyia de Maria Herández, la dona d'Enric Palau. Amb aquesta promesa també foren conscients que la vinguda dels familiars els reportaria alguns diners que els ajudarien a les normals despeses.

Però el més important del trasllat va ser que, en cas que la situació tombés i anessin mal dades, fora més raonable optar per retornar a Espanya, tot i tenir la certesa de ser detinguts per la policia de Franco,

que ser reclosos en un camp de concentració dels alemanys. De moment, aquell poble era la millor opció, ja que era a sols una caminada de la frontera.

A l'època, Oceja era un poble molt petit; la seva minsa població es dedicava a la ramaderia i al conreu, i en temps de pau qui podia trampejava el contraban menut. L'arribada de tres forasters abillats a la moda urbana i amb cara de tenir malfiança de les vaques que es passejaven soltes arreu del poble no podia fer res més que cridar l'atenció del cap de la gendarmeria. Al cap de pocs dies de ser arribats, Monsieur Catalan els va citar a l'Ajuntament; per la seva experiència després d'haver-los interrogat, l'home va prendre compte que aquells dos senyors amb aire d'intel·lectuals republicans no li causarien gaires maldecaps, sobretot pel fet d'estar els dos pel camí de la seixantena. En canvi, va pensar que, com que era molt més jove, la dona podria servir als seus interessos.

El gendarme va cridar-la en una altra entrevista a soles, on li va fer entendre que, si ell havia de fer els ulls grossos enfront dels alemanys, dels seus papers caducats i de les visites familiars que rebien d'Espanya, esperava que de la seva banda ella li reportés una col·laboració. L'home li va donar a entendre la seva pertinença clandestina a la Resistència: era el responsable de fer passar a Espanya famílies jueves i pilots anglesos als quals els havien abatut l'avió, i gentilment va «demanar» a l'Enriqueta que fes d'acompanyant dels guies que passaven la frontera a través de la muntanya.

Com que no eren gaires els habitants d'aquell tranquil indret que es volguessin implicar en aquestes arriscades accions, els resistents procuraven reclutar persones que a causa de les circumstàncies es trobessin en dificultats que ells poguessin solucionar. D'aquesta manera l'Enriqueta es va trobar atrapada en accions d'una guerra que, si bé no era la seva, suposava lluitar per la mateixa causa. En aquestes accions els de la Resistència ho tenien tot ben preparat, i com que la distància quilomètrica de pobles pertanyents a l'Estat espanyol, com Vilallobent, fins a Oceja és quasi nul·la, en totes les sortides en què ella va ajudar a passar gent va tenir la sort de no patir mai cap encontre amb els alemanys.

Montpeller, desembre de 1940

Enriqueta Gallinat, Enric Tubau, Enric Palau i Rafael Moragas, davant la casa del seu exili.

JMTG

De tota manera, una de les vegades van tenir problemes inesperats. Sembla que un determinat dia els van assenyalar que calia passar dos senyors arribats de París, i com que eren considerades persones importants s'havia d'assegurar el seu pas procurant no exposar-los a cap incident; per aquesta raó es canviaria el protocol usual. En ser època estival, als poblets de la Catalunya sud s'hi celebraven les típiques festes majors, a les quals solia acudir el jovent de la banda de la Cerdanya francesa, que una vegada acabats els balls retornaven la mateixa nit. Aquest fet era mig tolerat per les autoritats d'ambdues bandes.

La nit assenyalada la van fer coincidir amb la del ball de festa major de Vilallobent. Els caps de la Resistència van agrupar una colla de nois i noies que se suposava que anaven a una nit de gresca. Entre aquests hi havia l'Enriqueta (llavors ella tenia trenta-tres anys), i en aquesta colla hi van afegir els dos homes a qui calia passar. Però algú més devia estar assabentat de l'assumpte, perquè a mig camí de l'anada un dels dos homes va caure mort; més tard van suposar que el devien haver enverinat, o que s'havia suïcidat.

Van carregar el mort i van trucar a la casa d'un metge conegut que els va permetre deixar el cadàver a prop; l'endemà diria a les autoritats que l'havien trobat només fer-se de dia a la carretera. (L'Enriqueta explica que han passat setanta anys i els detalls precisos de l'anècdota són difusos, però l'essencial és molt a prop del que va succeir.)

Passat l'incident sense més conseqüències, van seguir fent el tipus de vida permesa fins al febrer de 1943, quan un esdeveniment inesperat ho va precipitar tot. Un noi polonès proper al seu cercle de relacions, i a qui els alemanys feien servir de cuiner per a les seves tropes, l'avisà que havia tingut la inesperada oportunitat de poder mirar una llista de persones jueves que serien detingudes, entre els quals figurava ella.

Retorn clandestí, detenció i empresonament

Passat l'ensurt i l'estranyesa, perquè ella no pertanyia a l'ètnia jueva, entre tots decidiren que calia que passés la frontera immediatament, i que al cap d'un

curt període de temps també ho farien el seu marit i Enric Palau. Aquest ho va comunicar a la seva dona Maria, que tenia un parent que era capità de la Guàrdia Civil destinat prop de Barcelona, amb qui van quedar d'acord que la vindria a buscar per acompanyar-la en el viatge.

Una vegada més, la definitiva, ella creuà la frontera de Puigcerdà per reunir-se amb el guàrdia civil. Aquest va fer servir la cèdula de la mare traspasada per comprar-li un bitllet de tren per a Barcelona. Viatjaria amb ell fins a l'Estació de França, on l'esperaria el seu pare. Tot succeeix tal com esperen, i amb la protecció que li va donar el guàrdia civil en arribar a Barcelona poden deixar l'estació tranquil·lament. El que des d'aquell moment en endavant succeirà a la ciutat ja és tota una incògnita.

Com havien fet les tropes de Felip V en entrar a Barcelona dos-cents trenta anys enrere, els franquistes havien suprimit la Generalitat i afusellat molts dels que no pensaven com ells. Al capdavant de l'Ajuntament i d'altres institucions van posar gent de la seva corda, l'idioma català a ser relegat a l'àmbit familiar, i imposaren una estricta censura de premsa, ràdio i espectacles. Volien esborrar el catalanisme des de l'arrel. Aquesta era la Catalunya que esperava a l'Enriqueta.

En deixar l'Estació de França, el seu pare l'acompanyà al seu pis del carrer València, encara que allí no era el millor lloc per amagar-se, ja que en aquella escala hi vivien alguns franquistes que, sabent qui és ella, i sobretot sent conscients del càrrec que havia ocupat a l'època republicana, era molt possible que la delatessin.

Per aquesta causa, l'home li prega que procuri recordar algunes amistats que estiguin disposades a acollir-la durant una temporada. Ella es decideix per anar a provar a la ronda de Sant Pau, a casa de dues germanes amb qui ella i la seva mare havien mantingut molta amistat. En trucar i explicar-los la urgència de la situació, aquelles noies es desfan en excuses de tota mena, fent-li entendre que no els és possible fer-li el favor que els demana, i quan ella les pressiona tot rememorant la seva bona i antiga amistat, a la fi confessen que és totalment impossible perquè ja tenen algú més amagat. Tot seguit ho pot comprovar, quan

Valrans, estiu de 1942

Enriqueta Gallinat i Enric Tubau amb una amiga en uns dies a la platja.

JMTG

de dins del pis sent una veu... «Ah! Ets tu, Enriqueta. Per la veu ja m'ho havia semblat». Rere aquelles paraules, surt un xicot conegut de totes. Una volta les cartes han quedat sobre la taula, les germanes s'ho tornen a parlar i decideixen que es quedi.

Una vegada instal·lada, l'assabenten que tots ells estan en contacte amb uns frares caputxins del convent de Pompeia que ajuden els jueus polonesos fugits de França i els catalanistes amb dificultats, però poc poden fer per ella. De moment deixen passar alguns dies fins que es refaci de tot plegat. Com és natural, entén que no pot perllongar massa aquella situació, que comporta massa perill per a les seves amigues. Finalment decideix sortir al carrer per tornar-se a dirigir a casa del seu pare, però en arribar a la Via Laietana, davant del cine Pathé (després anomenat Palacio del Cinema), és detinguda per la policia, que empren l'ardit de cridar «¡A la ladrona, a la ladrona!» mentre se li abraonen al damunt. D'allí mateix és traslladada a «jefatura», on la ingressen als calabossos i es troba instal·lada junt amb unes quantes dones de la vida que també són al lloc.

Allí resta uns pocs dies, durant els quals és interrogada pel mètode de posar-li focus davant la cara, però sense més violència. Al cap de pocs dies resulta que un dels dos policies que entren per interrogar-la havia estat condeixeble seu quan prenia classes de taquigrafia. Aquest va procurar tranquil·litzar-la dient-li que a la nit procuraria demanar permís per treure-la a sopar, perquè ella es queixava que quasi no havia menjat res des que havia ingressat.

L'Enriqueta va pensar que la van deixar sortir per si en veure-la pel carrer amb un xicot desconegut se li acostava algú amb qui tingués contacte i poder-lo detenir, però després de quatre anys, just acabada d'arribar de França, ni ella coneixia a ningú, ni ningú la coneixia a ella.

De tota manera fos per l'antiga amistat o pel que consideressin, li van pagar un sopar, per després retornar-la a «jefatura». L'endemà aquell policia li va mostrar una foto en la qual hi sortien ells dos. Quan l'assumpte s'hagués pogut complicar molt més, aquella mateixa tarda la van traslladar a la Presó de Dones de les Corts.

La meva memòria és feble, però no tant per no recordar que el metge que ens va treure de l'embolic de Vilallobent era el doctor Francesc Ribas i Soberrano, diputat d'ERC al Parlament de Catalunya, a qui sempre li agrairé el que va fer.

Posats a donar noms, diré que la persona que era al pis de les meves amigues a Barcelona era en Garriga, un antic conegut de l'època de la República, i per fer el complet, el policia que em coneixia era un tal Moreno, que havia estudiat amb mi. L'endemà encara em va ensenyar una foto que ens havien fet.

Realment, qui llegeixi això pensarà que el que explico és el que avui se'n diu un serial, però els fets que em van succeir són tan inversemblants com els que poden succeir en una novel·la.

El més estrany de tot és que em confonguessin amb una jueva; amb el temps he deduït que potser es van assabentar que col·laborava amb la Resistència.

En aquella presó va estar divuit dies incomunicada, sense que ni tan sols se li permetés avisar la família que estava internada. Aquesta incidència es va resoldre quan els frares caputxins del convent de Pompeia es van interessar per ella. A través d'ells va poder avisar d'on era el seu pare, i de la situació en què es trobava. La llarga comunicació la van resoldre les internes comunistes. Moltes d'elles ja la coneixien de la Unió de Dones de Catalunya, i en estar assabentades de quin era el lloc exacte on la tenien incomunicada van fer les destrosses suficients en unes latrines del pis de dalt perquè el lloc s'inundés totalment, amb la qual cosa no van tenir més remei que traslladar-la a les cel·les comunes. L'Enriqueta vol fer constar que les comunistes eren les úniques preses que tenien una organització que presentés problemes a les monges zeladores, les quals es comportaven com veritables tiranes.

Oceja, 1942

Enriqueta Gallinat
i Enric Tubau
amb Enric Gallinat
i Maria Hernández.
AHCB (AVUI)

També va prendre compte de flagrants casos d'històries sòrdides entre monges i recluses. Algunes acceptaven regals de recluses comunes que havien rebut de la parentela, i les monges els acceptaven sense cap pudor, tot i saber positivament que es tractava de productes provinents de robatoris. Moltes de les considerades preses polítiques no havien comès altres delictes que la pertinença a un sindicat o partit polític, però arran de ser denunciades per algun influent personatge que se'n volia venjar encara estaven preses.

A les monges els estranyava que una dona que no anava a missa tingués tantes visites de religiosos. Les úniques permeses eren les de capellans, frares i monges. Curiosament, una d'aquestes que l'anaven a veure, era tia seva. Per a una persona com ella avesada a l'acció, l'estada a la presó se li va fer prou llarga. El règim havia transformat aquell centre en una institució ultracatólica, on les pràctiques religioses eren les activitats preeminents. L'única distracció que els permetien era deixar-les sortir alguns dies al pati a jugar a bàsquet. Les menjades eren infames: Maria Salvo recorda que els donaven moniatos bullits amb col, i ella va tenir sort dels paquets que setmanalment li feia arribar el seu pare, però això no l'amoïnava gaire, perquè sempre havia estat persona de poc menjar.

En l'apartat de la higiene i atenció mèdica, el llibre *La presó de dones de les Corts* de Maria Pilar Molina Javierre cita textualment que Maria Salvo parla de polls i sarna, mentre que l'Enriqueta es refereix a xinxes, polls i falta de neteja, i explica que el seu estat físic va patir un fort deteriorament, que va començar a patir hemorràgies uterines i una anèmia que la va debilitar. No la van hospitalitzar, es van limitar a cuidar-la a la infermeria, on li van dir que el seu cas era freqüent. Sols per aquestes breus revelacions podem prendre compte del tipus de vida a què estaven sotmeses les recluses del centre.

El que trobava més estrany és que ningú li parlés d'un previsible judici; la qüestió és que en aquell «establiment» s'hi va estar des de primers de setembre de 1942 fins a primers d'octubre de 1943, un total de tretze mesos. Comparant-ho amb la més que probable deportació que podia haver patit a l'Alemanya de Hitler, es pot dir que el canvi li va sortir prou rendible.

Aquells dies de reclusió sobretot van ser avorrits; no tenien cap més transcendència que n'anava quedant un de menys, però en no conèixer el termini de temps en què havien fixat la condemna aquest fet tampoc era definitiu. Un dels dies que pensava que seria com tants altres, li van comunicar que tenia visita; a ella li va estranyar, perquè no era dia de les comunicacions ordinàries de quan hi anaven els religiosos.

El visitant no era altre que aquell policia antic conegut seu que havia trobat a «jefatura», que l'assabenta que l'ha de tornar a conduir a comissaria, però sense manifestar-li què succeirà. Una vegada allí, sense més li revela que avisi el seu pare perquè la vagi a buscar, perquè ja és lliure de marxar. Aquell malson havia acabat de la mateixa manera que va començar. Sabent que aquest tipus de coses no es resolen mai perquè sí, en recobrar la llibertat es va assabentar que els frares caputxins s'havien mogut per aconseguir la seva alliberació, a la qual també van contribuir les gestions fetes per periodistes d'*El Noticiero Universal*.

En tot aquell temps el seu marit i Enric Palau continuaven a Oceja, perquè el pare de l'Enriqueta els havia aconsellat que diferissin la tornada: no tenien cap garantia del que podia succeir. En sortir de la presó, l'Enriqueta va anar a trobar la gent del «Noticiero» perquè també fessin gestions per la tornada dels dos exiliats. Al cap d'uns mesos d'interessar-se pel cas, li comuniquen que han aconseguit que, si estaven d'acord a passar un temps no gaire llarg a la presó, podrien retornar. Les gestions van ser un èxit, perquè Tubau només va passar poc més de tres mesos a la Model, on a més li van oferir el càrrec de secretari del capellà, amb la qual cosa va poder fer una estada sense més problemes que els naturals de la situació. El cas de l'editor Enric Palau també es va resoldre tan satisfactòriament com el seu.

Mai és tard per ser mare

Una volta el matrimoni havia assolit la llibertat, el primordial problema que se'ls presentava era l'econòmic, sobretot a causa del greu inconvenient que suposava el fet que cap dels dos pogués tornar a treballar

Barcelona, 2 d'octubre de 1941

Recluses al pati de la Presó de les Corts, entre les quals Justa Goicoechea —la cinquena per l'esquerra, dempeus—, la primera regidora de la història de l'Hospitalet i militant d'Esquerra Republicana, la qual va coincidir en el seu temps de reclusió amb Enriqueta Gallinat.

Aquest centre penitenciari —on hi havia tancades unes 2.000 dones amb més de quaranta criatures— estava administrat per l'ordre religiós de les Filles de la Caritat de Sant Vicenç de Paül.

FAV

en les seves antigues professions. Com a primera providència van anar a viure al petit pis que tenia llogat el seu pare, on també hi vivia la cunyada Filomena amb un fill seu. El que no estava gens previst, ni suposem que fos dins de l'íntim guió de la parella, va ser que en aquell crític moment l'Enriqueta quedés embarassada. D'aquest fet només cal suposar, ja que no hi ha cap testimoni fidedigne, que, tot i que les circumstàncies fossin tan adverses, el fet d'haver estat tant de temps separats és el que ho va propiciar. També ho podríem atribuir a l'edat, ja que cal pensar que per a ella quasi era la darrera oportunitat de poder ser mare.

Tot i aquesta contingència, apropant-se a antigues amistats va ser ella qui va aconseguir una primera feina com a traductora de llibres del francès. Era una feina molt mal pagada, però treballant moltes hores podia aconseguir una quantitat que s'apropava a un sou. Pel mateix mètode, l'Enric trobà un treball de publicista sense contracte, que només era remunerat pels anuncis aconseguits. Tampoc era gran cosa, però tot plegat els va permetre començar a reflotar les seves vides.

A causa del proper esdeveniment extraordinari, els era molt urgent arranjar el problema de l'habitatge; calia recollir alguns diners per cobrir la quantitat que demanaven per qualsevol pis de lloguer. Però a la vegada també en necessitaven per fer front a les despeses que produiria l'arribada de la criatura. Les circumstàncies van donar peu al fet que les del nounat passessin davant de les del pis. Nou dies després del dia D, el 15 de juny de 1944, just quan a Normandia es produïa el desembarcament dels aliats, a la Clínica de Nostra Senyora del Remei de Barcelona naixia el fill del matrimoni, que, prescindint de la cerimònia del bateig pel ritu catòlic, fou inscrit al registre civil amb el nom de Josep Maria.

De la creença popular que tot fill du un pa sota el braç, podem extreure que el pa metafòric que els va dur aquell nen va ser un encontre casual que va tenir l'Enric pel carrer amb les germanes del que ja era «president màrtir», les senyores Ramona i Neus Companys. Després de presentar-los el més sentit condol, els explicà la situació en què es trobaven, i es va donar la casualitat que elles sabien d'un pis per llogar que els

podria convenir. Estava situat a la mateixa escala on elles vivien. Sense perdre més temps el van anar a veure, i van decidir tot seguit que se'l quedaven. Aquest va ser el moment que l'Enric Gallinat es va haver de tornar a gratar la butxaca perquè el net i els seus pares gaudissin d'un lloc digne on poder viure. No va ser una gran quantitat, però sí prou important per als mi-grats recursos de què disposava l'avi.

L'habitatge estava situat en ple Eixample, al carrer Ausiàs Marc, quasi tocant a la cantonada amb Bruc, per més precisió, just davant d'on alguns anys després es va construir l'edifici que durant molts temps va acollir l'Hotel Aricasa. Era un pis ample i lluminós amb tres dormitoris i un altre de més reduït per al servei. Pel fet de ser un quart pis sense ascensor, el preu del lloguer resultava relativament econòmic; només hi havia l'inconvenient que els calia pujar exactament noranta-dos esglaons. De tota manera, durant nombrosos anys per fer front al lloguer de l'habitable van rellogar una de les cambres a un dispeser. Un d'ells va ser un porter de l'Espanyol conegut com Domingo.

Els dos fills de l'Enric —Enric i Rafel— també havien tornat separatament a Barcelona. A causa de les guerres havien voltat per mig Europa, passant tantes penalitats que durant tota la vida van patir disfuncions que els minvaren la salut. En tornar a Barcelona van viure a dispesa, ja que en ser majors d'edat s'havien acostumat a un tipus de vida independent. La noia, Matilde, havia marxat de França amb el seu marit a l'illa de la Reunió, on ell ostentava un important càrrec a l'administració governamental francesa.

Amb el temps la policia franquista va anar perdent interès per ells, però de tota manera de tant en tant es presentaven pel pis, a fer escorcolls dels anomenats rutinaris. Com molts dels seus amics que havien tornat, seguien intentant reflotar una vida social el més semblant possible a la normal, però ara la seva activitat política s'havia reduït a esperar l'instant del triomf dels aliats, fet que succeeix el juny de 1945.

Tota aquesta bona gent estaven segurs que en aquest precís moment la fi del franquisme fora imminent, però la complexa situació política del tauler internacional va tornar a resultar adversa per als republicans catalans. Als dirigents dels Estats Units els va

Barcelona, 1945

Enriqueta Gallinat

i el seu únic fill, Josep Maria.

JMTG

anar bé que dos dictadors feixistes els governessin la península Ibèrica, amb la qual cosa s'asseguraven un dic anticomunista al sud del continent europeu.

La decepció dels retornats va ser tan gran que els va portar a oblidar-se de perilloses conspiracions. Els calia refer les vides sense cercar més complicacions. Poc temps després l'Enriqueta troba una feina fixa en una botiga d'antiguitats, i a través de les seves relacions el marit va aconseguint falques publicitàries per a premsa i ràdio. En el dia a dia podien copsar que les antigues amistats es comportaven de maneres molt diferents. Algunes no volien mantenir-hi cap tipus de relació. Tot al contrari, d'altres els contactaven per si necessitaven qualsevol cosa que estigués al seu abast. Davant d'uns mateixos condicionants, podem comprovar dues actituds molt pròpies del comportament humà: els uns avantposen una seguretat interessada, mentre que d'altres sobreposen el valor de la fidelitat a qualsevol altra consideració.

Pel fet de treballar tots dos, i no disposar de cap dona de la família que pogués cuidar el petit Josep Maria, van haver de contractar una noia de servei. A causa de la necessitat que passava el país, aquestes noies s'oferien per molt pocs diners, amb l'afegit d'estar disposades a treballar totes les hores. De fet no més gaudien de lleure les tardes dels dijous i les dels diumenges. Era una esclavitud encoberta, però que a l'època tothom trobava ben normal.

Qui m'havia de dir que en l'època més inesperada i ben segur més difícil ens vindria un fill, però quan hem superat tot el que ens ha vingut a sobre cal mirar endavant, ara no ens podem deixar abatre. Quan Hitler i Mussolini han estat derrotats, i ha arribat la pau, els aliats s'han assegut a la taula de conferències, però els republicans espanyols i catalans que tant havíem donat per la llibertat, no hem disposat d'un lloc per defensar els drets adquirits amb el nostre patiment i molt

sovint amb la pèrdua de vides. Això és el que els recrimino. Aquesta espina sempre la portaré clavada.

La Rosa Maria Arquimbau i en Quim han arribat de Tànger, sembla que per allí no els va anar del tot malament. A Barcelona en Quim podrà continuar treballant amb la venda de cafè i cacau, però la Rosa Maria s'haurà d'acomiadar de publicar en cap diari, m'ha dit que si més no es dedicarà a escriure alguna obra de teatre.

Algunes nits, sigui a casa nostra o en la d'ells, ens reunim amb els Palau i els Girós per recordar el temps de l'exili, fer-ne balanç, i comentar la situació en què ens trobem.

Barcelona, circa 1950

Homenatge a Maria Teresa Gibert.

D'esquerra a dreta: l'impressor Rafael Castellort —marit de Maria Teresa Gibert—,
el ninotaire Ricard Opisso i Enriqueta Gallinat.

TORRES / JMTG

ENTREACTE

Obligat impàs de la política

Com que la seva família està molt relacionada amb el teatre, hem titulat aquest espai «entreacte». En el teatre, els entreactes són breus espais de temps que d'una banda es donen als espectadors per fer el que més els plagui o necessitin, a la vegada que es dedica als tramoistes perquè canviïn el decorat, mentre els actors disposen d'un descans per reprendre l'obra. Però a la vida real no se solen produir entreactes i tot transcorre sense quasi solució de continuïtat. Sols en temps extraordinaris les persones poden trobar-se en un espai de temps que separi la seva vida habitual d'una d'anterior que era molt diferent.

En aquest breu entreacte, prendré la llicència d'entrelligar successos actuals que estan molt relacionats amb els que va protagonitzar l'Enriqueta. El fet d'haver d'emprendre el camí de l'exili, que li va comportar totes les penúries i infortunis detallats, se li va desfermar sense haver comès més delictes que dedicar la joventut a treballar pel seu país, tot i que el fet d'emprendre'l li va valdre haver de renunciar a tot el que havia aconseguit. Però aquest no va ser un tràngol unipersonal, sinó que fou el mateix pel qual van haver de passar centenars de milers de republicans espanyols i catalans, i malauradament per a molts d'ells aquest període no el podem anomenar entreacte, perquè van perdre la vida en míseres fondes, o encara pitjor, en inhumans camps de concentració, i això va ser el seu final d'obra, o el que és el mateix, de la pròpia vida.

Pel fet d'estar ficada en política, l'Enriqueta devia ser conscient que si l'aixecament militar dels feixistes reeixia i triomfava era molt possible que ella hagués d'abandonar el seu país i començar un incert exili. Però una gran majoria de persones que vivien de les seves ocupacions, i que sols havien comès el crim de fer costat o tan sols de votar partits d'esquerres, aquests, mai haurien cregut que la barbàrie feixista arribaria al punt d'obligar-los a marxar del país per no podrir-se a la presó o ser afusellats.

Quan han transcorregut quaranta anys des de la fi de la dictadura, i quaranta més d'aquesta pseudodemocràcia en què estem immersos, per un moment voldria portar el lector a fer l'exercici de pensar a trobar-se en aquest tipus d'entreacte, on d'un dia per l'altre has d'abandonar feina, casa, família i país per fugir cap a l'altre cantó de la frontera, un indret on no tan sols no seràs benvingut, sinó que t'hi esperen tots els sofriments del món.

Sitges, circa 1955

Enriqueta Gallinat
a la porta de la seva botiga
Clavellina, un nom posat
amb tota la intenció perquè
la seva grafia catalana
coincideix
amb la castellana.
JMTG

En aquests quasi vuitanta anys, sortosament a Catalunya no s'havia tornat a repetir aquesta situació, però de fa poc temps ençà, pel sol fet d'haver intentat fer el pas cap a la independència, i tot i no haver desfermat cap revolta, tornem a tenir presos polítics, mentre que d'altres han hagut d'exiliar-se. El motiu que ho fa més greu és que torna a succeir per la reivindicació de l'anhel de ser un país lliure, que no depengui d'un altre que des de fa segles manté una concepció sociològica de país tan diferent de la dels catalans.

Quan s'escriu la biografia d'una persona traspasada no és aconsellable opinar sobre el que faria o pensaria l'interessat si encara es trobés entre nosaltres, però de tota manera, per la familiaritat mantinguda amb l'Enriqueta, per ser fidel al seu pensament em cal manifestar que dotze anys enrere ella ja preveia un nou enfrontament entre l'Estat espanyol i Catalunya, en el qual, i com ja va succeir durant la Segona República, de nou no es podria comptar amb el suport o la neutralitat de les esquerres espanyoles.

A l'època de la Guerra Civil, ella també va ser molt crítica amb la praxi dels mandataris aliats, i sovint els maleïa per no haver auxiliat a la República; més tard, potser il·lusòriament, pensava que si haguessin presat l'ajuda que els nazis van aportar a Franco el feixisme hagués patit una primera derrota que els hauria fet ser més prudents abans d'envair França i intentar-ho amb Anglaterra.

Si en aquest entreacte haguéssim de resumir molt abstractament la primera part d'aquesta obra, en la qual s'aixeca el teló amb la joia de la infantesa i l'adolescència dins el rerefons d'una família menestral on, al contrari que moltes altres joves de l'època, la protagonista té un pare que li facilita poder emancipar-se de l'existència insulsa a què l'acondueix la seva mare, la qual combrega amb la hipocresia convencional. Més tard, quan té edat per decidir, l'Enriqueta s'arreglera en les files del sufragisme fins a passar a integrar-se en la militància del republicanisme d'esquerres, on el seu treball i vàlua li seran reconeguts, fins al punt de situar-la en un càrrec de màxima responsabilitat.

Però en l'acompliment d'aquesta tasca, on rau la causa de la llibertat escollida, és assetjada i combatuda militarment per l'incipient feixisme europeu, que en

guanyar la guerra no sols la desposseeix de tot, sinó que la foragita de la seva ciutat i del país.

A França, ella i el seu marit només són uns més dels centenars de milers que han travessat la frontera; volen partir a Mèxic, però quan ja ho tenen tot preparat els ho deneguen. Els cal treballar en les tasques més feixugues, que arreu deixen per als immigrants, i quan han aconseguit l'indispensable per a una vida amb decòrum es produeix la invasió de França per les tropes nazis, la qual cosa els torna a complicar el camí, fins al punt que, sospitant els nazis que ella és jueva, és a punt de ser detinguda per la Gestapo.

Arribats a aquest punt no té més alternativa que retornar a Barcelona, on tot seguit és detinguda i ingressa a la Presó de Dones de les Corts.

A totes les famílies, fins i tot a les acostumades a gaudir d'una situació estable, quan tot se'ls gira del revés els arriba el temps de preocupar-se pel menjar, per calcular com podran pagar el lloguer, per rellevar les velles sabates amb forats a la sola per unes de noves, i per dur el nen al zoo un diumenge de sol. És el temps d'aparcar algunes activitats fins que sigui l'ocasió de tornar-les a reprendre.

Durant uns pocs anys, i aprofitant que el servei de correus estatal era deplorable, ajudat per nombrosos coneguts que es trobaven en igual o pitjor situació, el matrimoni va muntar un negoci de repartiment de cartes comercials per dins la mateixa ciutat, que durant uns pocs anys va ajudar l'economia familiar. Quan el servei de correus es normalitzà, però, el negoci va deixar de ser rendible i van haver de tancar. Llavors l'Enric va començar a poder publicar de nou articles de col·laboració a *El Noticiero Universal*, tot i que signats amb el pseudònim de «Jorge Moncada», i amb l'expressa prohibició de manifestar cap tipus d'opinió política.

Cap dels dos, sobretot ell, estaven en l'edat que a les parelles joves els il·lumina l'existència el fet de veure créixer les criatures. De tota manera, dins del possible sempre van procurar que al petit no li manqués res d'indispensable. Quan aquell nen, que possiblement havia arribat a deshora, va complir els tres anys, aconseguiren fer-lo entrar en règim de mitja pensió en una escola de l'Ajuntament.

Barcelona, circa 1955

Enriqueta Gallinat i Enric Tubau, amb el seu fill Josep Maria.

JMTG

L'esperit inquiet de l'Enriqueta la porta diverses vegades a canviar de feina; així, va deixar la casa d'antiguitats per passar a dirigir un restaurant italià establert en un pis de la Gran Via. Aquesta nova activitat la va introduir en el món de l'hostaleria, d'on no es mouria fins a la jubilació. Poc més tard canvià a una plaça de caixera al conegut restaurant cocteleria Sandor, que llavors estava a la moda. Aquest darrer canvi el va assolir perquè era una feina en horari de tarda-nit, per la qual cosa el sou era prou més substanciós que el dels italians.

Totes aquestes activitats les havia anat desenvolupant a l'acabament de la dècada dels quaranta. Al cap de poc d'estrenar la següent, es produeix el traspàs del seu pare. Qui es ressent molt d'aquesta pèrdua és el nen, que tenia una especial estima per l'avi, ja que, tal com havia fet amb la seva mare, a ell també el portava a la taverna, on l'home feia la «manilla» amb quatre vells renegaires.

Quan havia passat un temps des que havia entrat al restaurant cocteleria, un dels socis gerents, que a la vegada era propietari d'una torre de regulars dimensions situada a la vila de Sitges, decideix reconvertir aquella casa en una residència per a estiuejants, i ofereix a l'Enriqueta la possibilitat de ser-ne la directora. Aquesta va ser una oportunitat que la seva bona feina li va proporcionar, no tant pel lloc de treball esmentat, sinó per tot el que d'allí en va sorgir. Ella accepta la proposta, i per tal de vigilar les obres de transformació d'aquella torre en residència d'estiuejants tot seguit es trasllada a Sitges.

Només hi va ella: el marit i el fill, que acaba de complir cinc anys, resten al pis de Barcelona, governat per una noia de servei. El negoci s'obre amb prou èxit, i comença a funcionar amb una clientela de barcelonins acabats. D'entre ells hi va passar un estiu un desconegut jugador d'hoquei sobre patins, Joan Antoni Samaranch, fill d'una família burgesa de la ciutat, al qual els metges havien aconsellat retirar-se uns mesos de l'agitada vida de l'esport i la política, i, sobretot, de les distraccions banals que li malmetien la salut. A aquests visitants inicials cal afegir-hi els primers turistes estrangers que triaven Catalunya per passar el període de vacances. Ella dirigeix totalment el nego-

ci, del qual només li cal passar comptes puntuals amb els propietaris.

En un poble petit com era Sitges, li va ser fàcil d'establir relacions amb sucursals bancàries, proveïdors i tot tipus d'industrials, la qual cosa permet que, en haver passat dos anys, li ofereixin llogar una casa a primera línia de mar, susceptible de ser transformada en un restaurant amb unes poques habitacions. S'hi il·lusiona, però la dura realitat és que amb les ocupacions que han tingut durant aquests anys de postguerra el matrimoni només ha aconseguit estalviar una petita suma de diners que sols serveix per no trobar-se despullats davant un mal pas.

Cal recórrer a una vella amiatat de l'Enric, que els presta la quantitat de la fiança; la resta, per fer les obres i la instal·lació, l'aconsegueix ella, amb la sola garantia del prestigi aconseguit davant els industrials de la vila. Com que el negoci és d'una certa envergadura, contacta amb un professional que coneix des del Sandor, al qual encarregarà les funcions de màitre del nou restaurant. I per incentivar en el càrrec el senyor Marçal Albi, li atorguen unes accions del negoci.

Al país encara persisteix la llei que diu que el nom comercial dels establiments s'ha de retolar en castellà, però ells burlen la prohibició donant-li al restaurant el nom del museu més conegut de la vila, el Maricel.

El restaurant també comença amb bons auguris, i en acabar la primera temporada els rendiments obtinguts permeten retornar el préstec i amortitzar una part important de les obres de remodelació. L'establiment està obert des del febrer fins al novembre, per la qual cosa molts diumenges d'aquest període l'Enric i el nen es traslladen a Sitges. Es pot dir que la vida familiar del pis de Barcelona només existeix a l'hivern, però l'Enriqueta sempre ha donat prioritat a les seves ocupacions enfront de la vida familiar convencional.

Aquests són els anys que més es va allunyar de la política; sols en quedaven les brases de quan a la primavera o a la tardor hi havia poca feina al restaurant i podia mantenir llargues xerrades amb el senyor Salvador Mirabent, antic militant d'ERC que llavors treballava de comptable en un establiment molt proper al d'ella i que anys més tard protagonitzaria la represa del partit a la vila. Quan a l'hivern ella retornava a

Sitges, circa 1958

Enriqueta Gallinat,
la seva cunyada i cèlebre
actriu Maria Tubau
i el seu fill Josep Maria
al peu de l'església
de Sant Bartomeu
i Santa Tecla.

JMTG

Barcelona, es distreia assistint a les tertúlies de dones que, com ella, s'havien significat en el període republicà. Mentre berenaven, somniaven esperant el dia de la desaparició del dictador.

El turisme anava creixent, i cada vegada eren més els barcelonins que podien anar a passar el diumenge fora de la ciutat, amb la qual cosa any rere any tant el restaurant com les habitacions funcionaven prou bé. Sense cap més succés interessant, les fulles del calendari transporten aquest relat cap als anys seixanta. Va ser llavors quan es va decidir llogar un local del centre de la vila per obrir una botiga dedicada a vendre les andròmines que compraven els turistes quan visitaven el país. Al capdavant hi va posar una noia estrangera que parlava diversos idiomes, la qual havia vingut a fer un any d'estada per aprendre espanyol. Durant els mesos de juliol i agost, quan hi havia molta feina, recorria al nen, que havia acabat el curs escolar a Barcelona.

Quan aquest negoci va estar totalment aposentat, novament la seva inquietud va fer que li calgués buscar quelcom més. Vorejant un penya-segat d'entre la platja de Sant Sebastià i el cementiri municipal, hi havia un viver per a peixos i llagostes. Algú li va donar la idea que es podia aplanar aquell roquissar per instal·lar-hi un restaurant viver. Mitjançant un salabre, abans d'asseure's a taula el client podria pescar l'orada o la llagosta que una volta cuinada li servirien al plat.

Però aquesta vegada es va equivocar: les obres per aplanar la plataforma del roquissar van pujar força més del pressupostat. L'encant del lloc consistia a poder dinar o sopar totalment a l'aire lliure just per sobre del mar, posant la confiança en el fet que els estius a la Mediterrània solen donar pocs dies de pluja. El negoci era pensat per estar obert sols a l'estiu, però cada x anys se'n dona un de molt plujós, i un d'aquests va coincidir amb la inauguració de l'establiment. D'altra banda, potser era massa luxós per a una època en què els barcelonins encara es desplaçaven a Sitges amb el Seat 600. La qüestió va ser que es van desfermar tots els inconvenients possibles, i el negoci va fer fallida.

Aquell mateix hivern el va haver de mal traspasar per cobrir el deute que s'havia produït, i el mal pas va escombrar la botiga de suvenirs; la quantitat aconseguida pel seu traspàs va servir per acabar d'eixugar

el que les llagostes i les orades s'havien cruspit. Encara va tenir sort que va poder salvar un pis adquirit de feia poc, per tal de no haver de viure al mateix local del negoci.

El cop havia estat fort, i aquesta vegada l'Enriqueta el va acusar: ja depassava la cinquantena i havien passat més de quinze anys des d'aquell dia que havia sortit de la presó amb una mà al davant i l'altra al darrere. Com que havien esmerçat molts esforços a recomençar, a partir d'aquell moment va decidir escoltar amb més atenció les prudents recomanacions de l'Enric, que des que era entrat a la setantena s'havia acomodada a les col·laboracions al diari, i a passar les tardes departint amb els amics de la penya de l'Ateneu Barcelonès.

Van ser aquests els anys més tranquils pels quals va transcórrer el seu esperit inquiet. Només es va dedicar al negoci fundacional, i a cuidar-se la salut, que li començava a passar comptes de tots aquells anys d'agitació. De tota manera se'n va recuperar prou bé; la prova concloent la tenim en la seva extraordinària longevitat. A ella i al marit els hauria agradat que el noi estudiés, però l'absència d'una vida familiar regularitzada segurament fou la causa que passés el primer batxillerat mal que bé, i quan va començar a portar els primers suspensos el sentit pragmàtic de la seva mare la va aconseguir a fer-lo entrar a treballar al negoci.

Però, com havia passat amb els altres germans, quan el noi tot just havia complert vint-i-dos anys es va casar i es va emancipar. Això va disgustar tant l'Enriqueta que se'n va distanciar, una situació que es va perllongar fins al 25 d'agost de 1969, quan, amb vuitanta-un anys, Enric Tubau traspassa. De tota manera, en aquell interval de distanciament, el fill, la dona i la neta seguiren mantenint la relació amb ell. Davant del traspàs, mare i fill es reconcilien i tot queda oblidat.

L'Enriqueta s'ha instal·lat a la seixantena i comença a estar cansada del negoci d'hosteleria; rumia retirar-se i tornar a viure al pis del carrer Ausiàs Marc, per la qual cosa en rebre una oferta substancial pel restaurant el traspassa i torna a Barcelona. Al cap de poc d'arribar i posar-se en contacte amb les velles amistats, s'assabenta que una de les seves antigues amigues viu sola i està molt malalta. Com que disposa

Sitges, circa 1961

Enriqueta Gallinat
i el seu fill Josep Maria
en un ball de carnaval.
JMTG

de tot el temps, durant la malaltia, que dura més de dos anys, es dedica a cuidar-la. Quan arriba el traspass. l'amiga, Teresa Almarcha, en agraïment, la feu la seva hereva.

Quantes coses que han passat en aquests darrers anys! Primer va morir el meu pare, la persona que millor m'ha entès, i després l'Enric, malauradament el meu home mai es va refer de la desfeta. Vaig rebre carta de condol d'en Tarradellas, com a president de la Generalitat a l'exili. No compren aquest home que s'ha perdut tot? Fa trenta anys que vam tornar però el règim no ha canviat, encara que darrerament en fàbriques i universitats es produeix una contestació cada vegada més evident.

Al contrari que a *Terra Baixa*, aquí el llop es morirà al seu cau, però quan? L'Enric va marxar sense poder-ho veure, potser també em passarà a mi. Sortosament a Catalunya va pujant una fornada de gent jove que tornen a lluitar.

Barcelona, circa 1978

Sopar organitzat per Esquerra Republicana.

D'esquerra a dreta: Enriqueta Gallinat, Rosa Maria Arquimbau, Josep Maria Tubau, Àngela Trigueros i Josep Maria Poblet.

JMTG

SEGONA PART

Republicana fins a la mort

Més que mai, cal retornar a la política

El 20 de novembre de 1975 va morir aquell que havia provocat el malson que trenta-nou anys abans l'havia forçat a ella i a altres centenars de milers de persones a enfilars el camí de l'exili. D'acord que en feia trenta-quatre que havia retornat d'aquella penosa deportació, però durant aquest espai de temps sempre es va considerar una exiliada a la seva pròpia terra. Alguns, pocs, dels que van retornar només arribar havien tornat a l'activisme armat o polític tractant de fer caure el règim, però el fet que el dictador morís al llit constata que el país havia quedat massa cansat de guerra i patiments per prestar-los un mínim de suport per fer girar la truita.

D'altra banda, l'Enriqueta no era una persona valenta; va confessar que passava molta por quan Barcelona era sota les bombes. I tampoc mai es va reivindicar com una heroïna; tot i així, també a França, i segurament més vegades de les volgudes, es va jugar la vida per la causa. Però quan va sortir de la presó era prou conscient de ser una persona massa assenyalada per fer qualsevol pas en fals que pogués ser considerat un intent de subversió. Aquell va ser el temps de l'entreacte.

Quan la dictadura va quedar òrfena de qui l'havia imposat, tothom estava convençut que en aquest país, més d'hora que tard, arribaria el moment de fer política, l'activitat que havia estat el seu espai natural en la joventut. Però li quedaven forces per tornar a començar?

No era la mateixa dona que vorejava els trenta anys quan tot es va esfondrar. En aquest moment havia esdevingut una persona molt més reflexiva, per la qual cosa el primer pas que decidí va ser posar en ordre la seva economia. L'herència de la seva amiga, més els diners que li havia proporcionat el traspàs del negoci, constituïen un petit capital molt més nombrós del que mai ningú de la seva família havia posseït. D'ara en avant es podria donar algun luxe, però el que va considerar més urgent, sobretot a causa de l'edat, va ser deixar l'habitatge dels noranta-dos esglaons i cercar-ne un amb ascensor.

Com que en aquell moment tenia diners per fer-ho, però no ingressos fixos, va decidir comprar un pis que la rellevés del pagament d'un lloguer. Una volta

Montserrat, circa 1985

Enriqueta Gallinat, Miquel Llevadot i la seva cosina Emília Edo, en una sortida de cap de setmana.

JMTG

el va trobar, va pensar que, igual que al país, per a ella també havia de començar el que anomenaven període de transició; va ser el moment de reclamar la pensió que l'Estat havia decretat que pertocava a tots els funcionaris depurats pel règim franquista. Quan després de remoure molts papers ho va aconseguir, es podia dir que tenia la vida resolta: no depenia de ningú, ni ningú depenia d'ella.

El darrer fill havia encarrilat la vida, tenia una feina fixa i era pare d'una noia i un noi. Els de l'Enric havien pres diferents camins; aquells dos nois s'havien convertit en avis respectables als quals podia visitar qual-sevol diumenge que li vingués de gust. La noia de feia anys havia tornat de la seva estada a la Reunió, però en arribar a la metròpoli va tenir greus desavinences amb el marit i se'n va divorciar. Després va trobar una altra persona amb qui es va tornar a casar: el catedràtic i prolífic escriptor francès Albert Bensoussan, que la va introduir en el món de la docència, fins al punt que ella també va cursar i assolir la titulació de catedràtica. A tot això corria el 1977! Per a l'Enriqueta era l'hora de recomençar.

Pocs mesos abans, en un Congrés Nacional celebrat al Col·legi d'Advocats, Heribert Barrera havia estat elegit secretari general d'ERC, i l'Enriqueta es va afanyar a comunicar-li que restava a la disposició del partit. Però, a pesar que el govern d'Adolfo Suárez havia legalitzat fins i tot el PCE i al PSUC, es donava la circumstància que, en no haver volgut renegar del seu cognom republicà, ERC no va ser legalitzada fins molt després de les eleccions generals del 1977. Per aquesta causa, en aquell moment el partit ni tan sols tenia seu legal, i els militants es reunien en un pis que havia llogat Barrera; a la porta del qual hi lluïa el rètol «Estudis i Recerques Contemporànies», ERC per als iniciats.

Quan es va tenir la certesa que les primeres eleccions se celebrarien el juny del 1977, els militants del partit tenien molta feina a fer. Abans de tot, per poder-s'hi presentar els calia coalitzar-se amb alguna altra organització política que, a més d'estar legalitzada, compartís una mateixa ideologia republicana i d'esquerres. No els va ser tasca fàcil, però finalment van trobar el Partit del Treball de Catalunya, comunista maoista. Els seus militants no tenien res a veure amb els vells mili-

tants d'ERC, ni amb els d'Estat Català que també s'hi van ajuntar; els del Partit del Treball de Catalunya eren nois joves sense gaire experiència política, però que els van ajudar a carregar amb la feina de penjar i enganxar els cartells electorals.

De tota manera, la càrrega comunista i maoista de la coalició va fer que molts dels possibles electors d'ERC es quedessin a casa el dia de les eleccions. Sort n'hi va haver que l'Heribert era qui encapçalava aquella coalició electoral, perquè només va sortir elegit un sol diputat. Aquest resultat va suposar un gran desencís per a tota la vella militància, encara que l'habilitat parlamentària de Barrera va ser el cap de pont que necessitava el partit per al seu ressorgiment.

En aquells dies i en aquell casal provisional, es retrobaven molts vells republicans La llista és llarga: a més de l'Enriqueta, s'hi reunien en Joan Casanelles, en Francesc Viadiu, en Josep Fornas, en Feliu Riera, en Jaume Balaguer, en Carles Martí i Feced, en Josep Maria Poblet, en Miquel Llevadot, en Miquel Porter i Moix, en Víctor Torres, que algun dia baixava de Lleida, en Jacint Corderas, i molts d'altres als quals demanem disculpes per la nostra flaca memòria. A la fi, un bon dia, el 2 d'agost de 1977, el partit va ser legalitzat i van poder penjar el logotip al local del carrer de la Mercè, on també es va constituir la seu de Barcelona Vella, que avui en dia porta el nom d'Enriqueta Gallinat.

Amb les primeres eleccions municipals de 1979 retornen les inacabables reunions, els mitings, el cartellatge. Tot això va contribuir a fer rejuvenir l'Enriqueta i la va ajudar a passar pàgina dels esdeveniments luctuosos pels quals havia travessat. En aquell temps, tot i la fama, certa, que ERC era un partit de gent gran, la realitat és que també hi havia una bona colla de gent jove; ells foren els qui s'ocuparen de les tasques més feixugues de la campanya de les municipals. A Barcelona recordo haver compartit militància amb Eduard Miret, Frederic Corderas, Josep Maria Xaus... ERC va obtenir dues actes de regidor a l'Ajuntament de Barcelona i diverses regidories de districte, per a una de les quals, a l'Eixample, el partit va designar l'Enriqueta.

Com que havien tret molt millors resultats a les urnes, altres partits disposaven d'alcaladies, regidories, i algun d'aquests fins i tot de consellers del govern de

Barcelona, 1987

Consell de Districte de l'Eixample. D'esquerra a dreta: asseguts, Enriqueta Gallinat (ERC),
María José González (PSC), Ariel-Bolívar Collazo (PSC) i Victòria Carbonell (PSC); dempeus al mig,
Lluís Parera (CiU), Carles Porrera (CiU), Joaquina Alemany (CiU), Joan-Ramon Masoliver (PSC)
i Jordi Oliveras (director de Serveis del Districte); dempeus darrere, Xavier Riu (PSUC),
Juli Matamala (CiU), Joan Miralpeix (CiU) i Antonio-Luis Antem (AP).

(A L'EIXAMPLE FEM CIUTAT)

la Generalitat; així, per a moltes formacions les conselleries de barri eren considerades càrrecs de segon ordre, i per aquesta raó per exercir-los van designar gent políticament novella, molts d'ells amb feina i família de la qual ocupar-se primordialment.

Però en aquell moment a ERC aquests eren els càrrecs més importants de què disposava el partit per fer-se notar, i l'Enriqueta se'n podia ocupar a temps complet: tot i els anys que havien passat, disposava d'una experiència a l'administració municipal molt més àmplia que molts dels altres consellers, i era algú amb qui es podien aconsellar quan calia prendre decisions que comportaven una certa dificultat. Ella va ser conscient que la millor política que es podia fer en aquell lloc era aconseguir que la conselleria del districte funcionés el millor possible, perquè no era el lloc ni el moment més adequat per fer política partidista.

Aquests tipus d'actuació li va valdre guanyar-se el reconeixement, i en alguns casos l'amistat, dels seus oponents. A més de les tasques ordinàries en hores d'oficina i de les reunions del consell, moltes nits es feia acompanyar de guàrdies urbans per anar a resoldre conflictes veïnals en bars sorollosos, recollir indigents en nits de temperatures extremes, i tot tipus d'altres assumptes menors que solen succeir pels barris, amb l'afegit que en aquella primera època no hi havia gaire gent que s'ocupés de resoldre'ls.

Els consellers amb qui ella va tenir més lligam foren en Germà Vidal, en Francesc Borrell, en Joan Miralpeix, l'Eduard Thió i la Joaquina Alemany. No avorrirem el lector explicant la dinàmica administrativa de les conselleries; només inclourem un breu resum extret de la informació que facilita l'Ajuntament.

Barcelona està organitzada territorialment en diversos districtes. Aquests són els òrgans descentralitzats que apropen la gestió a la ciutadania, fomenten la participació ciutadana i representen els interessos dels diversos barris i zones del municipi. Els districtes tenen autonomia, capacitat de decisió i capacitat de gestió econòmica.

Val a dir que aquests organismes municipals funcionen com ho fan els ajuntaments de molts pobles i ciutats petites del territori. Les tasques es distribueixen per les diferents comissions de govern, el Consell del

Districte s'ha de reunir un cop cada dos mesos, i són els membres de la junta de portaveus els qui exposen i resolen les problemàtiques sorgides de la gestió dels barris. Aquesta va ser la tasca a què l'Enriqueta es va dedicar quan va exercir el càrrec de consellera de districte des del 1979 fins al 1987.

Avui que encara tinc força, qui sap si en tindrè demà

A pesar que el 1985 ja tenia setanta-sis anys, el seu temperament li demanava més activitat de la que li proporcionava el càrrec. És per això que durant tots aquests anys també es va dedicar a contribuir a aixecar el seu partit, que pel fet de portar l'apel·latiu de republicà, s'havia vist totalment relegat en la cursa que havien iniciat tots a partir de la transició. Quan van distribuir-se la feina d'endegar les àrees de gestió, a ella li van encarregar de recompondre l'antiga Secretaria de la Dona, però, com no podia ser d'altra manera, adaptant-la als canvis socials transcorreguts en els quaranta anys del període de dictadura. Aquesta tasca la va portar a rodejar-se de les noies que anaven entrant al partit, ja que l'edat, a una majoria de les seves antigues col·legues que quedaven vives, ja no els permetia tenir la força i l'empenta necessàries per encetar qualsevol tasca organitzativa.

A l'època totes aquestes ocupacions no eren retribuïdes, perquè les finances del partit no donaven per res més que cobrir lloguers i despeses ordinàries dels locals. El cost de la benzina dels qui posaven el cotxe particular al servei del partit sortia de la butxaca del seu propietari, així com els àpats fets enmig de les llargues reunions que se celebraven. Tot, per tornar a posar en marxa i reorganitzar una estructura complexa com era ERC, un partit que en aquell moment tenia molt d'assembleari. Hi ha l'anècdota que, els folis de paper que ja havien estat escrits per una cara, el mateix secretari general donava l'exemple de fer-los servir per l'altra, i recomanava als altres de fer la mateixa cosa. Els calia estalviar en tot el que fos possible.

Es pot dir que durant els deu primers anys d'haver-se legalitzat el partit, i sota la direcció d'Heribert

Barcelona,
10 de gener de 1987
Enriqueta Gallinat,
Jacint Corderas
i Enric Miret
en un Congrés
de la Federació
de Barcelona d'ERC.
GUSTAU NACARINO /
AHCB (EL PAÍS)

Barrera, foren els vells militants d'abans de la guerra, entre ells l'Enriqueta, els que, amb molts sacrificis personals, van aconseguir la renaixença de la formació, i es va obtenir com a càrrec institucional de més importància la presidència del Parlament, que fou exercida pel mateix Barrera.

Durant aquest període, s'havien anat incorporant al partit un grup de persones més joves, encapçalades per Joan Hortalà, que va ser elegit regidor de l'Ajuntament de Barcelona el 1979, mentre que l'intel·lectual Francesc Vicens era l'única veu del partit al Congrés dels Diputats.

El 1984 Jordi Pujol guanyà per majoria absoluta les segones eleccions al Parlament de Catalunya, i ERC entrà al seu Govern a través de Joan Hortalà, que assumí el càrrec de conseller d'Indústria. Aquest acostament a CiU va fer perdre suport electoral a ERC, de manera que en arribar el 1987 Barrera, després d'onze anys com a secretari general, va considerar de deixar el càrrec. El relleu passà justament a Hortalà, que es presentà al Congrés Nacional d'ERC promentent abandonar el Govern de la Generalitat per impulsar de nou una ERC amb perfil propi i amb un discurs adaptat als nous temps. Justament, l'Enriqueta va ser elegida per primer cop per formar part del Comitè Executiu del partit, càrrec que desenvolupà fins al 1993.

Pel fet de ser propiciat pel seu mateix predecessor, aquest va ser un relleu molt relaxat, però la tranquil·litat va durar poc. Aquella transició havia coincidit amb l'entrada massiva de joves d'idees més radicals provinents de la Crida i Nacionalistes d'Esquerra, encapçalats per Àngel Colom i Josep-Lluís Carod-Rovira, que començaven a prendre notorietat al partit. Al cap de poc d'ingressar tots aquests nous vinguts, van prendre compte que el pensament polític d'Hortalà feia escoriar el partit cap a la dreta, la qual cosa també començaven a detectar els de la vella guàrdia, que fins al moment s'havien mantingut expectants. Així, passats només dos anys del nomenament del nou secretari general, una nombrosa part d'aquests nous militants van intervenir decisivament en el cèlebre 16è Congrés Nacional d'ERC, celebrat a Lleida el novembre de 1989.

Per recompensar a l'Enriqueta tota la tasca feta, el partit decideix incloure-la al lloc número set de la can-

didatura al Parlament de Catalunya del 1992 per la demarcació de Barcelona. Això de nou li comporta un estol de viatges i mitjans arreu del territori. Aquelles eleccions van ser prou exitoses per al partit, tot i que l'Enriqueta es va quedar a les portes de ser diputada, ja que només van ser sis els escons assolits a Barcelona. Durant tota la nit, els mitjans atorgaven aquest escó. Ja es veia diputada. L'endemà al matí, de sobte el setè escó va desaparèixer. La seva decepció va ser gran.

Per recordar el que va passar durant aquella etapa demano una trobada amb Àngel Colom, que em rep a la seu de l'associació Nous Catalans, a Santa Coloma de Gramenet, de la qual actualment és president:

Abans d'entrar en tot allò que fa referència a l'actuació de l'Enriqueta a ERC, seria bo de saber per què vàreu abandonar la Crida per passar al partit.

Molts de nosaltres pensàvem que el recorregut d'aquell moviment ja havia complert la seva funció, i calia que llavors ens encaminéssim cap a un tipus d'organització que pogués interactuar dins del marc polític constituït. Per fer-ho, només hi havia els partits, dels quals ERC era l'únic que s'apropava al nostre ideal d'esquerres i independentista. De tota manera, hi va haver un grup encapçalat per Jordi Sánchez que s'hi van quedar, encara que no van durar gaire temps.

En entrar-hi un grup tan nombrós, vau pactar amb ERC que algú de vosaltres ingressés a l'executiva o fos nomenat per a un càrrec de relleu?

En absolut, tots ens hi vam integrar com a militants de base.

Quina primera impressió recolliu del partit?

Denoto clarament que hi conviuen dues faccions: els històrics d'en Barrera, amb en Marc-Aureli Vila, en Víctor Torres, l'Enriqueta Gallinat, amb qui vaig confraternitzar tot seguit, i la facció d'en Joan Hortalà, que eren gent més jove però amb la qual el nostre grup no hi connecta tant. Entrem tot just produït el canvi en la secretaria general, quan Hortalà relleva Barrera; el nou secretari ens ofereix a Carod i a mi d'entrar al Comitè Executiu, i em convida especialment a anar amb ell a voltar pel territori, amb la missió d'eixamplar les bases del partit. Aquí és on començo a prendre compte que potser aquell no era el nostre lloc.

Barcelona, 1990

Enriqueta Gallinat
a l'estand
de la Sectorial de la Dona
d'Esquerra, en una fira
d'associacions femenines.
JMTG

Per quina raó?

Molt senzill, fins i tot fa riure. Quan arribàvem a una població i copsàvem el tipus de públic que ens havia vingut a escoltar, si ell considerava que hi havia un ambient inflammat, em feia parlar a mi amb un tipus de discurs de caire independentista i abrandat; en canvi si creia que eren gent més assossegada, era ell qui prenia la paraula amb un discurs molt més conservador. Encara que aquesta anècdota només sigui la punta de l'iceberg, en la política del dia a dia en Xavier Bosch, en Jordi Portabella, en Joan Puigcercós i jo mateix vam anar prenent consciència de la manera com el nou secretari general volia encarrilar el partit. En arribar les eleccions al Parlament del 1988 sortim elegits sis diputats, tres de cada facció, però que malauradament no ens enteníem perquè la política de l'Hortalà cada volta era més divergent dels ideals de la gent que veníem de la Crida. En prendre'n compte i debatre-ho amb els companys, aquest malestar ens empeny a buscar el suport dels històrics, que sabíem que tampoc combregaven amb la seva política. Personalment vaig pensar que l'Enriqueta era la persona que més s'apropava al nostre ideari independentista.

Vau pensar que ho podia entendre més que el mateix Barrera?

Efectivament, no sols perquè en aquell moment en Barrera encara no era independentista, sinó que ella a pesar de ser de més edat era molt més activa. A l'època era presidenta del Casal de Barcelona Vella, on s'havia fet forta i s'havia rodejat d'un grup dels històrics que creien que les idees de l'Hortalà no eren les més adients per al partit. En parlar-hi i manifestar-li obertament la nostra disconformitat, ens va recomanar de tenir una mica de paciència, perquè estava segura que aviat les coses canviarien totalment. Pensava que l'etapa de l'Hortalà estava acabada, i que érem els joves els que havíem d'agafar el relleu de l'Esquerra de Macià i Companys. Mentrestant ens va oferir ingressar al seu casal, on gaudiríem de més llibertat per desenvolupar la tasca que ens havia portat a ERC. Ho vam fer, i realment allí ens vam sentir ben acollits per ella i la gent d'aquell casal, on tothom escoltava la veu dels joves. Ella va influir decisivament perquè en aquell moment molts de nosaltres no abandonéssim el partit.

Els fets li van donar la raó?

Totalment. Encara que el camí va ser difícil, cal tenir en compte que Hortalà només feia dos anys que era secretari general, temps suficient per controlar l'aparell del partit, però poc per haver patit un desgast important. L'Enriqueta ens va animar, dient-nos que en el proper Congrés podríem comptar amb el suport de quasi tots els històrics, a més d'una bona part de la facció liberal d'en Jesús Prujà, que, malgrat que eren més dretans, la seva amistat mútua havia influït per decantar-los cap a un futur de joventut. Aquí és on l'Enriqueta ens va refermar que havia arribat la nostra hora, ho veia més clar que jo mateix, que encara tenia dubtes de si podríem arribar a un compromís que ens fos més favorable, però ella i el seu grup van ser taxatius dient que ens calia arriscar. En aquesta situació, el novembre del 1989 arriba el Congrés de Lleida.

El veieu complicat?

Ho veiem tan complicat, que els que ens oposàvem a l'Hortalà vàrem presentar una moció per canviar els Estatuts, on en compte d'escollir un secretari general demanàvem que es constituís una candidatura de direcció col·legiada, perquè sabíem que individualment ningú de nosaltres tindria possibilitat de fer front a l'aparell del partit, que arribava molt organitzat i amb molts vots delegats. Però perdem la moció, i en un recés de l'acte ens cal improvisar una nova estratègia o bé sotmetre'ns a la política de l'aparell; tot d'una se m'acosta en Barrera dient que havia parlat amb els històrics i havien decidit que era jo qui m'havia de presentar. Com que no em veia preparat, educadament ho vaig refusar però davant la meua sorpresa l'home es va començar a enfadar molt, tot dient que no podia defraudar tanta gent; en aquest atzucac em giro cap als meus i veig un grup dels molt joves donant-me a entendre que no tenia més alternativa. Sense prendre'n quasi esment, em trobo dalt de l'escenari presentant la meua candidatura.

Si comptàveu amb unes expectatives tan febles, com va ser que va guanyar?

A voltes penso que va ser per incompareixença. Després de molts debats i enmig d'un cansament generalitzat, es presenten a votació tres candidatures, les dues esmentades i la d'en Carod, que decideix anar per

Barcelona, 14 d'abril de 1991

Foto de grup de caps de llista d'Esquerra Republicana a les eleccions municipals amb dirigents nacionals del partit, davant l'Estadi de Montjuïc. A la primera fila, d'esquerra a dreta: Jordi Pou, Jaume Rodri, Víctor Torres, Heribert Barrera, Àngel Colom, Josep-Lluís Carod-Rovira, Carles Bonet, Enriqueta Gallinat i Ernest Benach. Entre molts d'altres hi apareixen també: Anna Maria Faja, Enric Llauger, Xavier Sàez, Jordi Rabadan, Joan Ridao, Eudald Balcells, Eloi Rusiñol, Jaume Campreciós, Jordi Figueras, Lluís Noguera, Jaume Campabadal, Magí Rovira, Joan Camps, Pere Prat, Carles Furriols...

FJI

lliure. Aquesta seva cau a la primera votació i els seus electors m'ofereixen els vots. Només cal fer la definitiva, però a tot això l'esdeveniment s'havia allargat tant que molts electors dels que portaven vots delegats per la candidatura de l'Hortalà comencen a tornar cap a casa seva. Realment aquí va ser la nostra oportunitat, que es va veure reflectida en un resultat molt ajustat, sols de trenta-quatre vots, però favorable a nosaltres. Encara avui m'emociona el record de l'abraçada de l'Enriqueta, felicitant-me i dient que mai més deixaríem de tenir com a primer objectiu el que havia estat el neguit de Macià: la independència del país. A partir d'aquest fet el grup dels perdedors abandonen el partit i quedem només tres diputats d'ERC al Parlament i els tres escindits al Grup Mixt. Això no sols no ens fa perdre vots, sinó que en les següents eleccions al Parlament més que tripliquem el nombre de diputats: de tres vam passar a onze.

És estrany que les urnes no penalitzessin aquesta escissió.

Penso que va ser perquè d'una vegada per totes els electors van veure que ERC havia deixat enrere la política d'indefinió, i ens havíem decantat obertament per l'opció de l'independentisme. Així, durant sis anys entrem en una espiral de reforçament del partit que ens fa guanyar 100.000 vots, i apleguem a aconseguir tretze diputats al Parlament. Però el 1996 a Joan Puigcercós li ve al cap el que seria el futur tripartit, l'aliança amb el PSC i ICV-EUiA, capta en Carod i intenta defenestrar-me al Congrés de Vilafranca. Tot i no jugar gaire net, avui encara penso que jo hauria guanyat, però prefereixo abandonar ERC i amb Pilar Rahola i Benet Tugues —en pau descansi— fundem el Partit per la Independència. Però això és tota una altra història que algun dia acabaré d'explicar.

Aquest trencament et va suposar tallar els vincles amb l'Enriqueta o bé les relacions personals van quedar intactes?

Personalment no hi va haver ni un sol mot de desavinença, però políticament em vaig veure obligat a deixar un espai de separació. Anys després, en tornar de la meua estada a França i al Marroc, sovint ens vam trucar per saber l'un de l'altre.

Moltes gràcies, Àngel.

El partit creix, però cal consolidar-lo

Fins aquí hem recollit el testimoniatge d'una de les persones amb qui ella va tenir més contacte en la segona època d'ERC, però com que el 1996, i per les circumstàncies que s'han esmentat, Àngel Colom abandona el partit, ens cal algú més que, des d'una òptica diferent, ens doni fe de les vivències de l'Enriqueta en la seva darrera etapa a la formació. Sabent que Jordi Portabella va ser algú molt proper a ella, he pensat que ens podrà donar el millor retrat de l'època que van conviure plegats, i on de segur hi seran presents tots els esdeveniments i avatars que comporta el dia a dia de la militància partidista.

Em rep al seu despatx de la Caixa, una tarda de les acaballes de març. Com que no havíem coincidit de prou dies ençà, abans d'entrar en el tema concertat fem diversos comentaris no del tot aliens al que ens ocuparà en les pàgines següents:

Quasi sembla innecessari preguntar pels teus orígens a ERC, perquè en la conversa amb en Colom ha quedat palès que hi vau entrar només sortir de la Crida.

És així, però cal precisar que jo vaig sortir de l'organització un poc abans que ell. El meu pensament era entrar a militar en un partit que en aquell moment per afinitat ideològica només podia ser ERC, però no vaig fer el pas fins que l'Àngel em va trucar per confirmar-me que ja comptava amb un grup nombrós per incorporar-s'hi.

Vau fer un aterratge tranquil?

Corporativament sí, i personalment estava com a l'expectativa, perquè el canvi era significatiu. A la Crida estàvem molt avesats a fer actes reivindicatius totalment pacifistes, procurant sempre que tinguessin el ressò més efectiu per a la causa que ens movia; en el meu cas era responsable de la Comissió Ecològica, que s'ocupava dels temes ambientals, de la protecció del territori. Però quan vaig fer el canvi aviat vaig prendre compte que un partit polític era tota una altra cosa. Malgrat ser una organització unitària, i com passa en tots els partits, a ERC hi conviuen diverses faccions, i totes volien que se'ls reconegués la seva singularitat.

Núria, 7 de juliol de 1991

El Comitè Executiu d'Esquerra Republicana fent pública la «Crida de Núria», un manifest que apel·lava la ciutadania a aplegar-se a Esquerra per avançar cap a la independència nacional.

D'esquerra a dreta: Miquel Llevadot, Josep Hugué, Enriqueta Gallinat, Heribert Barrera, Miquel Pueyo, Josep-Lluís Carod-Rovira, Àngel Colom, Jaume Rodri, Antoni Strubell, Joan Ridaó, Maria Teresa Vila i Jordi Pou.

MIQUEL MACIÀ / ND

Recordes quines van ser les primeres tasques que se't van encomanar?

De ben segur, i a causa de la poca edat de tots nosaltres, van ser de tipus propagandístic, en part perquè ens precedia la notorietat que havíem aconseguit amb la Crida, tot i haver disposat de molt pocs mitjans, i a això s'hi afegia el fet que molts dels militants que ens van acollir a ERC provenien de l'època fundacional d'abans de la guerra, entre els quals es podia comptar el secretari general, l'Heribert Barrera, la mateixa Enriqueta Gallinat, i tants d'altres que puntualment triplícaven la nostra edat. La nostra primera col·laboració va consistir a enganxar cartells, repartir propaganda, i tots els tipus de feines que a ells els eren més feixugues.

Va durar gaire, aquesta etapa on repetíeu tasques de la Crida?

En absolut, en part perquè era un partit amb poca militància, i en part perquè devien prendre compte de la nostra potencial vàlua, que més avant va quedar palesa quan molts d'aquells joves van aplegar als quadres directius del partit. Molt aviat ens van incorporar a tot, és a dir a feines organitzatives, a les de caràcter polític, i a les que desenvolupava qualsevol dels militants antics.

Us vau veure suficientment preparats per assumir aquest tipus de responsabilitats?

A tots nosaltres el moviment de la Crida ens havia donat una consciència política considerable, encara que ens mancava la praxi partidista, que esperàvem obtenir del mestratge dels històrics. De tota manera ens ho vam haver de guanyar, perquè el grup de Joan Hortalà, que pel seu prestigi econòmic l'havia captat el mateix Barrera, ens va veure com una amenaça, sobretot perquè la seva ideologia política distava molt dels ideals pels quals nosaltres havíem ingressat a ERC, i perquè van prendre compte que a mesura que passava el temps els històrics s'anaven posicionant clarament a favor nostre. Aquest contenciós va esclatar en el Congrés de Lleida, amb el resultat conegut.

Entenc que vau anar agafant ofici a mesura que l'exercíeu.

Podríem dir que, en començar i adonar-nos que molt aviat hauríem d'assumir llocs de responsabilitat,

vam considerar que seria bo d'absorbir el mestratge que ens podien oferir aquells que en una altra època havien exercit funcions polítiques als llocs més destacats del país. Personalment, i des d'un primer moment, vaig trobar algú amb qui, pel seu caràcter obert i alhora ferm, i a voltes rígid, em vaig identificar; va ser l'Enriqueta Gallinat. Tot seguit vaig veure que era algú que tenia molts coneixements pràctics de la política municipal de Barcelona. La meua amistat amb ella dins el partit es va forjar quan, acabats d'aterrar, ens va acollir al casal de Barcelona Vella, on tota la nostra colla vam passar els primers temps a ERC, sota el que se'n podria dir la protecció dels qui junt amb ella dirigien aquell casal.

Com a barceloní, i amb aspiracions de representar el partit a la casa consistorial, vas creure que seria qui millor et podria aconsellar?

Efectivament, encara que semblava inversemblant pels anys transcorreguts des de l'època republicana, ella tenia una idea molt clara de la metodologia que calia seguir per a un bon funcionament de l'Ajuntament de Barcelona, sobretot en la seva relació amb el conjunt del país. Quan el 1999, en unes primàries internes d'ERC per escollir el cap de llista a les municipals per Barcelona, guanyo enfront de les dues altres candidatures, és el moment de desenvolupar les tasques de govern que m'havien confiat els nostres conciutadans, i prenent compte de la raó esmentada, vaig tenir molt presents els seus consells.

L'Enriqueta era una dona que no només coneixia els entrellats de la vida municipal de la seva ciutat, sinó que a més va ser molt sensible i va treballar molt en tot el que afecta el món de la dona. Com a cas prou infreqüent i molt significatiu, cal esmentar que, en una època en què el que s'aprojava en una banda de la plaça de Sant Jaume era malt vist, i a voltes boicotejat, per la institució dels del davant, amb poc temps de diferència la Generalitat, sota govern de CiU, li va concedir la Creu de Sant Jordi, i els que érem al càrrec de la casa consistorial li vàrem atorgar la Medalla d'Honor de la ciutat.

En el llarg recorregut d'un partit com ERC, passen coses que els seus mateixos militants desitjarien que no haguessin succeït. De totes les que vas viu-

**Nova York,
26 d'octubre de 1992**

Enriqueta Gallinat,
de visita oficial
amb l'Institut Català
de la Dona.

JMTG

re personalment, quina és la que et porta més mals records?

En tots els partits hi ha alts i baixos, però l'escissió del llavors secretari general, Àngel Colom, i la diputada Pilar Rahola va ser un cop prou dolorós, pel fet que va ser seguida per nombrosos companys de la Crida. En aquell moment, per compte propi procuro impulsar una tercera via comptant amb companys com Joan Ri-dao i Josep Huguet, però malauradament no va reeixir. Vist avui en perspectiva estic segur que vam triar l'opció correcta, perquè el partit que van fundar els escindits, i malgrat comptar des d'un primer moment amb càrrecs institucionals, va tenir una vida molt curta. Però sap molt de greu que un incident d'aquest tipus, estronqui amistats que fins prou més tard no es tornen a refer.

La Segona República va estar neta de corrupció, però alguns dels que en van escriure la història van introduir la brama que s'aconseguien prebendes per recomanació. En algun moment vas detectar algun tic d'aquesta mena en l'Enriqueta?

És veritat que moltes vegades ella em va demanar d'ajudar persones que ho passaven malament; ara això ho han convertit en situacions de sensibilitat social, però en aquella època aquestes ajudes es veien més com sensibilitat per la fraternitat republicana, encara que no tenien res a veure amb els escàndols de corrupció que malauradament ara s'esdevenen tan sovint.

Recordes alguna anècdota dins la dilatada vida de feina que vas recórrer amb l'Enriqueta per la independència del país?

N'hi ha unes quantes, però la que en el moment i per la poca coneixença que encara ens unia em va causar molt impacte va ser quan tota la nostra colla ens vam traslladar al seu casal de Barcelona Vella, que estava radicat en un pis molt gran però totalment atrotinat del carrer de la Mercè. En instal·lar-nos, ella ens va dir que més aviat que tard caldria que l'arrangéssim, netejant, pintant-lo, i donant-li una aparença d'un mínim de confort.

Com que érem tots joves, tot seguit li vam dir que sí, però en el fons sense cap intenció de fer gairebé res. Doncs bé, la seva tenacitat ens va empènyer fins a aconseguir fer-nos agafar brotxes, pintura, escombres

i tot el que va caldre, fins a deixar el local al seu gust i complaença. Des de llavors tots vam saber amb qui ens jugàvem el panís.

Per acabar, i com a fill del personatge biografat, voldria expressar-te l'agraïment propi i de la família per haver estat l'impulsor més destacat d'un reconeixement pòstum, com fou el d'atorgar el seu nom a una plaça de la ciutat on ella va néixer i traspassar.

Com cal suposar, no vaig ser jo sol qui ho va empenyer, i satisfactòriament puc afirmar que la proposta va ser acceptada sense que cap grup polític ens hi posés entrebancs. Avui en dia a Barcelona no és fàcil poder dedicar un lloc destacat a algú en una via pública. En el seu cas vàrem pensar que una plaça on hi ha instal·lat un parc infantil seria el lloc més adient perquè la seva persona fos recordada per les generacions que ens succeiran.

Jordi, molt agraït per la teva col·laboració.

Sempre amb Esquerra

Tot i que des del 1993 ja no era membre del Comitè Executiu d'ERC, Enriqueta continuava sent sol·licitada en actes commemoratius que organitzava la Federació de Barcelona del partit, encapçalada per David Minoves o Oriol Amorós, al quals s'hi avenia a participar amb molt de gust, com el sopar de la República celebrat el 14 d'abril de 1997, on va fer aquesta intervenció:

«Amics i amigues:

Estem aquí per commemorar una vegada més l'adveniment, el 1931, de la Segona República. Des d'aquell dia han transcorregut seixanta-sis anys. Són molts anys, però aquells que visquérem aquella data difícilment podrem oblidar-la.

Sortíem d'un malson. Havíem passat per les lluites intestines dels sindicats sota el mandat de Martínez Anido, de les dictadures de Primo de Rivera i del general Berenguer, i tot això sota un règim monàrquic. I d'aquell sistema totalment anacrònic i renyit amb el progrés i la democràcia, ens despertàvem aquell 14 d'abril de 1931 sota un nou règim esperançador que se'n deia "República".

Barcelona, circa 1995

Enriqueta Gallinat en un àpat familiar. D'esquerra a dreta: Anna Clarà, Rafael Tubau, Margarida Quivent, Enric Tubau, Rosa Tubau, David Granel, Josep Maria Tubau i Rosa Llorià
JMTG

Nosaltres, com a catalans, n'esperàvem molt més, d'aquell canvi de règim, n'esperàvem el naixement d'un Estat Català, però no va ésser així. I ho esperàvem perquè Catalunya, en aquella lluita que ja durava anys i anys, hi havia deixat moltes vides, d'homes anònims i no tan anònims, com Francesc Layret i Salvador Seguí. Catalunya mereixia molt més.

Però en aquell 14 d'abril tot quedava soterrat, es recuperava la Generalitat de Catalunya i Francesc Macià, l'home de Prats de Molló, en fou el primer president. Després el poble va estar joiós del seu president i el seu president en va estar del seu poble. I us recomano a vosaltres, joves que m'escolteu, que no deixeu de treballar perquè aquella compenetració president-poble poble-president es torni a repetir. No oblideu que, quan el 1939 partírem cap a l'exili, Catalunya havia tingut dos presidents republicans: Macià i Companys. I Barcelona tres alcaldes d'Esquerra Republicana, Jaume Aiguader, Carles Pi i Sunyer i Hilari Salvadó. Cal esperar que això es repeteixi, però cal treballar amb honestedat i amb fe. No oblideu que som republicans perquè el nostre partit s'afiançà amb l'adveniment de la República, i això ens ha fet creure en la llibertat, en la solidaritat i en el progrés, en tot el que inclou la democràcia.

Esquerra Republicana va ésser el partit més important a Catalunya i cal que ho torni a ser. Em direu: "Eren altres temps, una altra manera de fer política". Doncs sí, amics, tot era diferent. I sabeu per què era diferent? Doncs perquè els seus homes i dones eren diferents; eren temps en què els ideals polítics estaven per damunt dels interessos econòmics i de l'afany d'ocupar poltrones. Ens conformàvem amb un tamboret per poder enfilar-nos i que se'ns sentís cridar: "Som catalans i estem al servei de Catalunya". Compteu amb nosaltres.»

Aquest parlament, a més de ser una ferma i fidedigna remembrança de l'època republicana, constitueix una declaració d'intencions. En l'actualitat pot cridar poderosament l'atenció del que diu que «eren temps en què els ideals polítics estaven per damunt dels interessos econòmics i de l'afany d'ocupar poltrones». Darrerament sentim dir que els nous temps ens retornaran a aquella vella política, però tots estariem

d'acord que en aquest cas concret els ideals que s'esmenten continuen vigents en l'actualitat.

Col·laborant amb l'Institut Català de la Dona

El 1987 acaba el termini de quatre anys que tenia la durada del seu mandat de consellera de districte. Ja era la segona vegada que ocupava el lloc; per tant, i fidel a la seva filosofia que ningú s'ha d'aferrar als càrrecs que et proporciona la política, decideix acomiadar-se'n i deixar lloc a noves generacions. Fet aquest pas, qualsevol altra persona, i tenint en compte la seva edat, hauria decidit buscar un tipus d'ocupació més pausada, però malgrat les penalitats que en la joventut li havien portat la política i les reivindicacions feministes, quasi continuava tenint la mateixa animositat d'aquella colla de noies que el 1931 demanaven signatures pels carrers per aconseguir que poguessin votar les dones.

Hem esmentat que durant el seu pas pel Consell de Districte de l'Eixample, havia fet bona amistat amb Joaquina Alemany, de CDC, la qual també va acabar el mandat el mateix any que ella. Durant el temps que havien estat companyes, la Joaquina havia pres compte de la personalitat de l'Enriqueta i de la seva infatigable actuació en favor de les dones. Llavors va pensar que fora interessant d'incorporar l'Enriqueta a futurs projectes.

Arribats a aquest punt, crec que la millor manera de reflectir les seves vivències a l'Institut Català de la Dona és parlar amb una de les persones amb qui ella va col·laborar més estretament.

Cercant aquesta fi, i volent tenir notícia detallada del seu pas per l'Institut, ens vam posar amb contacte amb Núria Llorach, que en fou la directora des de la seva creació, el 1990, fins al 2000.

Atenent el meu prec, em rep al seu despatx de la Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals; després de les salutacions, m'ofereix de seure i tot seguit poso en marxa la gravadora:

Com va ser que vas conèixer l'Enriqueta, i quina era l'aportació que pensàveu que podria fer a l'Institut Català de la Dona, recentment constituït?

El primer contacte amb ella el vaig tenir el 1987, quan la Generalitat de Catalunya crea la Comissió In-

Barcelona, 28 de juny de 1996

El president Jordi Pujol imposa la Creu de Sant Jordi a Enriqueta Gallinat.

JMTG

terdepartamental de Promoció de la Dona, en la qual jo treballava com a tècnica. Ella hi va tenir contacte en representació d'alguna associació de dones de les moltes que es van interessar pel projecte, i es va donar la contingència que en molt poc temps dues persones diferents em van conduir a sovintejar el seu tracte. Parlo de la senyora Joaquina Alemany i de Joan Miralpeix; tots dos havien coincidit amb l'Enriqueta al Consell Municipal de l'Eixample quan era consellera municipal del districte per ERC. Ells em van assabentar de la seva potent i singular personalitat, així com de l'experiència que podia aportar arran de les seves vivències polítiques desenvolupades als anys trenta, en qualsevol camp que es referís als drets de la dona. Cal comptar que a l'època ella era una de les poques dones que es manifestaven en favor de l'Estatut i el dret de vot per a les dones.

És a dir, que aquests van ser els antecedents de la seva futura col·laboració a l'Institut.

Efectivament. El 1990, en ser nomenades pel Govern de la Generalitat de Catalunya, i amb la finalitat de posar en marxa l'Institut, la senyora Alemany com a presidenta i jo mateixa com a directora vam pensar que l'Enriqueta era algú que ens podria ser de gran ajuda, ja que un dels objectius que ens havíem fixat era recuperar el paper que havien tingut les dones en la història del nostre país.

Entenc que una volta es posa en funcionament l'Institut contacteu amb ella. Quin és el tipus de col·laboració que li proposeu? Anava lligat a algun tipus de remuneració?

Abans de tot vull puntualitzar que en totes les col·laboracions de l'Enriqueta en càrrecs, i les participacions en les diverses comissions que va protagonitzar en aquells deu anys, mai ens va insinuar de voler percebre cap tipus de remuneració. Sempre va treballar de manera desinteressada. D'altra banda, des d'un primer moment es va crear una mútua i recíproca empatia, que amb els anys va donar pas a una estreta relació personal.

Dit això, puc recordar que la seva primera tasca fou la de col·laborar intensament en la recuperació de la història dels moviments de dones que durant els primers anys del segle xx havien iniciat la lluita femi-

nista, en la qual ella havia participat activament. Calia que ens en féssim ressò per donar a conèixer les dures condicions en què treballaven aquelles dones, que havien quedat ocultes durant els anys de la dictadura. Amb la seva particular participació com a conferenciant o ponent en col·loquis i taules rodones, i al mateix temps ser-ne testimoni vivent, vam poder programar un gran nombre d'actes divulgatius, que es van desenvolupar a la Casa Elizalde, a l'Ateneu Barcelonès, o bé en seus d'entitats de dones que hi havia tant a Barcelona com en altres indrets de Catalunya.

En paral·lel, en aquells primers anys l'Institut Català de la Dona va organitzar cursos de capacitació per a aquelles que, tot i fer anys que treballaven en l'associacionisme femení, necessitaven formació i experiència per elaborar nous programes adreçats a les dones, ja que les seves necessitats estaven en permanent evolució. En aquests programes va ser cabdal l'experiència que ella hi podia aportar, pel fet d'haver passat per aquesta mateixa etapa en un temps molt més complicat que l'actual. En aquests cursos de capacitació vàrem rebre l'ajuda d'algunes associacions nord-americanes, que ens van ensenyar com captar fons provinents de la societat civil que fossin totalment aliens als de l'administració pública, dels quals segurament aquí estàvem massa acostumats a dependre, però que presentaven l'inconvenient d'estar adossats a una ingent burocràcia governamental, que ens alentia les resolucions d'assumptes problemàtics per a les dones.

En aquest punt l'Enriqueta hi posava especial èmfasi, perquè la seva llarga experiència la feia aconsellar-nos de procurar dependre el mínim que fos possible de l'erari públic. Ens assegurava que fer-ho només comportaria massa dependència de l'administració de les nostres entitats feministes. Calia treballar amb l'administració però no dependre'n totalment.

Per tal de capacitar les entitats i associacions i preparar-les per treballar de forma més sistemàtica, vam contactar amb la Joan Gooding, una coneguda activista nord-americana, molt coneixedora dels lobbys de pressió de la societat civil al seu país. Ella va desenvolupar a Catalunya sessions de capacitació per a les entitats i associacions, i després vam preparar un viatge als Estats Units que va ser programat després de

Barcelona, circa 1997

Reunió de la Secretaria de Dones d'ERC al local del partit a Sarrià-Sant Gervasi.

D'esquerra a dreta: Anna Salvador, Montserrat Pila, Maria Antònia Costa, Emília Solà, Maria Carme Carmona, Núria Pi-Sunyer, Pietat Bou, Pepa Batalla i Enriqueta Gallinat.

JMTG

dos anys de rebre capacitació en l'elaboració de programes i tècniques de captació de recursos. El grup de dones representants de les diferents entitats i associacions que durant aquests dos anys van desenvolupar els projectes i programes i que havien seguit la capacitació, entre les quals hi havia l'Enriqueta, van viatjar als Estats Units, on a més vam conèixer in situ com treballaven les associacions de dones americanes. Les entitats catalanes van poder endinsar-se en les peculiaritats i els problemes d'un país que, a la secular desigualtat que pateix la dona arreu, allí presenta la discriminació afegida que, per exemple, pateixen les dones negres. Quan vam celebrar el Segon Congrés de la Dona a Catalunya, aquesta visita ens va ser retornada per moltes de les nord-americanes que ens havien acollit.

A banda de l'experiència que aportava l'Enriqueta, la seva edat, que llavors ja superava amb escriure els vuitanta anys, no va ser mai un llast?

Tot al contrari, cal pensar que llavors dedicava la seva activitat preferentment al seu partit, ERC, on a més de dur la Secretaria de la Dona era presidenta del Casal de Barcelona Vella. També pertanyia a l'Associació Catalana de la Dona, així com al Consell Nacional de Dones de Catalunya, sense oblidar la intensa col·laboració amb el nostre Institut. Ho abastava tot! La seva empenta era tal que, en assabentar-se que la presidenta de l'Associació Catalana de la Dona, la senyora Conxa Murall, patia seriosos problemes de salut, l'Enriqueta es va oferir per rellevar-la d'algunes de les seves tasques. Com hem assenyalat, tot plegat li va valdre ser escollida membre de la Junta del Consell de Dones de Catalunya, des d'on va seguir col·laborant intensament amb l'ICD, sobretot quan ens calia la seva implicació en debats, xerrades, i qualsevol esdeveniment en què la requeríssim. Arran de tota aquesta tasca desinteressada, el 1996 vam demanar a Presidència de la Generalitat que se li concedís la Creu de Sant Jordi, petició que va rebre el suport de gran quantitat d'associacions i nombroses persones de la societat civil. I el 2003 va ser l'Institut Català de la Dona qui li va atorgar el seu premi.

Com portava les seves particulars relacions amb dones d'altres partits?

Extraordinàriament bé. Sense renunciar a la seva ideologia d'esquerres, mai va protagonitzar cap fricció. Sabia com defensar la pròpia posició, però sense deixar-se implicar en provocacions de l'oponent.

Per cloure, recordes alguna anècdota divertida de la seva persona?

Evidentment. És de quan, l'any 2000, ella ja havia depassat els noranta anys, i juntament amb nosaltres havia deixat l'Institut per fundar amb altres senyores l'associació de Les Dones del 36. Malgrat haver-nos distanciat en la feina, jo conservava la seva amistat i a voltes junt amb la seva neta Rosa, que llavors treballava al Departament de Presidència de la Generalitat, anàvem a dinar plegades a un restaurant del seu barri. En aquells anys i a causa d'un trencament de maluc que havia patit en un accident, li calia recolzar-se en un bastó i el metge li havia aconsellat de no caminar sola per la ciutat. Però la seva coqueteria era tal que es feia acompanyar per la noia que l'assistia fins a la cantonada més propera al restaurant, allí acomiadava l'assistenta i continuava caminant fins al lloc, per tal de fer-nos creure que havia vingut tota sola des de casa seva.

Més tard vam saber que també muntava aquest número en qualsevol de les moltes trobades polítiques a què acudia. Finalment, a banda de l'anècdota i per deixar-ho remarcat en aquest volum, personalment voldria incidir en el fet que l'Enriqueta va ser una de les dones que més notablement van influir en les reivindicacions feministes de les dones catalanes.

Moltes gràcies, Núria.

Premi Maria Aurèlia Capmany

Quan el 1996 feia set anys que participava en les tasques de l'Institut, que ja estava totalment assentat, i els noms de les seves gestores començaven a sonar per a altres tipus de responsabilitats, una altra consellera de districte, en aquest cas de Ciutat Vella, Llum Ventura, té la idea de fer coincidir per a l'any següent el 20è aniversari de les Primeres Jornades Feministes amb un esdeveniment que commemori i doni llustre a aquella data.

Barcelona, 1997

Les Dones del 36, al Pati Llimona pel documental «Mujeres del 36» de Llum Quiñero.

D'esquerra a dreta: Conxa Pérez, Rosa Cremón, Llum Quiñero, Enriqueta Gallinat, Emèrita Arbonés, Manola Rodríguez, Llum Ventura, Carme Casas, Josefina Piquet, Victòria Carrasco, Trinidad Gallego, Maria Salvo i Victòria Santamaria.

Pensa reunir algunes dones que el 1936 haguessin plantat cara al feixisme, vol fer-les relligar un record conjunt d'aquells dies demanant-los una crònica dels records d'aquella època. Aquest treball volia que fos presentat al Premi Maria Aurèlia Capmany, que cada any atorga l'Ajuntament de Barcelona, i que aquell any anava destinat a les dones grans. No era una tasca fàcil, perquè des d'aquella data havien transcorregut seixanta-un anys: moltes d'elles ja havien traspasat, i a moltes altres l'edat i la salut no els permetia implicar-se en aquest tipus de projecte.

Però dels anys passats a la vida política en llocs de molt compromís i poc reconeixement, la Llum té bons contactes, Estirant fils va reunint un estol de dones de diversos camps polítics i sindicals, amb el nexa comú d'haver plantat cara a l'aixecament franquista del 1936. Calia actuar ràpidament, perquè quedava menys d'un any per al termini de la concessió del premi, que seria el 7 de març de 1997, i el més calent era a l'aigüera.

A poc a poc, a través de moltes visites i reunions, va anar incorporant al projecte, i no pas per aquest ordre, les senyores següents: Conxa Pérez, Rosa Cremón, Enriqueta Gallinat, Manola Rodríguez, Trinidad Gallego, Carme Casas, Victòria Carrasco i Maria Salvo. Aquestes foren les fundadores de Les Dones del 36. Uns mesos més tard s'hi incorporaren Laia Berenguer, Emèrita Arbonés, Victòria Santamaria i Josefina Piquet. També s'hi va afegir Isabel Vicente García, però va traspasar pocs mesos més tard. La més gran d'elles era l'Enriqueta Gallinat, que havia nascut el 1909, i la més jove, Josefina Piquet, el 1934. Aquesta, per l'edat, era l'única que no va participar activament en aquells fets, però sí que des de la més tendra infantesa havia patit les conseqüències de la nostra guerra i de l'europea.

Ja tenim l'Enriqueta, que acaba de complir vuitanta-vuit anys, a punt d'emprendre una nova aventura. Llum Ventura l'havia convençut, però calia que s'avinqués amb totes les altres; cal prendre compte que en aquesta edat no és fàcil iniciar noves relacions, sobretot quan totes elles havien militat en camps tan diversos com el comunisme, el sindicalisme, l'anarquisme i el republicanisme català. Però el neguit que totes tenien d'haver-se vist silenciades, tot i l'adveniment d'una democràcia *light*, va fer aplanar qualsevol tipus de

dissidència. Totes estaven disposades a treballar per aquella causa comuna.

Calia legalitzar-ho i donar-hi un nom. Van fer el primer pas i escolliren «Les Dones del 36». La seva tasca primordial la dedicarien a difondre pel més gran nombre d'escoles, instituts i universitats que fos possible la història d'aquells fets per arreu de Catalunya, explicant el rellevant paper que totes elles hi van tenir. Però mediàticament fora molt important que guanyessin algun dels dos guardons del concurs Maria Aurèlia Capmany (el primer, el del jurat, o el segon, el més votat per les persones assistents). En una de les reunions del grup, a partir del comú consens van decidir que fos l'Enriqueta qui confeccionés i llegís el discurs que defensava el projecte, el qual pel seu interès reproduïm aquí en la seva integritat:

«Il·lustre presidència, senyores:

Les persones que avui presentem aquest projecte per optar al Premi Maria Aurèlia Capmany som un grup de dones grans, molt grans, que encara no fa gaire temps anàvem escampades en diferents associacions i altres indrets, però que fa uns mesos ens hem retrobat i agrupat. I avui venim a dir-vos "Som les dones de la guerra, les dones del 36".

Aquest grup de dones, ara unides, venim a recordar-vos un període de la nostra història que, malgrat que com a dones se'ns va silenciar, som les que quedem d'aquelles tantes i tantes que, com nosaltres, defensaren la llibertat i la democràcia. Vàrem viure la guerra al front, a la rereguarda; a l'exili, als camps de concentració, a les presons i en la repressió per la nostra lluita en la clandestinitat. En aquesta lluita hi hem anat deixant els millors anys de la nostra vida: els de la joventut i els de la maduresa, anys que ja no podrem recuperar mai més, i que si no hagués estat per la guerra haurien pogut ser anys d'estudi i diversió.

Però també aquesta lluita ens va fer dones responsables, dones amb sentit de què és la pàtria, dones amb moltes vivències i molts records. I són aquestes vivències i aquests records els que no volem que es perdin. Volem transmetre a les noves generacions el patrimoni col·lectiu de la nostra història, la història de les dones del 36.

**Barcelona,
4 d'octubre de 1998**

Inauguració de la plaça d'Hilari Salvadó, a la Barceloneta. D'esquerra a dreta: Heribert Barrera, Enriqueta Gallinat, Magdalena Bonet i el tinent d'alcalde de Barcelona Xavier Casas. (LA BARCELONETA)

I ara que ens anem retrobant, volem explicar, de viva veu i amb tota la nostra emoció humana, el que hem viscut cadascuna de nosaltres; el que és una guerra, el que és una dictadura, i per damunt de tot volem reivindicar el paper de la dona en la lluita per la democràcia.

A les dones se'ns va necessitar durant la guerra, però després els nostres mateixos companys ens han ignorat, i hem hagut d'ésser nosaltres les que, desenvolupant el moviment feminista, hem volgut ser un dels puntals de la llibertat, perquè, malgrat tot, encara volem creure en la justícia, en la tolerància, en la igualtat i en la solidaritat.

Som dones grans, molt grans, freguem els vuitanta, la vida se'ns escapa i abans de partir vers el no-res volem deixar el nostre testimoni en vídeos, escrits, conferències, en escoles i associacions, perquè quedi constància del paper actiu que des de diferents àmbits van desenvolupar les dones de casa nostra.

Volem contactar amb les noves generacions, volem recuperar la nostra història, però ja només ens queden records i la nostra veu tremolosa, però no tenim els mitjans per arribar a tot arreu. I és per això que, amb tota la vehemència dels nostres sentiments, us demanem el vostre vot en el dia d'avui. Penseu que avui encara podem ser útils al país. La pàtria no és sols folklore. És el cúmul d'uns fets generosos dels nostres homes i dones. És per això que volem que quedi escrit i es recordi.

I penseu també que el rellotge corre de pressa i cada dia s'arrenca un full del calendari. El que queda de la nostra vida s'esmicola, va de pressa, molt de pressa. No podem esperar a l'any que ve. La nostra tasca ha de començar ja. Si triguem massa, tot caurà en l'oblit.

És per això que necessitem l'ajuda moral i material de tothom. Avui us la demanem a vosaltres, dones que heu vingut a conèixer i a escoltar-nos, potser per amistat o per curiositat, però me'n vaig amb el convenciment que quelcom de tot això ha arribat al fons de la vostra ànima.

Nosaltres estem disposades a treballar en aquest projecte que avui presentem i que ens entusiasma, però ens manca l'alè de sentir el suport de totes vosaltres. La darrera paraula està en el veredict del jurat, i en el vot que dipositareu amb les vostres mans a les urnes que us esperen.

Gràcies.»

No va caldre més: la salva d'aplaudiments que durant uns minuts va seguir aquest parlament va fer que Les Dones del 36 no sols s'emportessin el premi del jurat, sinó que també es van emportar, per aclamació, el del públic que omplia el Saló de Cent, un lloc no gaire lluny del despatx de l'alcaldia, on ella havia passat els anys més compromesos de la seva vida.

El discurs despertà emoció, i en el context de ser pronunciat per una dona de vuitanta-vuit anys davant d'un nombrós auditori, amb el suport total d'un grup d'àvies, es fa molt comprensible el que va succeir. La ressonància mediàtica del premi va fer que tots els mitjans d'informació recollissin l'esdeveniment. Com a mostra de tot el que es va publicar, recollim part de l'article les hi va dedicar Teresa Pàmies a l'Avui:

«El públic escoltava visiblement commogut. Jo tenia al costat la meva amiga i companya Maria Salvo (16 anys a la presó franquista), una de les vuit dones del 36, i altres que, nascudes posteriorment, captaven la força d'aquell missatge. Ens miràvem, conscients de viure un moment que justificava la nostra trajectòria generacional en desvetllar l'emoció que planava sobre la sala plena de gom a gom. L'Enriqueta, dempeus darrere el pupitre situat al mig del Saló de Cent, continuava: "Ara som ja grans, però no ens resignem a morir en l'oblit. Per això hem decidit irrompre, una vegada més, en la vida per treure a la llum aquest període de la nostra història i la de tantes dones com nosaltres que van defensar la llibertat, es van mantenir fermes en la lluita clandestina, van patir tortures i dures condemnes així com llargs anys de presó, fins i tot escamots d'execució i, en fi, la de totes aquelles que van lluitar contra la dictadura.»

El seu projecte consisteix a organitzar una sèrie d'activitats informatives "donant l'oportunitat a les joves generacions de conèixer, en tota la seva dimensió humana, uns fets que, d'altra banda, quedarien reduïts a unes dades en el llibre d'història". També reivindicuem que "un dia se'ns reconegui en peu d'igualtat amb els nostres companys, amb els quals hem escrit pàgines de la història del nostre país, i puguem també servir d'experiència a les dones i als homes d'avui i de demà". I afegí que a la nostra edat ens queda poc temps per a

Barcelona, 8 de març de 2000

A la plaça de Sant Jaume, Enriqueta Gallinat llegeix un manifest del Consell Nacional de les Dones de Catalunya amb motiu del Dia Internacional de les Dones.

SANTI CARBONELL / JMTG

la tasca. Un silenci colpidor rebé aquelles paraules. Als seus vuitanta anys repicats, l'Enriqueta Gallinat, portaveu de la seva generació, era la més jove, la més maca i la més convincent de les dones del 36.»⁴

Les Dones del 36

Als vuitanta-vuit anys l'Enriqueta tornava a cavalcar, havia trobat unes companyes que durant seixanta anys la societat havia ignorat els seus sofriments, l'exili, les vexacions, l'estada a les presons; però tampoc ningú no es recordava de la lluita d'aquelles dones en defensa de la República. A elles se'ls presentava l'ocasió que sortís a la llum tot el que portaven dins seu. No ho desitjaven per un reconeixement personal, que a causa de la seva edat ni buscaven ni necessitaven; només volien transmetre de viva veu totes i cadascuna de les seves històries al jovent d'instituts i universitats, als quals s'havia segregat una part important de la història de Catalunya i d'Espanya.

Esperonades pel ressò mediàtic que anava prenent l'aventura, aquella colla d'àvies tenien el coratge necessari per portar a la pràctica el que consideraven el seu darrer servei a una societat que durant molt temps els havia girat l'esquena. Però, com havia dit l'Enriqueta en el seu parlament, aquella era una tasca que calia fer de pressa, perquè totes sabien que els quedava poc temps. Aquella profitosa aventura va durar set anys, i no la van cloure pel fet d'haver acabat els seus objectius, ja que encara eren molts els llocs que demanaven la seva presència, però el 2004 la meitat d'elles havia traspassat, i l'Enriqueta tenia noranta-cinc anys, una bona edat per començar a pensar en la jubilació.

La millor manera de traslladar a aquestes pàgines bona part de la tasca que van fer és enumerar i comentar els actes públics que van protagonitzar, produint també els fragments més significatius de les xerrades que van donar, a centres cívics, instituts i universitats, a les quals hem tingut accés a través de l'arxiu de l'Enriqueta.

⁴ Teresa PÀMIES, «Les dones del 36», *Avui*, 17 de març de 1997, p. 19.

Hem viscut una època de silenci, sempre silenci. Per què aquest silenci? Cal sortir d'aquest obscuracionisme i cal explicar el perquè de la nostra lluita, de la nostra guerra i de la nostra derrota. No tenim per què avergonyir-nos. Ens varen atacar i ens vàrem defensar. No cal entronitzar sants, el que cal és no oblidar els nostres morts. Cal no oblidar, el passat és experiència per a avui i un avís per a l'endemà.

La majoria dels joves ho ignoren quasi tot. Es rebel·len contra el pensament i les actituds dels grans, sense saber per què. I no els ho recrimino; busquen feina, busquen habitatge i no troben ni una cosa ni l'altra. Quan assalten un local per poder-se reunir, se'ls titlla d'«ocupes» mentre veuen companys que moren no pas per un ideal, no pas per la defensa d'uns drets, sinó víctimes de la droga i de la sida. «Juventud, juventud, divino tesoro...» Ja no és així, ja no hi ha gaires inquietuds espirituals, perquè les materials ho maten tot.

Les Dones del 36 havien pres la paraula, i sortosament ara ningú les faria callar. Els calia explicar un temps i un país que havia sigut seu, i els l'havien robat. Llavors totes eren a la flor de la joventut, però no la van poder gaudir. Ara, rodejades d'aquells nois i noies que les escoltaven, tornaven a sentir-se joves.

N'hi ha prou de parar atenció a les dades següents per adonar-se de la quantitat d'actes que les dones d'aquesta l'associació van protagonitzar dins del curs lectiu de 1997-1998: 13 sessions a les escoles amb 1.095 assistents, 6 aparicions en premsa, 6 en televisió, 9 en ràdio...

A més de totes aquestes activitats, ella encara va tenir temps i força, juntament amb veïns de la Barceloneta, per impulsar una petició a l'Ajuntament de la ciutat perquè es donés un reconeixement públic a qui havia estat el seu darrer alcalde republicà, Hilari Salvadó.

Barcelona, 8 de març de 2000

Montserrat Serrallonga, Magda Oranich i Enriqueta Gallinat, en el Dia Internacional de les Dones.

SANTI CARBONELL / JMTG

Després de nombroses gestions, perquè de tots és conegut que costa Déu i ajuda moure qualsevol cosa de les institucions públiques, el 4 d'octubre de 1998 una emblemàtica plaça del barri mariner es va batejar amb el nom d'Hilari Salvadó, i des d'aquell moment està dedicada a qui va néixer al lloc més humil del barri, però va arribar a ser nomenat per al càrrec de primer gestor de la ciutat. Era aquest un reconeixement que el barri i la ciutat li devien, perquè fins a aquell moment només se li havien pagat els seus serveis empenyent-lo a un exili de vint-i-un anys a la ciutat de Bessiers, al Llenguadoc.

Fins a la fi d'aquell any, les dones de l'associació van anar desenvolupant tota la colla d'actes esmentats. Només començar l'any següent, van continuar la seva tasca amb l'obstinació que els donava saber que cada vegada l'edat els faria més difícil poder aplegar a la fita que s'havien proposat.

Dels molts parlaments fets el 1999, pel seu interès i actualitat en reproduïm alguns, com aquest, on, després d'esbravar-se pels greuges que pateixen els joves i les dones, l'Enriqueta el clou pronunciant aquestes paraules:

«Companyes, jo voldria que en les vostres associacions parléssiu de totes aquestes coses; penseu que tenim a sobre les eleccions municipals, les del Parlament, les europees i les estatals. Si no us espavileu, continuaran sortint electes, regidors i diputats masculins. Cal que la dona es mobilitzi, cal que la dona torni a lluitar, no pas amb armes, perquè nosaltres volem la pau. Us cal emetre el vot en favor de les dones, i no parlo per mi, ja que als vuitanta-nou anys ningú m'escoltaria. Ens calen dones joves que s'han de posar novament a l'avantguarda de les nostres reivindicacions.»

D'aquestes paraules es pot prendre compte que aquelles dones grans volen alertar les més joves que es reivindicuin a si mateixes, perquè tot i passats vint anys que s'havia estrenat la democràcia encara eren els homes els que, a tots els partits polítics, ocupaven les capçaleres, i la majoria de llocs amb possibilitats de sortir elegits en les comeses electorals d'unes o altres institucions.

En un altre acte d'aquest mateix any, l'Enriqueta fa seves les queixes de les mancances que llavors patien les vídues, les dones maltractades i totes les que, fent el mateix tipus de feina que els seus companys, percebien un sou inferior que ells. Del dia d'aquest parlament n'han passat prou d'anys, però la vigència de les injustícies que denuncia continua sent totalment actual. En reproduïm un parell de fragments;

«Avui ja no tenim l'energia ni el do de la comunicació del març del 1997. El temps passa, i malgrat que la força moral és la mateixa la força física va davallant. Tenim anys, molts anys, els propers que jo compliré seran els noranta, recordo amb nostàlgia quan el 1936 en qualsevol moment i en qualsevol lloc m'era fàcil enfilarme en una cadira i, amb tot l'entusiasme, dir a les dones que calia ajudar a guanyar la guerra. Que ens calia ocupar els llocs que els nostres companys havien deixat vacants en fàbriques, tallers, hospitals, sindicats i partits per incorporar-se al front.

Però encara avui us dic que no us quedeu a casa, penseu que encara hi ha molt a reivindicar. Preneu la paraula en les vostres associacions; penseu en les dones grans que necessiten ajuda, en les vídues que en morir el marit se'ls escatima la pensió, pensem en les dones maltractades, en les que al seu lloc de treball fan la mateixa feina que els homes però cobrant menys. Si, al marge dels partits polítics, aleshores nosaltres vam formar la Unió de Dones de Catalunya, tornem-ho a fer ara per reivindicar els nostres drets de ciutadanes. Volem sentir-nos lliures i respectades dins un país lliure i democràtic, que miri cap endavant, cap al progrés i el benestar del nostre poble, el poble, que som nosaltres, no els que parlen i parlen des de poltrones molt ben pagades.»

Aquell mateix any, en un acte a l'Associació Catalana de la Dona, l'Enriqueta dedica una profunda reflexió a les xacres i desastres que produeixen les guerres. Els seixanta anys que han passat l'han reafirmat que la violència no sols no soluciona cap problema sinó que posa els fonaments perquè les causes que la provoquen quedin soterrades pel fragor de les batalles, però passats els anys ressurgeixen per començar-ne una altra.

Barcelona, 15 de març de 2000

Conferència de la professora d'Història Contemporània de la UB Mary Nash
«Les dones i la resistència civil a la Barcelona de 1936», al Saló de Cròniques de l'Ajuntament.

D'esquerra a dreta: dempeus, Roser Veciana, Mary Nash i Núria Carrera;
assegudes, Manola Rodríguez, Teresa Pàmies, Enriqueta Gallinat i Maria Salvo.

ÁLVARO MONGE / EPC

«Tenim la convicció que les guerres només serveixen per posposar els problemes socials d'arrel profunda que tard o d'hora renaixeran. Perquè si no s'erradica la causa, deixen la seva llavor per a la guerra següent. És per aquesta raó que les generacions que les han patit i han sobreviscut a tota la misèria moral i física que comporten tenen el deure de combatre-la i fer tot el possible per no deixar aquesta maleïda herència a les generacions futures.»

Un pensament que no perd actualitat

Ja hem apuntat que, a banda de la seva eficaç participació amb Les Dones del 36, i malgrat els seus noranta anys, l'Enriqueta no havia tancat les seves activitats ni al seu partit, ERC, ni a l'Institut Català de la Dona, perquè sempre que era requerida per alguna d'aquestes institucions estava disposada a servir d'icona en qualsevol dels actes que programaven. Un dels més rellevants va ser el discurs que va pronunciar a l'Auditori del Palau de la Generalitat el 23 de febrer de 1999, alguns paràgrafs del qual hem cregut que no podien faltar en aquest volum dedicat a la seva vida:

*«Amigues i amics tots. (Encara que avui, aquí, en si-
gueu molt pocs).*

Tinc al davant meu un programa que diu "Las mujeres ciudadanas de Europa", però jo no vull fer-ne una afirmació, com aquí es fa, sinó que el converteixo en una pregunta que llanço ara perquè vosaltres la recolliu i l'analitzeu.

És que les dones del nostre país són veritablement, de dit i fet, ciutadanes d'Europa? No hi ha dubte que l'Estat espanyol forma part de la Unió Europea, però el que jo vull és recordar-vos el que nosaltres com a dones catalanes hem estat, som i serem.

[...]

Podria citar-vos un reguitzell de noms de dones que ja abans d'entrar jo en política havien deixat aquí a Catalunya, i fora d'ella, arreu del món, un nom com a poetesses, escriptores, metgesses, empresàries, i fins i tot defensores d'uns drets que no tenien. I si anem ampliant l'escala social, aquí a la nostra terra tenim la imatge

de la pubilla, la dona del camp, on era reina i senyora.

I a la ciutat teníem la dona artesana, la que cosia, la que pentinava, la que feia capells i cotilles, la que feia flors i randes. I teníem també les dones de la fàbrica, les xinxes, com vulgarment se les anomenava, les que sabien fer marxar un teler o una màquina de fer claus.

És per això que jo em sento molt ofesa quan es parla de vint anys de feminisme, de dones que acaben de sortir de l'ou, de dones que acaben de descobrir el món. No és això, amics i amigues, no és això. Ja fa anys que la dona catalana ha estat una DONA, en majúscula, encara que no tenia ni veu ni vot.

Quan l'any 1931 junt amb altres companyes ens organitzàrem per obtenir signatures de dones per donar suport a l'Estatut d'autonomia i al vot de la dona, no érem solament les intel·lectuals, les de classe mitjana, sinó que al costat nostre hi tinguérem no únicament mestres i advocades, dones menestrals, sinó que l'allau més important ens vingué del camp del treball dur, del camp sindicalista.

Penseu que moltes d'elles no sabien ni llegir ni escriure i que moltes demanaven l'aprovació del marit abans de signar, però d'aquelles dones d'ahir en va sortir la llavor de moltes de les dones que avui sou aquí, que heu estudiat, que heu seguit carreres o professions liberals i que teniu el cap molt clar per fer front a l'Europa del 2000.

Hem aconseguit molts avenços: el dret al divorci, cert dret a l'avortament, dret a ésser regidores i diputades, dret a discutir sense que el pare, el germà o el marit ens digui: "Tu calla".

Però encara en el nostre codi femení hi ha moltes mancances. Tenim dones que cobren sous migrats, molt per sota dels que cobren els homes amb una mateixa categoria professional, tenim les vídues amb unes jubilacions baixíssimes, les dones maltractades i les dones violades.

Envers les citades en primer, segon i tercer lloc, encara no hi ha solució.

Ara bé, sobre les dones violades, sembla que un jutge italià sí que ha trobat la solució: "Deixeu-vos de prêt-à-porter, coquets i faldilles més o menys curtes, la solució és portar pantalons texans. Així de fàcil, i s'han acabat les violacions."

Barcelona, 26 d'octubre de 2001

Foto de grup dels Premis President Lluís Companys que atorga la secció local d'Esquerra a Sants-Montjuïc.

D'esquerra a dreta: dempeus, Josep Chalmeta, Isabel-Clara Simó, Enriqueta Gallinat, Antoni Deig, Josep-Lluís Carod-Rovira, Víctor Torres, Agustí Juan, Maria Fortuny i Albert Forcadès; ajupits: Teresa Pallisé, x, Joan Fortuny i Lluís Fortuny.

JMTG

És ridícul, no creuen? I per arreglar tots aquests errors, cal que la dona ocupi més llocs de decisió professional i política, calen moltes més dones als ajuntaments, als parlaments, al Congrés dels Diputats, i per això també cal un altre sistema de vida, un altre sistema de distribució del temps i del treball.

Com es pot tolerar que tant els homes com les dones surtin a les set de la feina i que les guarderies tanquin a les cinc de la tarda?

[...]

Avui, tothom té pressa: les persones grans i les més menudes. Volem veure-ho tot, saber-ho tot, però moltes persones no saben ni veuen res. Viatgem molt, coneixem quasi tots els indrets del món, anem a la lluna, però no seria millor tocar més de peus a terra?

I ara, parlem d'Europa, de les dones que cal que us prepareu per formar part de la Unió Europea. No parlem de les dones de cos esquistat i cares cadavèriques que inciten les nostres filles a patir d'anorèxia. No parlem tampoc de les que formen part del món extravagant de les revistes anomenades "del cor". No ens interessin.

Parlem de la dona que té un cervell i pensa, unes mans que treballen i que acaronen un ventre que pareix fills. Aquestes són la majoria de les dones de la nostra terra: rectes, treballadores, estudioses i amb una gran intuïció i sentit de la responsabilitat. Aquest tipus de dona amb preparació, eficàcia i sentit comú, és la dona que hem de procurar que ens representi a Europa.

Ja sé que, un cop trobat un nombre de dones amb aquest perfil, és difícil que els homes, que són els qui fan i desfan dins els partits polítics, les incloguin en les respectives candidatures.

És per això que cal començar ara mateix a cercar noms i a empènyer aquestes dones perquè a través dels nostres escrits, dels nostres manifestos, de les nostres intervencions i de la nostra ajuda, ens representin al Parlament Europeu.

Una d'aquestes parlamentàries pot ésser qualsevol de vosaltres. Volem un canvi, i aquest canvi és a les vostres mans. Volem ser ciutadanes d'Europa i per això cal posar-hi tot l'esforç i l'enginy necessaris.

Jo, als meus noranta anys, ja em queden poques forces, però no dubteu que us animaré a seguir endavant.

Quan es va fer el Tractat de Maastricht, moltes ignoràvem sobre què anava aquell enrenou, i com sempre se'ns va ignorar. Però cal recuperar el temps perdut.

Volem ser al Parlament Europeu per demanar una mateixa legislació laboral, civil i jurídica que garanteixi a les dones de casa nostra una igualtat d'oportunitats, uns mateixos drets per a tots els pobles aplegats sota la bandera d'Europa i respecte a tot el món, per als drets humans.

Jo vull creure que, com més dones promocionem cap a Europa, els decrets i les lleis que d'aquell Parlament emanin seran més justos, més valuosos i portaran una ensenya: pau entre els pobles i igualtat entre els sexes.

[...]

És sabut que la diferència entre els sexes ens la dona la mateixa naturalesa, però no podem acceptar que unes tradicions i unes lleis fetes per homes ens discriminin per ser dones.

No volem tampoc ser iguals que els homes, el que volem i cal exigir és una igualtat dins de la diferència.

Gràcies.»

En aquesta conferència l'Enriqueta dona un toc d'alerta molt significatiu del que pot significar per a una dona catalana el fet d'estar integrada dins la Unió Europea. Es pregunta sobretot si les d'aquí gaudeixen dels mateixos avantatges que frueixen les dones d'altres països que no estan subjectes a l'Estat espanyol. També es permet fer una àcida crítica del desencisat tipus de vida familiar que ens fa portar aquesta societat capitalista i de consum en què estem instal·lats, d'on van desapareixent tota mena de tradicions i afectes, dels quals fins fa ben poc la dona, en el seu paper de mare i àvia, havia estat un dels seus puntals més fermes.

A més de ser una constatació de la seva visió crítica sobre els fets més quotidians, ella es declara partidària que la dona catalana s'incorpori a les institucions europees, però que no ho faci a qualsevol preu. Les insta a no deixar-se manipular i a exigir els mateixos drets laborals i de tot altre tipus que aquestes institucions han aconseguit per als homes dels països que en formen part. Sense por d'equivocar-se, el document es podria considerar el seu testament vital. En la nota se-

Barcelona, 21 de març de 2002

Presentació del llibre *Les Dones del 36* al Museu d'Història de Catalunya.

D'esquerra a dreta: Josefina Piquet, Enriqueta Gallinat, Jaume Sobrequés, Trinidad Gallego i Llum Ventura.

FTT

güent fa palesa la diferent memòria històrica que encara avui existeix en favor del sexe masculí.

«Avui encara es parla dels soldats de “la quinta del biberón” que van perdre la vida a les trinxeres. Però qui se’n recorda de la Lina Odena, la secretària general de les dones antifeixistes, que lluitant a Granada es va llevar la vida poc abans de caure presonera de les tropes mores de Franco? O de les tretze menors afusellades a la presó de Las Ventas de Madrid, i de les tantes que van ser violades i mortes per aquestes mateixes tropes? D’aquestes dones no en parla mai ningú.»

Els mitjans de comunicació anunciaven que havíem arribat al segon mil·lenni de l’era cristiana, una fita molt important per a una persona que havia nascut al 1909, i que no hauria somniat mai poder arribar a veure un nou mil·lenni, sobretot conservant les condicions intel·lectuals de què ella gaudia, que encara li permetien ser considerada un actiu de la nostra societat.

Aquesta circumstància es produïa malgrat haver patit aquell darrer any una desafortunada caiguda, en la qual es va fer un trencament de maluc, un accident molt desafortunat per a una persona de la seva edat, ja que a l’època sovint era mortal per a un terç de les persones que el patien, i moltes altres quedaven tan afectades que mai més podien reprendre el tipus de vida que havien desenvolupat fins aleshores. Però per ella aquell incident només va representar un interval en les seves intervencions en la vida pública, i amb l’ajuda d’un bastó que, per coqueteria, odiava aviat va tornar a reprendre la lluita feminista, que ella i les seves velles companyes sempre havien reivindicat.

De tota manera, li van quedar certes limitacions locomotives, i a partir de llavors no va poder tornar a fer les llargues caminades que sempre havia fet pels barris de la seva ciutat. També la família li va imposar que quan sortís de casa ho fes acompanyada de qualcú; en la majoria de casos sortia amb la seva jove, la Rosa Llorià, que ella preferia a qualsevol altra persona. Quan de fora de Barcelona a voltes la reclamaven per donar una xerrada, els demanava la condició que l’anessin a cercar, i que en acabar l’acompanyessin a la seva casa. En una d’aquestes xerrades, que va donar

en una data propera a una comesa electoral, no va desaprofitar l’ocasió per fer pedagogia de les traves que les lleis electorals posaven a les dones, però també a la que pensava hauria de ser una concepció realment democràtica de les eleccions.

«Estic convençuda que en tant les llistes electorals siguin tancades no ens en sortirem. Les llistes les fan els dirigents dels partits, i malgrat tot els nostres companys, siguin del partit que siguin, continuen ignorant que hi ha dones amb tanta o més vàlua que ells. No demano que es posin un tant per cent de dones i un tant per cent d’homes, demano que s’hi posin les persones, homes o dones, que hagin demostrat la seva preparació política, la seva honestedat i el seu amor a la pàtria.

Us he dit en començar la meva intervenció que jo no parlo per boca d’estaments parlamentaris o partidistes, parlo amb la veu de l’experiència que dona saber escoltar, durant anys i anys, dones joves, grans, i velles que trobes al mercat, al carrer o assegudes en un banc d’un passeig qualsevol. Així he arribat a la conclusió que ni el món ni el nostre país funcionen. La tècnica ens ha absorbit, les màquines ens dominen, cal que nosaltres les dones aprofitem els avenços del progrés, però no en perjudici d’una humanitat cada dia més deshumanitzada.

Cal que ens unim, cal que formem un nucli compacte, cadascuna amb les seves idees, però amb una finalitat: salvar la Terra, salvar els fills i la seva educació. Salvant-los a ells ens salvarem a nosaltres mateixes.»

En tots aquests discursos no s’hi troben pensaments filosòfics transcendentals, però el públic que els anava a escoltar tampoc ho trobava a faltar, segurament cercava molt més l’emotivitat i la fidelitat a la història, que ella sabia contar com ningú. En aquest terreny es movia tan bé com els peixos dins l’aigua.

No podem oblidar que qui havia estat capacitada en la joventut per parlar en públic en nom del govern de Catalunya a la sala Wagram de París, que ho havia fet de molt més gran en una sala de comissionats a l’ONU de Nova York i en un fòrum del Parlament Europeu organitzat per l’eurodiputat Heribert Barrera, no podia tenir cap dificultat per adreçar-se al públic d’ins-

Barcelona, 12 d'abril de 2005

Presentació del llibre *Nou dones i una guerra. Les dones del 36*, d'Isabel Olesti, a la FNAC-Triangle.

D'esquerra a dreta: Pelai Pagès, Isabel Olesti, Enriqueta Gallinat i Josefina Piquet.

FTT

tituts, casals i col·legis de la seva terra, als quals tan fervorosament era convidada. Encara complerts els noranta-un anys, el 7 de novembre de 2000, va fer una compareixença davant dels diputats del Parlament de Catalunya on va pronunciar una conferència sobre el procés d'equiparació de dones i homes, que consta en el *Diari de Sessions* de la cambra.

Ja que hem esmentat la intervenció que va fer a Nova York, no podem deixar de comentar una sucosa anècdota que li va succeir a l'aeroport del Prat, on iniciava el viatge. En aquells dies ella acabava d'estrenar els vuitanta anys, però ni el seu físic ni la seva capacitat intel·lectual, n'hi haurien assenyalat gaire més dels setanta.

El viatge el feia dins d'un col·lectiu de dones de diferents associacions i partits d'esquerres, moltes de les quals no es coneixien entre elles. En les rotllanes que s'acostumen a fer als taulells de l'aeroport abans d'embarcar, tot xerrant amb quatre o cinc companyes del viatge, una d'elles, prou alarmada, els va dir: «Noies, ens ha tocat la *xina*, resulta que entre les que venen hi ha una iaia de vuitanta anys». En sentir-ho, l'Enriqueta li va replicar: «Oi tant, soc jo». No sabem si la que havia donat la notícia es va fondre allí mateix o va desistir del viatge. No direu que l'anècdota no és de primera!

En analitzar les seves xerrades es pot constatar que sempre va donar preponderància a tres temes primordials: el feminisme, la democràcia i les llibertats de Catalunya. No li havia calgut assistir a cap universitat per aprendre-ho, perquè la constant de la seva vida va ser un llarg, i a voltes feixuc, aprenentatge.

Iniciat el segle XXI, i quan s'anava apropant la fi de la seva llarga vida, els qui la coneixíem de prop no podem pensar que el seu estat d'ànim correspongués al d'una dona feliç. Les persones que tenen un temperament semblant al que tenia ella no s'acullen mai a l'usual estat de felicitat completa, sempre volen assolir quelcom més. A més d'estar preocupada per la seva lleugera coixesa, també maldava pels grans disgustos que prenia quan copsava la desunió que en aquell moment, i com quasi sempre, hi havia instal·lada entre els polítics catalans. Un entrebanc nostrat que encara dificultava més superar les traves que posava l'Estat espanyol per aconseguir la seva desitjada fita de viure el naixement d'una República catalana independent.

Però del que estava molt satisfeta era de la calidesa i el reconeixement que li mostrava la gent senzilla que l'anava a escoltar, molts d'ells pertanyents a la seva mateixa extracció social, i als qui sempre que ho necessitaven els auxiliava, en qualsevol gestió que les seves amples coneixences li poguessin facilitar. No sé si d'aquell auxili ara en dirien tràfic d'influències, però del que és segur és que mai se'n va beneficiar ni d'una sola pesseta, perquè aquestes influències només les emprava per gestionar tràmits que milloressin el benestar social de persones necessitades.

A banda de la seva particular tasca, volem remarcar el balanç d'activitats realitzat per totes aquelles senyores que van pertànyer, des de la seva fundació el 1997 fins a la seva cloenda el març del 2004, de l'associació Les Dones del 36. Com es pot veure a continuació, tots aquests actes presenten un balanç prou eloqüent de l'extraordinària feina desenvolupada per totes elles: van donar un total de 179 xerrades en escoles i instituts; 15 en universitats; 142 taules rodones en centres cívics, culturals i associatius; van concedir més d'un centenar d'entrevistes a alumnes, mestres, periodistes, escriptors, historiadors...; van assistir a 35 programes de ràdio; a 16 entrevistes i debats a diferents televisions; van aparèixer en 16 documentals de televisió, i van fer 29 col·laboracions en llibres de testimoniatge.

Aquestes són les activitats de les quals en va quedar constància fefaent, però de segur que en van ser moltes més, que en no ser valorades com a oficials no consten en aquest recull extret del volum que van publicar.

L'1 de juny de 2000, l'Enriqueta va donar una xerrada a la Universitat Pompeu Fabra, i després d'una exposició de més d'una hora de durada la va cloure amb aquestes significatives paraules:

«Per acabar, voldria demanar-vos a tots vosaltres que, si algun dia parleu amb els vostres amics i amigues del que heu escoltat avui a Les Dones del 36, digueu que som dones grans, molt grans, però animoses. Vull que recordeu que vaig acabar aquesta xerrada amb una lliure interpretació de l'últim vers de l'oratori El pessebre del gran mestre Pau Casals, que diu:

Barcelona, 19 de novembre de 2005

Exposició «Les Dones del 36», produïda pel Centre per a la Igualtat i Recursos per a les Dones, de l'Ajuntament de Barcelona.

D'esquerra a dreta: dempeus, Conxa Pérez, Trinidad Gallego i Josefina Piquet;
assegudes, Enriqueta Gallinat, Victòria Santamaria i Manola Rodríguez.

FTT

*“Diuen els àngels; Pau a la terra
Diuen els homes: Mai més cap guerra
I diu una veu que ve de l’infinit entre núvols i estels
brillants: Pau entre els homes de bona voluntat; Pau,
Pau, Pau”.*
He dit.»

Una persona que havia patit tant a causa de les guerres era de les més escaients per proclamar els seus anhels de pau per a les noves generacions que es disposaven a escoltar-la. Potser lentament li anava minvant la salut, però, com bé ens explica, no li havia disminuït pas l’animositat. Tanmateix, en aquells darrers anys havia anat relaxant l’agitat tipus de vida en què tota la vida havia estat instal·lada per passar a una existència més ordenada i més tranquil·la, aposentada des de feia anys al seu immens pis del carrer Trafalgar, on les visites podien contemplar un enfarfegat mobiliari de totes les èpoques, al qual ella li havia sabut imprimir una personal harmonia.

En aquell pis no sols hi havia els seus particulars estris i records de tota una vida, sinó també els que alguna amiga li havia llegat en herència. Una altra peculiaritat d’aquell ample pis era l’espectacular quantitat de llibres que reposaven ben ordenats en diferents mobles de biblioteca, els quals contrastaven amb un flamant ordinador que s’havia comprat de feia poc, però que mai va arribar ni tan sols a fer ombra a la vella i per ella estimada Olivetti.

A la seva edat era tan gelosa de la seva intimitat i de la seva independència que nombroses vegades havia refusat la companyia d’alguna neboda que s’havia ofert d’anar a viure amb ella. De tota manera, la família més propera li havia indicat, i encertadament ella ho havia acceptat, d’estar assistida d’una noia peruana que, a més de ser molt eficient, li transmetia tota la dolcesa i amabilitat que desprenen moltes d’aquestes xiques que auxiliem i cuiden la nostra gent gran.

Molts matins s’asseia davant de la màquina d’escriure i, picant lletra rere lletra, anava rememorant les pàgines viscudes que exposaria en la propera intervenció. D’altres rebia la visita d’estudiants de facultats de periodisme, a les quals pacientment anava introduint dins les vivències i avatars de què havia estat testimo-

ni privilegiada en el segle acabat de feia poc. Aquestes trobades li servien per exercitar la memòria, i aquelles noietes de la seva banda gaudien del privilegi de poder preguntar i consultar a algú més humà, interessant i fidedigne que la Viquipèdia a què estan acostumades.

Les tardes les distreia amb la seva jove, que quasi cada dia baixava de Sitges per acompanyar-la a un frugal dinar i després recórrer una ronda de botigues, on encara emprava el vell costum de les dames barcelonines del segle extingit consistent a no decidir-se a comprar la peça de vestir que creia necessitar sense abans haver visitat diversos comerços on poder comparar preus, modelatge i textures. De tota manera, tampoc menystenien els grans magatzems instal·lats a la propera plaça de Catalunya, on segons expressió seva «s’hi trobava de tot», però dels quals criticava que no tinguessin cadires per al descans de la clientela, com les que trobava en els comerços de tota la vida.

Eren els darrers vestigis de les maneres noucentistes que rememorava, de quan setanta anys abans voltava pels carrers de la ciutat amb la companyia dels seus joves amics, Rosa Maria Arquimbau, Josep Maria Lladó, Paco Madrid, Rafael Moragas, Ricard Opisso, Josep Sunyol i altres il·lustres barcelonins de l’època.

L’orenetà s’ha cansat de volar

L’associació de Les Dones del 36 va estar vigent fins al 2004, quan tot i havent traspassat moltes d’elles, i l’avançada edat de les que quedaven en peu, l’Enriqueta encara mantenia la moral i les forces quasi intactes. Però arribà el moment d’acomiar-se de l’escena pública, i va fer-ho dignament però ho va acusar. La vella Olivetti es va començar a omplir de pols, la màquina havia caducat, però a la vegada que havia acabat la tasca d’escriure relats i vivències les àgores que fins llavors havien prestat acolliment a l’Enriqueta estaven sent ocupades per altres personatges de la canviant actualitat.

Tots els amics i amigues de la seva època havien traspassat: només li quedaven els records, però de

Barcelona, maig de 2005

Enriqueta Gallinat a casa amb la seva estimada Olivetti.

JOSEP MARIA CONTEL / JMCR

mica en mica, de dia en dia, aquests també s'anaven difuminant. Va tractar de refugiar-se en la lectura de diaris i mirar televisió, però aviat, a pesar d'entendre perfectament els articles i editorials dels primers, i de contemplar amb precisió les imatges que emetia la pantalla, va prendre compte que tot plegat li havia deixat d'interessar.

De sobte, la curta distància que fins de feia poc existia en caminar pas a pas des de casa seva fins a les botigues del barri s'havia allargat considerablement, i tampoc li venia tant de gust que la seva jove s'empenyés a dur-la a dinar. Si sempre havia estat dona de poca vida, ara deixava transcórrer quasi mitja hora de rellotge abans d'agafar la forquilla per menjar un primer i únic plat. Només li retornava la passada animositat quan l'anaven a visitar els seus amics del partit, de la seva Esquerra, l'Heribert Barrera, en Miquel Llevadot, el jove regidor Jordi Portabella i la Margarida Vernet. Amb ells encetava una amena conversa política, però quan s'acomiadaven tornava a caure en un discret ensopiment.

Dos altres que també li alegraven moltes estones eren els besnets, dos minyons, en Quim i en Cesc, que li pujaven a la falda i als quals els permetia fer-li tota mena de trapelleries. Com és normal, en comprovar el deteriorament de la seva salut la família va cridar diferents especialistes, que li feren tota mena de proves. Sorprenentment, totes entraven dins dels paràmetres normals per la seva edat, i a més s'havia recuperat totalment d'un càncer que se li havia declarat deu anys abans.

El seu mal era simplement haver-se cansat de viure. En un primer moment podria sorprendre, aquesta actitud, però en repassar tot el segle que havia viscut, afegit als actes i els esdeveniments que en aquests darrers anys havia endegat en solitari, i sumats a tots els altres en què va col·laborar amb les seves companyes, no podem més que comprendre-ho.

Des del 1996, quan ja en comptava vuitanta-set, fins al 2004, que en complí noranta-cinc, queda constància que va protagonitzar quaranta actes públics com a única protagonista, encara que en podrien ser més, perquè segurament no pas de tots se'n va guardar memòria.

La seva obra política i humanística feta en dues etapes diferents li va valdre alguns dels més alts reconeixements institucionals del nostre país. El 30 d'abril de 1996, la Generalitat de Catalunya, per decret del seu president, Jordi Pujol, va acordar concedir-li la Creu de Sant Jordi. Sis anys més tard, el 16 d'abril de 2002, el plenari de l'Ajuntament de Barcelona, presidit per l'alcalde Joan Clos, acordà concedir-li la Medalla d'Honor de la ciutat.

Ja hem remarcat que les dues institucions que la van honorar eren regides en aquells anys per dues forces polítiques diferents prou conegudes i sovint prou enfrontades, la qual cosa fa més remarcable la singularitat del fet que ambdues coincidissin d'atorgar els respectius guardons a una personalitat política que no havia militat mai en cap d'aquestes organitzacions que havien disposat la seva concessió.

De la seva banda, el seu partit, ERC, en el qual ella va romandre més de setanta anys, va disposar que el Casal de Barcelona Vella, del qual va ser presidenta nombrosos anys, sigui conegut avui amb el nom de Casal Enriqueta Gallinat.

L'Enriqueta va cloure els seus dies a casa seva el 13 de juliol del 2006, acompanyada dels seus familiars.

Pòstumament, el 31 de març de 2014, l'Ajuntament de Barcelona, en un acte presidit pel llavors regidor Jordi Portabella, va atorgar el seu nom a una plaça de l'Eixample. Des d'aleshores, cada any, per Sant Jordi, el seu net Josep Maria li ofrena una rosa al peu de la plaça.

Finalment, cal destacar que el juny de 2017 el Parlament de Catalunya aprovà per unanimitat la llei de reparació de les víctimes del franquisme, una norma que declarà il·legals els consells de guerra i anul·là els 63.961 judicis sumaríssims que van tenir lloc a Catalunya de 1938 a 1978, entre els quals el d'Enriqueta Gallinat i el del seu marit, Enric Tubau.

Com a darrer homenatge a la seva persona, reproduïm la part final del parlament que feu al Casal Can Ricart de Sant Feliu de Llobregat el 6 de març de 2001, Dia Internacional de la Dona, uns paràgrafs que transcriuen amb gran emotivitat els esdeveniments que li van succeir en un dels moments més importants de la seva vida:

Barcelona, 31 de març de 2014

Inauguració de la plaça d'Enriqueta Gallinat a l'Eixample.

D'esquerra a dreta: Jordi Portabella, Gerard Ardanuy, Josep Maria Tubau i Joan Rodríguez i Portell.

JOSEP VALL / FJI

«Recordo un dia que, per distreure'm una mica, el meu pare em portà al cinema del barri. En acabar la sessió tothom es va posar dempeus i amb la mà alçada començaren a cantar el "Cara al Sol". Vàrem sortir de pressa i corrent. Jo, que a l'exili ho havia aguantat tot sense plors ni esgarips, aquella nit vaig plorar de ràbia i impotència.

Un bon dia arriba el meu marit de l'exili amb un company seu periodista, que l'havia anat a cercar a la frontera. Poques hores després la policia ja era a casa. Li donaren quaranta-vuit hores per presentar-se a comissaria, aleshores va ser quan em vaig desmoralitzar. Em vaig adonar que ho havia perdut tot: l'endemà ell entrava a la presó, la meva mare havia mort, no tenia casa, no tenia il·lusions. La Barcelona de la meva infantesa i joventut ja no era la mateixa. Les sardanes havien estat suplertes pels "Coros y Danzas de España". T'anaves assabentant d'amics i amigues que encara seguien empresonats, molts d'altres que havien matat, com el president Companys, en Carrasco i Formiguera, en Domènec Latorre, en Peiró, en Sunyol i tants d'altres.

Estava aclaparada, la vida ja no tenia cap sentit per a mi. Després de la meva sortida de la presó, el meu estat de salut havia millorat, però el mal de l'esperit empitjorava cada dia, i en contra d'aquest mal no hi valien pastilles ni herbatges.

Però volia viure, viure, volia que les rialles tornessin al meu rostre, que l'esperança tornés a mi. Volia sortir d'aquelles tenebres, d'aquell dolor que em rosegava les entranyes. Em faltava quelcom, em mancava una il·lusió a la meva vida. Hi mancava un raig que tingués la lluminositat del sol que esborrés les angoixes, els odis, fins i tot els records amargs i punyents d'una joventut perduda per culpa d'una guerra fratricida.

Aquella nit, estirada al costat del meu marit, buscant no sé el què, però amb l'esperança i l'amor, vàrem concebre el nostre fill.

L'endemà em convertia en dona de pres. Cues i cues davant de la Model per portar un paquet de menjar al meu marit, a més de confiar en la possibilitat de poder-hi parlar.

Gràcies a un bon amic, vaig poder trobar, sota pseudònim, un treball de traductora. Un altre company que editava una revista de modes em va facilitar una altra

feina. En aquests treballs, m'hi estava fins a les dues o les tres de la matinada, la grossor del ventre s'anava accentuant, però el meu rostre, tot i les taques per la maternitat, tornava a somriure. La meva vida ja tenia una finalitat. S'havien acabat els interrogants, els rancors i els mals records.

Va arribar el dia en què el meu marit va sortir de la presó, va néixer el meu fill. Vaig trobar altres treballs, l'horitzó s'anava eixamplant, el nen creixia, i jo em tornava a reunir amb alguns dels antics companys i companyes que encara estaven vius i lliures.

Aquesta és part de la meva història i de la meva nació, que hem viscut els homes i dones de la meva generació. No és la història escrita en els llibres de text, són fets viscuts per una dona de noranta-un anys, avui mig alesiada. Però amb el desig d'un demà millor per a tots. Cada nit en anar a dormir em pregunto què passarà demà, no penso en la mort, sinó en la vida. La mort l'he tingut tantes vegades a prop que no em fa por: l'he vist al front de Terol, als hospitals, als camps de refugiats, als carrers de Barcelona sota la metralla feixista, i a les carreteres de la França ocupada per les SS alemanyes.

Però pel que a mi es refereix sols vull recordar aquell vers del poeta romà Publi Ovidi que diu: "Mentre jo hi soc, la mort no hi és, i quan ella hi serà, jo ja no hi seré".»

ARQUITECTURA
Área administrativa

Área técnica
Área higiene

Fons documentals i gràfics consultats

AFB	Arxiu fotogràfic de Barcelona
AHCB	Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona
AMCB	Arxiu Municipal Contemporani de Barcelona
AMTM	Arxiu Montserrat Tarradellas i Macià, Monestir de Poblet
ANC	Arxiu Nacional de Catalunya, Sant Cugat del Vallès
BC	Biblioteca de Catalunya, Barcelona
EPC	El Periódico de Catalunya
FAV	Família Artigas-Vall, Barcelona
FJI	Fundació Josep Irla, Barcelona
FTT	Fundació Tam-tam
JMCR	Josep Maria Contel i Ruiz, Barcelona
JMTG	Josep Maria Tubau i Gallinat, Sitges
ND	Nació Digital, Barcelona
UB-BPR	Universitat de Barcelona Biblioteca del Pavelló de la República, Barcelona

Bibliografia

1. Articles d'Enriqueta Gallinat

- «La mujer y el voto», *El Progreso*, 27 de desembre de 1931, p. 1.
- «El "Primer Congrés Nacional de la Dona"», *Mi Revista*, 1 de desembre de 1937, p. 22-23.
- «Temas docentes. Una visita al Instituto de Adaptación Profesional de la Mujer», *Mi Revista*, 1 de gener de 1938, p. 62-63.
- «Informaciones especiales de *Mi Revista*. La Jornada Internacional de la Mujer», *Mi Revista*, 1 de maig de 1938, p. 28-29.

2. Articles, entrevistes i notícies sobre Enriqueta Gallinat

- CAPILLA, Antoni. «Enriqueta Gallinat. Defensora dels drets de la dona», *Barcelona, Metròpolis Mediterrània*, setembre de 2002 - gener de 2003, p. 77.
- CAROD-ROVIRA, Josep-Lluís. «Enriqueta», *Avui*, 19 de juliol de 2006, p. 26.
- CONTEL I RUIZ, Josep Maria. «Entrevista. Enriqueta Gallinat, una dona del 36 i bastió de la memòria històrica. "Les dones podien ser un grup molt important però no eren escoltades"», *Eixample. Barcelona. Suplement del Districte i dels barris*, juny de 2005, p. 8.
- DE LA FUENTE, Inmaculada. «Enriqueta Gallinat. "Fui a las urnas como a una fiesta"», *El País*, 8 de març de 2006, p. 38.
- «Entrevista a Enriqueta Gallinat Roman, portaveu

- de Les Dones del 36», *L'Informatiu. Sants-Hostafrancs-La Bordeta*, juliol de 2003, p. 14.
- «Esquerra homenatja l'última fundadora supervivent del partit», *Diari de Vilanova*, 17 de setembre de 2004, p. 37.
- MALDONADO, Lluís. «Entrevista. Enriqueta Gallinat, militant històrica d'ERC. "La figura dels presidents Macià i Companys és irrepetible"». *La Veu (Montcada i Reixac)*, 2a quinzena d'abril de 2004, p. 16.
- MANCHÓN, Manel. «Enriqueta Gallinat. Militante de Esquerra desde su fundación en 1931», *El Mundo*, 23 de març de 1999, p. 20.
- MARTÍNEZ I ROIG, Eva. «Dones del 36. Recuperant la memòria històrica en femení. Després del silenci, les dones prenen la paraula», *El Triangle*, 15 d'abril de 2002, p. 35.
- MUNERA, Isabel. «Obituàrios. Enriqueta Gallinat, històrica militant de ERC», *El Mundo*, 16 de juliol de 2006, p. 8.
- NAVARRO, Núria. «Enriqueta Gallinat, republicana llegendària. "Les dones que imitin els homes estan perdudes"», *El Periódico de Catalunya*, 7 de març de 2000, p. 7.
- OLESTI I PRATS, Isabel. «Mujeres del 36», *El País. Catalunya*, 29 d'octubre de 2003, p. 2.
- «Fallece a los 97 años la histórica militante de ERC Enriqueta Gallinat», *El País*, 14 de juliol de 2006, p. 43.
- «Partido de homenaje a Enriqueta Gallinat», *Mundo Deportivo*, 17 de juliol de 2006, p. 11.
- RAMOS I HERNÁNDEZ, Àngel. «Fent País. Les Dones del 36, records d'una generació compromesa. Enriqueta Gallinat: "L'haver de callar tants anys ha estat molt dolorós"», *Esquerra Nacional*, setembre de 2002, p. 16.
- RODRÍGUEZ, Marta. «Entrevista a Enriqueta Gallinat. "Era necesaria la unión y que la mujer tuviera el derecho al voto"», *Diario 16*, 7 de març de 2000, p. x.
- «Una plaça per a Enriqueta Gallinat», *L'Eco de Sitges*, 4 d'abril de 2014, p. 12.

3. Bibliografia general

- AA.DD. *Les dones del 36*. Barcelona: Les Dones del 36, 2002.
- *Les dones del 36. Un silenci convertit en paraula. 1997-2006*. Barcelona: Les Dones del 36, 2006.
- ALBERTÍ I CASAS, Elisenda. *Compromeses. Vuit dones catalanes excepcionals*. Barcelona: Albertí; Ajuntament, 2015.
- CULLA I CLARÀ, Joan Baptista. *El republicanisme lerrouxista a Catalunya (1901-1923)*. Barcelona: Curial, 1986.
- IVERN I SALVÀ, Maria Dolors. *Les dones d'Esquerra. 1931-1939*. Barcelona: Fundació Josep Irla, 2007.
- MASÓ I REIG, Elena. *Les dones d'Esquerra. 1939-1979. Memòria i testimonis*. Barcelona: Fundació Josep Irla, 2011.
- OLESTI I PRATS, Isabel. *Nou dones i una guerra. Les dones del 36*. Barcelona: Edicions 62, 2005.
- VILLARROYA I FONT, Joan. *Imatges 1936-1939. Bombes sobre Barcelona*. Girona: El Punt, 2008.

Índex onomàstic

Abril i Argemí, Josep	43
Aiguader i Miró, Jaume	119
Albiol, Josep	74
Alemaný i Roca, Joaquina	106, 107, 119, 121
Alfons XIII	45
Almarcha, Teresa	101
Alsamora, Joan	52
Amorós i March, Oriol	117
Anbit, Francisca	47
Antem Azpeitia, Antonio-Luis	106
Aragay i Daví, Amadeu	43
Arbonés i Sarrias, Emèrita	124, 125
Arbós	44
Ardanuy i Mata, Gerard	144
Ardiaca i Martí, Pere	58
Arquimbau i Cardil, Concepció	39
Arquimbau i Cardil, Rosa Maria	20, 37, 39, 47, 53, 55, 91, 102, 141
Arseri, Miriam	67
Àustria, Francesc Ferran d' (arxiduc)	33
Balaguer i Barril, Jaume	105
Balcells i Díaz, Eudald	112
Barceló, Frederic	37
Bargalló i Serra, Maria Dolors	11, 47, 64, 65, 67, 69, 72
Barrera i Costa, Heribert	15, 55, 57, 79, 105, 107, 109, 111, 112, 114, 115, 126, 137, 143
Barrera i Maresma, Martí	55
Batalla i Rúbio, Josepa	122
Batet i Mestres, Domènec	59
Batlle i March, Maria	80
Belda, Josepa	72
Benach i Pascual, Ernest	112
Benet, Marc	44

Bensoussan, Albert	16, 21, 105	Cattanéo, Bernadette	64, 66, 67
Berenguer i Puget, Laia	125	Centrich i Nualart, Bru	43
Berenguer y Fusté, Dámaso	45, 117	Chalmeta i Torredemer, Josep	134
Bernadas, Montserrat	74	Chautemps, Camille	69
Bertral i Terré, Reis	69, 72, 79, 80	Clarà i Girbau, Anna	118
Bertran	44	Clos i Matheu, Joan	143
Bertrana i Salazar, Aurora	11, 47, 49	Collazo Odriozola, Ariel-Bolívar	106
Blanch i Roig, Emili	80	Colom i Colom, Àngel	21, 109, 112, 113, 114, 117
Blasco Ibáñez, Vicent	48	Companys i Jover, Lluís	15, 51, 56, 58, 59, 61, 64, 65, 69, 76, 77, 79, 111, 119, 145
Blasi i Pujol, Fina	80	Companys i Jover, Neus	89
Blum, Léon	69	Companys i Jover, Ramona	89
Bonet i Cervera, Magdalena	126	Companys i Micó, Lluís	77
Bonet i Revés, Carles	112	Corderas de Borja, Jacint	105, 108
Bonnemaison i Farriols, Francesca	35	Corderas i Barrera, Frederic	105
Boronat i Font, Roc	58	Costa i Manzano, Maria Antònia	122
Borrell, Francesc	107	Cremón Parra, Rosa	124, 125
Bosch i Garcia, Xavier	111	Culla i Clarà, Joan Baptista	43
Bou i janoher, Pietat	122	Daví i Segalés, Pius	39
Calvo Sotelo, José	63	Deig i Clotet, Antoni	134
Cambó i Batlle, Francesc	37	Edo, Emília	104
Campabadal i Farré, Jaume	112	Esclasans i Folch, Agustí	47
Campoamor Rodríguez, Clara	49	Faja i Puigcorber, Anna Maria	112
Campreciós i Colet, Jaume	112	Falcon, Maria	74
Camprubí i Alemany, Joan	57	Farreras i Duran, Francesc	52
Camps i Boy, Joan	112	Felip V	83
Canals i Farriols, Dolors	11	Fernández Valle, Maria	47
Capdevila i Vilallonga, Lluís	59	Ferrer, Enric	57
Capri, Joan		Ferrer i Guàrdia, Francesc	29
(veure Camprubí i Alemany, Joan)		Figueras i Bofill, Jordi	112
Carbonell i Martínez, Victòria	106	Figuroa y Torres Mendieta, Álvaro de (Comte de Romanones)	25
Carmona i Cornet, Maria Antònia	122	Forcades i Valero, Albert	134
Carod-Rovira, Josep-Lluís	109, 112, 114, 134	Fornas i Martínez, Josep	105
Carrasco i Formiguera, Manuel	145	Fortuny i Guarro, Joan	134
Carrasco Peñalver, Victoria	124, 125	Fortuny i Guarro, Lluís	134
Carrera i Comes, Núria	132	Fortuny i Guarro, Maria	134
Carreres, Lluís	74	Franco Bahamonde, Francisco	69, 137
Casanelles i Ibarz, Joan	105	Furriols i Solà, Carles	112
Casanovas i Maristany, Joan	56, 58, 81	Fusté	44
Casas i Godessart, Carme	124, 125	Gallego Prieto, Trinidad	124, 125, 136, 140
Casas i Masjoan, Xavier	126	Gallinat i Ferrer, Enric	22, 25, 27, 29, 31, 41, 57, 79, 81, 86, 89
Castelltort i Balcells, Rafael	92		
Castillo Sáenz de Tejada, José del	63		
Castillo, Àngel	58		
Catalan	81		

Gallinat i Roman, Armand	33, 34, 36	Macià i Llussà, Francesc	15, 45, 49, 51, 57, 58, 73, 111, 113, 119
Gallinat i Roman, Josepa	28, 31, 57	Madrid i Alier, Francesc	39, 141
Gassol i Rovira, Ventura	37, 69	Maragall i Gorina, Joan	29
Gibert i Perotti, Maria Teresa	11, 47, 49, 64, 92	Marqués López, Francisca	57
Giralt i Bullich, Casimir	41, 51	Martí i Feded, Carles	105
Girós i Boixadós, Joaquim	55, 91	Martí i Ripollès, Enriqueta	25
Goicoechea i Mayayo, Justa	88	Martí, Manuela	68
González Román, María José	106	Martínez i Ventura, Montserrat	69
González, Elisa	52	Marxuac, Esteve	58
Gooding, Joan	121	Masoliver i Masoliver, Joan-Ramon	106
Granel i Tubau, Francesc	143	Massana	44
Granel i Tubau, Joaquim	143	Massip i Izàbal, Josep Maria	56
Granel i Martínez, David	118	Matamala i Martínez, Juli	106
Grisó i Descàrrega, Joan	42	Maura i Montaner, Antoni	29
Güell i Bacigalupi, Eusebi (Comte de Güell)	25	Meller, Raquel (veure Marqués López, Francisca)	
Guimerà i Jorge, Àngel	37	Minoves i Llucià, David	117
Heredia Valls, Federico	42	Miralpeix i Gallart, Joan	106, 107, 121
Hernández, Maria	79, 81, 83, 86	Miret i Camps, Enric	108
Hitler, Adolf	69, 91	Miret i Pérez, Eduard	105
Homs i Molist, Francesc	128	Molho, Maurice	15
Hortalà i Arau, Joan	109, 111, 113, 115	Molina Javierre, María Pilar	21, 87
Huguet i Biosca, Josep	114, 117	Montaner Castaño, Antonio	42
Iglésias i Pujadas, Ignasi	74	Moragas i Maseras, Rafael	79, 82, 141
Jané, Anna	79	Morell, Ignasi	74
Jorge Vinaixa, José	42	Mori i Ballester, Benet	58
Juan i Segarra, Agustí	134	Mori i Galobardas, Josefina	80
Juncal i Lerrooux, Manrique	42	Murall i Alcon, Conxa	123
Kent Siano, Victoria	49	Murià i Romaní, Anna	11
Lalanza i Villasclaras, Maria Eugènia	21	Mussolini, Benito	69, 91
Latorre i Soler, Domènec	145	Nart i Arrú, Francesc	44
Layret i Foix, Francesc	119	Nash Baldwin, Mary Josephine	132
Leroy, Marcelle	67	Nelken Mansberger, Margarita	49, 72
Lerrooux García, Alejandro	25, 43, 45, 51, 57	Noguera i Jordana, Lluís	112
Lladó i Figueres, Josep Maria	39, 59, 141	Olesti i Prats, Isabel	138
Llauger i Dalmau, Enric	112	Oliveras, Jordi	106
Llausàs i Casadevall, Pepita	21	Oller i Moragas, Narcís	15
Llevadot i Agunya, Miquel	15, 104, 105, 114, 143	Opisso i Sala, Ricard	39, 52, 92, 141
Llevadot i Estradé, Joan	80	Oranich i Solagran, Magda	130
Llobet	39	Ortega y Gasset, José	53
Llor i Forcada, Miquel	47	Ossorio y Gallardo, Àngel	29
Llorach i Boladeras, Núria	21, 119, 128	Pagès i Blanch, Pelai	138
Llorià i Benazet, Rosa	21, 118, 137	Palau i Claveres, Enric	77, 79, 81, 82, 83, 87
Llull, Ramon	55		
López y López, Antonio (Marquès de Comillas)	25		

Pallisé i Gardeñes, Teresa	134	Rodríguez i Portell, Joan	144
Pàmies i Bertran, Teresa	21, 69, 127, 132	Rodríguez Lázaro, Manola	124, 125, 132, 140
Parera i Martí, Lluís	106	Rodríguez Soriano, Carlos	42
Peiró i Belis, Joan	145	Rofes i Cabré, Cosme	59
Pérez i Collado, Conxa	124, 125, 140	Roman i Navases, Filomena	21, 27, 31
Pétain, Henri Philippe	78	Roman i Navases, Josefa	22, 25, 27, 29
Pi i Sunyer, Carles	15, 43, 54, 65, 119	Ros, Carme	74
Pi-Sunyer i Cuberta, Núria	122	Rosell, Ferran	58
Pich i Pon, Joan	45	Rovira i Comas, Teresa	80
Piera i Llobera, Dolors	69, 72	Rovira i Font, Magí	112
Piera, Lino	58	Ruiz Malasechevarría, Eloina	67
Pila i Lacosta, Montserrat	122	Rusiñol i Rabadan, Eloi	112
Piquet i Ibàñez, Josefina	124, 125, 136, 138, 140	Sàez i Bellobí, Xavier	112
Poblet i Guarro, Josep Maria	53, 57, 102, 105	Salvadó i Castell, Hilari	15, 53, 55, 56, 65, 71, 119, 126, 129, 131
Polo, Jaume	44	Salvador i Alonso, Anna	122
Porrera i Sala, Carles	106	Salvat Pie, Pedro	42
Portabella i Calvete, Jordi	21, 55, 57, 111, 113, 143	Salvo i Iborra, Maria	87, 124, 125, 132
Porter i Moix, Miquel	105	Samaranch i Torelló, Joan Antoni	97
Pou i Vidal, Jordi	112, 114	Samblancat Salanova, José	42
Pou, Joan	58	Sanahuja i Soler, Ramon	80
Prat de la Riba i Sarrà, Enric	29	Sánchez i Picanyol, Jordi	109
Prat i Boix, Pere	112	Sans, Ramon	74
Primo de Rivera y Orbaneja, Miguel	45, 117	Santamaria i Palacios, Victòria	124, 125, 140
Prujà i Puig, Jesús	111	Sastre i Torruella, Josep	80
Publi Ovidi Nasó	145	Schop i Santos, Ernest	59
Pueyo i París, Miquel	114	Segarra, Enric	59
Puigcercós i Boixassa, Joan	111, 113	Seguí i Rubinat, Salvador	119
Puigdomènec, Emili	52	Serra i Sarrube, Josep	80
Pujol i Soley, Jordi	120, 128, 143	Serraclara i Costa, Josep Maria	47
Pujolà, Frederic	37	Serrallonga, Montserrat	130
Quero i Molares, Josep	58	Sibil, Adelina	47
Quiñonero i Hernández, Llum	124	Simó i Monllor, Isabel-Clara	134
Quivent i Ibàñez, Margarida	118	Sobrequés i Callicó, Jaume	136
Rabadan i Muntané, Jordi	112	Solà i Puigvert, Emília	122
Rabaté, Maria	64, 67	Soler, Josep	58
Rahola i Escofet, Gaietà	80	Solsona i Ronda, Brauli	52
Rahola i Martínez, Pilar	113, 117	Strubell i Trueta, Antoni	114
Regàs	58	Suárez González, Adolfo	105
Ribas i Soberano, Francesc	85	Sunyol i Garriga, Josep	53, 141, 145
Ridao i Martín, Joan	112, 114, 117	Taltavull, Joan	37
Riera i Domènec, Feliu	105	Tarradellas i Joan, Josep	15, 39, 55, 101
Riu i Sala, Xavier	106	Tarragó, Miquel	58
Rodoreda i Gurguí, Mercè	11	Tauler i Palomeras, Joan	76
Rodri i Febrer, Jaume	112, 114		

Tello, Aurora	46, 47	Xandri, Pepita	37
Tesnière, Lucien	80	Xaus i Bartrolí, Josep Maria	105
Thió, Eduard	107	Xirau i Palau, Antoni	59
Torres i Perenya, Núria	80		
Torres i Perenya, Víctor	105, 109, 112, 134		
Trigueros, Àngela	102		
Tubau i Bergadà, Enric	57, 89, 118		
Tubau i Bergadà, Matilde	13, 15, 57, 62, 89		
Tubau i Bergadà, Rafael	57, 89, 118		
Tubau del Castillo, Rafael	21		
Tubau i Gallinat, Josep Maria	14, 15, 89, 90, 91, 96, 98, 100, 102, 145		
Tubau i Llorià, Josep Maria	118, 143		
Tubau i Llorià, Rosa	118		
Tubau i Perelló, Enric	13, 14, 43, 52, 53, 55, 56, 57, 58, 61, 62, 63, 71, 73, 74, 75, 77, 80, 81, 82, 84, 86, 87, 89, 95, 96, 97, 99, 145		
Tubau i Perelló, Maria	98		
Tubau i Perelló, Rafael	73		
Tugues i Boliart, Benet	113		
Ulled Altemir, Jesús	42		
Untel	77		
Vall i Segura, Josep	21		
Valls, Antoni	44		
Valor, Amparo	47		
Vargas Llosa, Mario	17		
Veciana i Olivé, Roser	132		
Ventura i Gil, Llum	123, 124, 125, 136		
Vernet i Llorens, Margarida	143		
Vernet i Real, Maria Teresa	11		
Vernon, Hilda	67		
Viadiu i Vendrell, Francesc	105		
Vicens i Giralt, Francesc	109		
Vicente García, Isabel	125		
Vidal i Rebull, Germà	107		
Vila i Comaposada, Marc-Aureli	109		
Vila i Panadés, Maria	39		
Vila i Sanvicens, Maria Teresa	114		
Vilalta, Elvira	47		
Vilanova, Arnau de	55		
Vitaller i Jauregui, Vicenç	43		
Vives i Iglésias, Jordi	80		

Enriqueta Gallinat i Roman (Barcelona, 1909-2006), amb arrels familiars al Matarranya i a València, s'inicià de ben jove en política de la mà del seu pare, un republicà radical admirador d'Alejandro Lerroux.

Després d'un breu i intens pas pel PRR, el 1934 s'afilià a Esquerra Republicana, esdevenint, durant la Guerra Civil, secretària de l'alcalde de Barcelona, Hilari Salvadó, i secretària d'Agitació i Propaganda de la Unió de Dones de Catalunya.

Casada amb el periodista Enric Tubau, el 1939 marxaren a l'exili, on col·laborà amb la Resistència francesa fins que el risc de caure en mans dels nazis la feu tornar a Catalunya, on fou empresonada durant deu mesos.

A partir de 1977 i en diverses etapes fou consellera de districte a l'Eixample i membre de l'Executiva Nacional d'ERC.

Dedicà els últims anys de la seva vida, des de 1997, conjuntament amb companyes d'altres formacions d'esquerres, a difondre els ideals i l'experiència de la seva generació republicana des de l'associació Les Dones del 36.

FUNDACIÓ

JOSEP IRLA

Josep Maria Tubau i Gallinat (Barcelona, 1944)

Fill de la biografiada, en la seva vida laboral sempre es va moure dins el ram del comerç.

Un cop jubilat, s'ha dedicat a l'escriptura, i ha conreat diversos gèneres:

novel·les com *Els lladregots d'almoines* i *Engrunes de melangia*;

assajos com *Un catorze que enamora*, sobre Johan Cruyff, *L'Escola de la Mediterrània*

i *Fernando Molinos, un cuatro como estandarte*; i ha traduït del francès al català,

La Cesura de Matilda Tubau-Bensoussan.